

**KI VOLT
MI VOLT
99
ÖNÉLETRAJZ**

MAGYAR SELFMADEMANEK

A PESTI FUTÁR KIADÁSA
1928

ELŐSZÓ

Magyar self-made man. Olyan valaki, aki egyedül indult el, nem fogták a kezét, bedobták a vízbe, csak ússzon ki, ha tud. Szegény kisfiú, aki nem ölben ült, hanem összeszorította a fogát, vékony kabát volt rajta s elindult, hogy magasra mássson, fel a hegy tetejére.

Nem sétált mellettük pápaszemes nevelő, nem fújta dada a tejbe grízt, amit vacsorára kaptak. Az egyik cserepesinas volt s aranydíjjas festő lett, a másiknak az apja kapált, hogy öt gyerekének kenyeret adhasson. Egyik az öt közül nagy-prépost és miniszter lett.

A legnagyobb színész elmeséli, hogy harminchat órát éhezett s egy másik nagy művésznek úgy tették ki az ételt az ajtó elé, mint a koldusoknak.

A főpolgármestert tanoncnak akarták adni, mert nem volt pénz tanításra s a bátyjával együtt egy budai bádogosnál laktak, valahol a sarokban állt egy ágy, ott aludt a két kis fivér.

A tanácsnok árvaházi növendék volt s most az összes árvaházak alája tartoznak. A híres színésznő negyven krajcárért tündért játszott a gyermekszínházban.

A bankárok elnökének a mamáját otthagya a papa s a szegény kis fiú gondterhesen rohant tanítványok után, hogy eltarthassa' a mamát s a nővéreket.

A nő-képviselő szükeglakásban lakott a kalauznők megürült kaszárnájában; a híres politikus pedig díjnok volt és borítékírással foglalkozott a küzdelmek viharában, melyet ifjúságnak neveznek.

Itt mind felvonulnak. A nagy laptulajdonos elmondja önéletrajzát, nyolc éves korában önálló volt s az apja azt mondta neki: »Fiam, menj és keress kenyeret.«

A gyönyörű színész nő keztyűgyárban dolgozott, a híres szobrászt kidobták a festőiskolából, ahol most aztán tanár lett.

Csupa mese. Csupa lelkesítő szép történet, Csupa borogatás a fájó sebekre. Nem szabad kétségbeesni, nem szabad öngyilkosnak lenni.

Azokhoz beszélünk, akik családirtásokra gondolnak, azokhoz szólunk, akik rohanó izgalmukban *vérbeiorgó szemekké}* a gyerek torkát akarják megfogni azzal, hogy nem szabad élni, nem érdemes küzdeni, átkozott a sors, gyerünk tehát, hagyjuk itt az életet.

Majd mesélek nektek. Az operaházi igazgatónak meghalt a papája s ő hároméves volt s a mamácska elővette a tanítónői oklevelet s a legtisztább szegénységben nevelte fel Miklóskát, aki tízéves volt s már zenét szerzett. A szocialista képviselő esztergályosinas volt és gyalog járt kéregetni. A püspök is nevelő volt és könyvelést vállalt s a kormányfőtanácsos és Kereskedelmi banki felügyelő-bizottsági tag, tejcarnokban vacsorázott.

A sors kegyetlen s az idő lehet kemény és hideg. Aki rongyos cipőt hord, a kisfiúból miniszter lehet, vagy püspök. Híres szobrász, világhírű színész. A sors csak teteti magát rossznak. Alapjában csupa szív.

A kétségbeesettek kezét akarjuk megfogni. A viharzó homlokra tesszük rá a hűvös kezünket. Na. Na. Nyugodjatok meg. Hunyjátok be a szemeteket. Sírjatok egy kicsit, sóhajtatok néhányat. Így. Most már mindjárt jó lesz.

Nádas Sándor

Klinikai gyakornok

ÁGAI BÉLA

Születtem. Az első fájdalmas hatással fiatal jellememre Chercsalódás hatéves koromban ért. ven Flóris volt. Szeretettel, hálá-
Hogy milyen mély nyomot ha- val gondolok most is rája.
gyott ez lelkemben, legjobban Az orvosi fakultásra iratkoz-
bizonyítja, hogy most is sajog tam be. Mint elsőéves medikus,
a szíyem, ha reája gondolok.
Augusztus 6-án véletlenségből —
nem pajkosságból — légpuskával
egy nagy aranyozott állótükröt
törtem össze. Augusztus 8-án
van a születésem napja. Bünte-
tésből nem kaptam semmit.

A Markó-utcai katolikus gim-
náziumot végeztem. Jeles tanuló
voltam. A negyedik osztályban
ért a második nagy csapás. Ahol
most a törvénykezési palota áll,
volt a fater. Óriási nagy terület,
melynek közepén a Renz-cirkusz
volt. A tanítási szünetekben le-
lapoztunk a cirkuszba és a dél-
előtti próbákat élveztük. Ekkor
elhatároztam, hogy bohóc leszek.
Mikor szüleimnek elmondtam
tervemet, megverték. A cirkusz
egy év múlva leégett. Nem let-
tem bohóc. Kár.

A hatodik osztályban Heltai
Jenővel, Kern Auréllal a szokásos
diáklapot adtuk ki.

Az érettségi! Az egyik ágyban
az apám, a másikban anyám fe-
küdtt súlyos betegen. Nem szaba-
dott tudniok, hogy érettségire
megyek. Délután kettőkor kez-
dődött, hatkor érett voltam.
Siettem a Nemzeti Zenedébe,
mert zongoraórám volt. Amíg az
egyetemre nem kellett beiratkoz-
nom, otthon senki sem tudta,
hogy letettem az érettségit. Va-
lamennyi tanáromra emlékszem.
De úgy érzem, hogy legnagyobb

ÁGAI BÉLA szerkesztő 25 éves korában

megszereztem a zongoratanári
oklevelet. És ekkor fedezett fel
Benedek Elek. Alig volt hét, hogy
egy-két cikket ne irtam volna
az Ország Világba. *Bátyám, Ágai
Adolf szörnyűködött és mindent
elkövetett, hogy elriasszon az iro-
dalomtól.* Az egyetemi évek vol-
tak életem legborzasztóbb idő-
szaka. Abban az időben indí-
totta meg Fenyvessy Ferenc a
Magyar újság-ot. Ennek lettem
munkatársa. Öten voltunk a szer-
kesztőségben, én voltam a leg-

fiatalabb, tehát én lettem a színházi kritikus és az éjjeli inspekciós. *Minden este színház, minden éjjel hajnali háromig inspekció, reggel nyolc órákor egyetem. Rettegetes idők.*

1895 március 1-én *orvos lettem.* Néhány hónap múlva kineveztek a Tauffer-klinikára gyakornoknak. Itt voltam három évig. Életem legszebb, legboldogabb, legzavartalanabb időszaka. Tauffer mint tanár, mint orvos, mint ember egyike a legnagyobbaknak. Nála lehetetlenség nem létezett. A Röck Szilárd-utcában volt a klinika. A tanterem azelőtt istálló volt, a mi szobánk, ahol laktunk, éltünk, a kocsisok szobája. Volt idő, hogy egy-két órát aludtunk, mert napjában három-négy műtét és tíz-tizenöt szülés volt. És mi valamennyien, Tóth Pista, szegény Kubinyi Pál, Reismann Adolf, Frigyessy, Neumann (szintén meghalt már), Gál Hugó stb. dolgoztunk, vergődünk, kínlódtunk reggeltől

reggeltől, csakhogy Tauffertől egy elismerő tekintetet vagy egy jó szót kapjunk.

Azután vége lett mindennek. A Magyar Újság beleolvadt a Nemzet-be és lett belőle Magyar Nemzet, mely reggel jelent meg. Választanom kellett. Orvos maradjak, vagy egészen újságíró legyek. Sajnos, újságíró lettem.

Huszonöt év előtt Gajráy Ödön megindította Az Újság-ot. Ennek lettem a szerkesztője. Életemet úgy képzeltem el, hogy ötvenéves koromban kis vagyonnal visszavonulok Firenzébe, hogy ott végre képekkel, szobrokkal, szóval a széppel foglalhozassam, ami után egész életemben sóvárogtam. A háború romba döntötte minden tervemet.

Van orvosi diplomám, van zongoratanári oklevelem és most mint öreg ember még mindig itt ülök az íróasztal mellett és lapot szerkesztek. Meddig?

Ángyán Béla, államtitkár

— Minálunk otthon igen szigorúan ment a dolog, zsebpénzt például sohse kaptunk. Ahogy az iskolát elvégeztem, rögtön a VIII—X. kerületi járásbírósnál joggyakornok lettem 1000 kron fizetéssel. Aztán Berlinbe jöttem az egyetemre. Berlinben kinyílt a szemem, itt bekerültem Max Goldberger házába, ő írta azt az érdekes könyvet: *Das Land der unbegrenzten Möglichkeiten.* Ott mindenki megfordult Leonca-

valló is többek közt. Piktörök, írók, nagy bankárok. Itt kinyílt a szemem, hogy nevetséges a Lateiner pálya s mint 20 éves fiú azon törtem a fejem, mi legyen az első üzletem. El is jött az első üzlet, azzal végződött, hogy *800 márkát ráfizettem és egész hónapban Kaiserwurstot kellett ennem.* — További pályám: Verner Nándor irodájában rövid ideig jelölt. Aztán, mivel mindenáron üzletet akartam csinálni, 908-ban

egy nagy hitelművelettel megvettük a Rózsavölgyi-céget Bárczy Gusztó gyermekkori barátom társaságában. Ez számomra ideális bolt volt, mert zenével volt kapcsolatos, zene volt a legnagyobb szenvedélyem. Tíz évig nyögtük a terheket, eddig tartott, míg kipucoltuk magunkat az adósságból.

— Megélni nem tudott két ember a zeneboltból, én tovább folytattam az ügyvédi prakszist, beléptem a Polónyi-irodába, ott kaptam 100 koronát havonta. 1911-ben tettem le az ügyvédi vizsgát, mikor kijöttem a Curia épületéből, akkor láttam, milyen nagy nulla az ember diplomával a kezében. *Valahol egy gang végén kitettem egy táblát s egy félévig egy megveszekedett kliens nem jelentkezett.* Véletlen folytán jött az első kliensem, az is érdekes, ahogy jött. Ez úgy csöngetett be hozzám, mintha szülszűnő lettem volna, hogy sürgősen jöjjenek, baj van az ő részvénytársaságuknál s az urak őt küldték, hogy *hosszon gyorsan a közelből egy ügyvédet.*

— Így kerültem én klienshez. Azonnal hozzáfogtunk, a mérleget megcsináltuk s én 112 klienssel kiegyeztem. Óriási munka volt, de sikeres. Ekkor megkérdezte az igazgatóság egész ridegen, hogy mivel tartozik nekem, én pedig azt feleltem: »elsősorban

köszönettel!« Ez a merész válasz nagyon meglepte őket, újabb ügyeket kaptam ettől a részvénytársaságtól, két birtokvéttel bíztak meg. Alig indult el az iroda, mozgósítás, fejlődés, kis benuulás a jobboldalon. Soká voltam beteg.

— A Károlyi forradalomban Rakovszky Iván felkeresett, hogy vegyek részt a polgári pártok egyesülésében, melyet Bethlen inaugurált. 1919-ben listán voltam, megléptem. Lakásomat átadtam Gál Lacinak, aki feleségével lakott ott. Egy éjjel a vörös detektívek házkutatást tartottak ott s az ágyban fekvő bekötött fejű fiatal asszonyra ráfogták, hogy én vagyok. Női iejkő tőben.

— Bécsből Bethlennel jöttem haza. 19-ben újra ügyvéd lettem. Mikor Bethlen miniszterelnök lett, szolt, hogy jöjjenek vele dolgozni, de én az irodámat nem hagyhattam el egyik napról a másikig. Likvidálni kellett. Ez 10 hónapig tartott. 22-ben kerültem a sajtóiroda élére és 1927-ben lettem igazságügyi államtitkár.

— Pedig soha nem gondoltam arra, hogy hivatalnok legyek. Véremmel ellentétes valami. Viszont, hál'isten, megállapíthatom, hogy nálunk az igazságügyben ismeretlen fogalom a bürokrácia.

Andréka Károly

Kicsit gyanúsán néz először — látszik, hogy detektívfőnök volt — azután elszomorodik: »Hát — kezdi — *nem éltünk tejbenvajban*«, az apám gyári üzemvezető volt, meg kellett küzdenie az étellel. Pöttömnyi gyerek voltam, amikor először szerepeltem, mint rendőr. Egy darabka kukoricabérletünk volt és amikor beérett, lopkodni kezdték. Fakardokat csináltam, sorba állítottam a pajtásokat s az élükön masíroztam egész nap a kukorica körül. Játék volt, de a tolvajok elmaradtak. A viza-fogónál laktunk, akkor még nem volt beépítve, lehetett pandúrt játszani egész nap. Az iskolában szerettem, jó diák voltam és *második gimnazista koromban már tanítványom volt. Havonta öt forintot kerestem, aztán többet. A negyedikben nagyon sok lett a dolgom, mert az egyik iskolatársam tíz növendéket vállalt a nyári vakációra, felszedte a pénzt és azután ellépett.*

Szégelytem a dolgot, vállaltam a munkát *helyette — ingyen.* Elsőéves jogászkoromban ügyvédi irodába jártam délutánon-

ként, havi 15 pengőt kaptam érte.

*

Másodéves volt, amikor beke-rült a rendőrség bűnügyi osztá-lyához *díjnoknak.* Felhívatta magához Rudnay Béla, az akkori főkapitány, hogy detektívveze-tőnek akarja kiképeztetni. Meg-történt hamarosan. A 96-os ki-állításán ő volt a fődetektív. Aztán *írnok az újpesti kapitány-ságon* és így került be 98-ban az államrendészethez. »Sorba jött — mondja — ahogy szokott: Segédfogalmazó, fogalmazó, ka-pitány, tanácsos«.

— A háborúban Liberrel dol-goztunk együtt, az internálást ügyeket intéztük. A kommün alatt nem szolgáltam, *elementem munkásnak a szentlőrinci szövő-gyárba.* Jól bántak velem, bér-listavezető lettem az irodában. Akkor is reggeltől estig dolgoz-tam, mint mindig azelőtt, nekem nem igen jutott időm másra soha.

— A kommün után nemsokára osztályvezető, azután főkapitány-helyettes. Minden simán ment és mindig protekció nélkül. Erre vagyok legbüszkébb.

»Áldom a pillanatot...«

BAJOR GIZI

— Apám jó családból származik, nagypám, Beyer Rudolf, Görgeynek volt a vezérkari főnöke. A Kossuth-darabban (Hegedűs Lóránt) szerepelt is. Édesapa, bányamérnök volt, utóbb barátai vállalatba vitték be, a Calvin-téren emeletes kávéházat építtetett, amelyet mikor kész lett, a közmunkatanács azonnal lebontatott. Ezen teljesüli tönkrementünk.

— Nagyapa Zsitvaújfalun ismerte meg nagymamát, nagymama von Weiss és Hortenstein bárónő volt, a vezérkari főnök s a bárónő házasságából született édesapám.

— Papa Magyaróvárott született 49-ben, menekülés közben, utána kimentek Németországba, *emigráltak*. Papa kint végezte az egyetemet. Hallatlan művelt ember volt az apám, famíliám élettörténete megjelent „Wetterwolken“ című regényben, (Verlag von Kari Curtius, Berlin, 1910).

— Apám 45 éves korában nősült, elvett egy *olasz lányt*, ez a mama. A papa német volt, a mama olasz. A mamához hasonlítok. Természetem a papáé.

— Papa igen könnyelmű ember volt, ezt nem ellene mondom, hanem mellette. Egy ember, aki

soha nem tudta a pénz értékét. Mikor tönkrementünk, én az angol kisasszonyoknál jártam a negyedik felsőt. Rögtön beírat-

BAJOR GIZI (6 éves korában)

koztam a színiiskolába, művésznő akartam lenni s pénzt keresni.

— Szüleim nem tudtak róla, hogy a művésznői pályára léptem, de bennem már kétéves korom óta vibrált valami. Produkálni akartam. Később *a színészet lett családunk megmentője*, ez volt a kenyere. Szép Ernő »Nem játszottam« című versét szavaltam, mikor felvettek.

— A dolgot persze nem lehetett soká titokban tartani, megtudták szüleim a színiiskolát, azt mondták, most már járjam ki. Igen vigyáztak rám, elkísértek, értem jöttek. Harmadéves koromban már szerepeket játszottam, ekkor léptem fel a *Kicsinyekben*. Igen-jó kritikákat kaptam. Mikor végeztem, hívtak a Vígszínházhoz, de Tóth Imre nem engedett. Ma örökös tag vagyok.

— Elmondhatom, hogy az összes tanárok, élükön Csillag Terka néniel, kényeztettek, becéztek. Áldom a pillanatot, amikor Nemzeti Színházi tag lettem, oly gyöngédek és elnézők voltak irányomban mindig. Szeretettel és tisztelettel gondolok rájuk.

— Az én egyéniségem igazán akkor jön ki, engem akkor lehet

megismerni, ha az apámról beszélek. Ismerik a kis Dorritot? Az a példátlan imádat volt bennem is, évek kellettek, míg meghódítottam az apámat. Halála a legnagyobb csapás volt számomra. Alig tudtam egy percre is elfelejteni. Egy nagyon okos ember azt írta nekem, hogy addig élünk, amíg emlékeznek ránk. Ez megvigasztalt egy kissé, én sohse szünök meg gondolni apára.

— Tulajdonságaim? Rengegetet patienceozok. Igen lassan olvasok, elmélyedve. Sokat heverek a diványon és gondolkodom, töprengek. Kedvenc ételem nincs, öltözködni, nem tartom fontosnak. Szeretek az utcán csatangolni. Ha rám szólnak, miért nem csípem ki magam, miért nem vagyok divatos, azt felelem: »minek az? Ha bejebb nem látnak?«

Baltazár Dezső

1871-ben születtem mint *sze-gény hivatalnokcsalád tagja* Hajdúböszörményben. A családi kör egyszerű volt életmódjában, de a mélységes hittől és az egymás iránti szeretettől meleg. Az édesapám és édesanyám testünknek (*öten voltunk testvérek*), lelkünknek mintaszerű nevelést adott főleg a tiszta s szorgalmas életben való példaadással. A rendszeres tanulás mellett zene, festészet, torna foglalt le bennünket

kedves szórakozásra és bekoronázta a családi életet a gyakori házi istentisztelet. Tanulmányainkat és szórakozásainkat szüleim vezették gondviselő szeretettel.

Ép testben ép lelkű embereket igyekeztek belőlünk nevelni. Nem is szerettünk menni a családi körből sehova. Én még az iskolába sem. De azért mentem pontosan, szorgalmasan s mindig első tanuló voltam.

Az Isten kivételesen nagy testi erővel áldott meg, amit naponként való tornával képeztem tovább. A tanulás is elég könnyen ment és pedig egyformán minden tantárgynál. A természetem hallgatólag és komoly volt idegenek között s meglehetősen vidám a családban, ahol legfiatalabb voltam a testvérek között; de gyermekkoromtól kezdve bizonyos első-ségben részesültem annak dacára, hogy testvéreim is kitűnő tanulók voltak. A komolyságom és vakmerő bátorságom, rendszertetem, pontosságom, testi erőm lehetett ennek az oka, meg az a tulajdonságom is, hogy mindig a gyengének fogtam a pártját. Ez pedig igen sokat jelentett, mert nekem egymagamnak nem volt nehéz 3—4 magamkorúval egyszerre elbánni.

A kötelességem mindig pontosan végeztem és a megbízhatóságom kicsi és nagy dolgokban példaszerű volt. *Amikor az érettségit letettem, elveszítettem kenyéradó jó atyámat.* Ettől kezdve magam kerestem meg a kenyéremet. Tornatanítás, nevelőség, könyvvezetés voltak a források.

Be sem végeztem a theologiai pályát, *Tisza Lajos gróf mellémentem nevelőnek.* A nagy Tisza Kálmán udvarában temérdek sok mindent tanultam. Kevés szavam volt a nagy férfiak és nagy asszonyok társaságában, de annál éberebb a figyelmem. Két és fél év alatt elvégeztem a jogot Budapesten. *1898-ban miniszteri fogalmazó* lettem a kultuszminisztériumban a nagy báró Wlassich Gyula minisztersége alatt. 1900-ban hajdúszoboszlói

pap, 1903-ban alsószabolcs-hajduvidéki esperes, 1904-ben szülővárosom papja. 1907-ben a magyarországi református papok elnöke. 1911-ben püspök. 1914-ben főrendiházi tag, 1918-ban konventi és zsinati elnök. Szóval

BALTAÁZÁR DEZSŐ

a legnagyobb, ami egy magyar református pap lehet.

Feleségemmel, 6 gyermekemmel, 3 unokámmal, 3 vőmmel dicsőítjük az Istent.

A gyermekeknek, akik e sorokat olvassák, azt mondom, hogy ha legalább is olyan lesz a testi erejük, lelki képességük, hitük, szorgalmuk, pontosságuk, társaságuk, emberek iránti szeretetük, mint aminő az enyém, ők is sokra vihetik.

Baracs Marcell

— Hogyan fejlődtem, mi lettem: származásom és nevelésem determináltak. Apám 48-as honvéd, híres ügyvéd; összes őseim atyai és anyai ágon Isten szolgái. 1865-ben születtem, tehát beleszülettem a szabadságba,

BARACS MARCELL (25 éves korában)

egy nagy kulturális fellendülésbe. Neveltek a szülei ház, az evangélikus gimnázium és — *Berend Iván*. Tizenhatéves koromban maturáltam, a tiszaszlári per által felkavart antiszemitizmust az egyetemen egyénileg próbáltam elintézni. Elismerést érte azoktól kaptam, akikkel verekedtem, akikért verekedtem, krakélernek hívtak (igaz, hogy csak a hátam megett). Önkéntes évetem a táborig tüzéreknél végeztem; 21 éves koromban promováltak és 24. évvel tettem ügyvédi. 1881-től érettségimtől 1889-ig, ügyvédi vizsgám letételéig voltak életemnek lelkileg legviharosabb esztendei.

— Első közéleti szereplésem 1892-be esett, amikor néhai barátom, jó

Darvai Fülöp, esküdtnak kandidált a Lipótvárosban s őt ebben az érdemes törekvésében támogatni kellett. 1895-ben magam lettem esküdt, 1898-ban pedig a törvényhatósági bizottságnak póttagja; 1901-ben Szilágyi Dezső elhalálózása alkalmával kerültem a főváros közgyűlésébe s azóta vagyok megszákítás nélkül tagja. A Lipótváros mindannyiszor hű égésen megválasztott, noha a közgyűlésen Vázsonyihoz csatlakoztam, aki a Lipótváros akkori urai előtt nem volt túlzottan népszerű. Azóta sokra vittem a közéletben: lettem képviselő, községi pártvezér, kamarai helyettes elnök és dísztag, egy nagy kaszinónak elnöke. Több volt benne a szerencsém, mint az érdemem.

— Ügyvédi hivatásomnak fanatikusa vagyok. Szép hivatás és becsületes; wer es nicht edel und nobel treibt, der lieber fern vom Handwerk bleibt. Védői hivatásom csúcspontján akkor éreztem magam, amikor a bolsevizmus alatt az ellenforradalmárokat védtem. Legnehezebb védelmem a szegedi papnak védelme volt. Legkitűnőbb védelmemnek tartom Hamary és Závody munkások védelmét, akiket zendülés miatt rögtönítelő bíróság elé állítottak. Legmeglepőbb védelmi sikeremet annak köszönhetem, hogy egy kaszinónak elnöke vagyok: megrögzött dezertört kellett védenem statáriumban s a szökevényt rendes eljárás elé utasították, mert az egyik főhadnagybíró kijelentette, hogyha egy kaszinóelnök azt mondja, hogy nem szabad halálbüntetést alkalmazni, úgy ő nem szavaz halálra.

Próbálok tudomást venni arról, hogy megkorosodtam. De akárhányszor forgatom *Cicerónak* »de senectute«-ját, nem bír *Cato majornak* ékes szólása meggyőzni a libidomentes aggkornak gyönyörűségéről. Egyik szentenciájának azonban igazat adok: Az ifjú — úgy mond — ragaszkodik eszméihez idealizmusból, az öreg pedig azért, mert már nem érdemes megalkudnia. Csakugyan nem érdemes. Sőt megtörténhetik, hogy ilyenformán fiatalságnak fogják magyarázni azt, ami már öregség.

Bartók Béla

1881-ben születtem Nagyszentmiklóson. Édesapám a földművesiskola tanára, majd igazgatója volt. Hétéves gyerek voltam, mikor meghalt az apám. Úgyszólván nem is emlékszem rá. Szegény emberek voltunk nagyon, az édesanyám itt maradt velem, az édesapám után járó csekély nyugdíjból éltünk. Azt hiszem, zenei lehetőségemet, muzsikus hajlamomat édesanyámtól, ettől a finomlelkű, drága asszonytól örököltem. Már négyéves koromban kiütközött belőlem ez a hajlam. Négyéves koromban már órákat ültem a zongora előtt és kis népdalmelódiákat komponáltam. Bátoran állíthatom — hogy komponáltam. Öt esztendőskoromban édesanyám megtanított kottát írni és én nagyon örültem, hogy most már leírhatom a melódiákat, miket eddig mindig elfelejtettem. Kilencéves koromban már kis táncdarabokat is komponáltam, magam le is kottáztam őket. Emlékszem, téli vasárnap délutánokra, amikor én, a vékony, a sápadt kisfiú ott ültem az ebédlőben a zongora előtt két gyertya fényénél, körülöttem a nagyszentmiklósi notabilitások, a patikus és felesége, a jegyző, az orvos, a kántor, a pap és hallgatták a zongorázásomat.

— Később, mikor nagyobbacska lettem, több pénz kellett neveltetésemre és így édesanyám kénytelen volt tanítónői állást vállalni. Pozsonyban jártam gimnáziumba és eredetileg tanár szerettem volna lenni. Édesanyám is, én is arra számítottunk, hogy a gimnázium elvégzése után feljövök Pestre az egyetemre és matematika tanárnak készülök. Azonban zenei hajlamom egyre jobban uralkodott rajtam, gimnáziumi tanulmányaimnál jobban érdekelt a zongorázás és a komponálás. (Ma is nagy szeretettel őrzök egy-két ilyen fiatalkori tánc-

kompozíciót.) Végül is jó barátaink tanácsára elhatározta édesanyám, hogy beírat a bécsi zenekonzervatóriumba. Pozsony ugyanis közei van Bécshez, amely város akkor a legnagyobb zenei gócpont volt. Érintkezésbe léptünk egy bécsi mesterrel, aki megígérte édesanyámnak, hogy tandíjmentesen fog felvenni a bécsi konzervatóriumba. Később azután összetalálkoztam Dohnányi Ernővel, aki akkor már végezte a pesti Zeneakadémiát, ő lebeszélte erről a tervemről. Emlékszem, ez közvetlenül az elutazásom előtt volt. Dohnányi azt hangoztatta, hogy kár Bécsbe menni, mikor a magyar Zeneakadémia is kitűnő. Egy akadémia, ahol Koestler tanítja a zeneszerzést és Thomán a zongorát! Búcsút mondtam Nagyszentmiklósnak és elhatároztam, hogy feljövök Pestre tanulni. Úgyszólván csak az úti költségre volt pénzem. Édesanyám támogatására többé nem számíthattam. Itt Pesten abból éltem, hogy zongoraleckéket adtam. A nélkülözések ideje következett rám. Hónaposszobákban laktam, a legszerényebb helyeken étkeztem. Zongorám nem volt, egyik gazdag tanítványomnál gyakoroltam! Esztendősk peregetek így le, egyforma szürkeséggel.

— A Zeneakadémia ösztöndíjával Székelyföldre utaztam, hogy összedzsem a székely nép száján élő melódiákat. Esztendőket töltöttem kis falvakban, a havasok között, pásztorok társaságában, együtt éltem a néppel, úgyszólván teljesen kikapcsolva magam mindenből. Ennek a gyűjtésnek az eredménye nagy csomó teleírt kottalap lett, amellyel egy szép napon megérkeztem ismét Budapestre. Szegény voltam, egy krajcár se volt a zsebemben, de úgy éreztem, nagy kincset hozok magammal a magyar nép lelkét.

Berki Gyula

Életemet csak úgy tudom megmagyarázni, ha kissé a hátam mögé nézek.

Atyám Berki József, falusi kálvinista pap volt. Anyai nagyapám egyszerű parasztember. Édesanyám 309

BERKI GYULA (gyerekkori képe)

évre visszamenőleg kálvinista papok ivadéka. Atyám, a szegény falusi pap *nyolc éves koromban árván hagyott*. Anyám minden öröksége 1 gyerek.

Elemiben Joó János, Légrádi József parasztfiúkkal és Sonnenfeld Móriccál ültem egy padban. Akkor még nem volt kurzus, — de Móric, — az egyetlen zsidó a faluban, — utolsónak ült. Egyszer Móric megvert. Én letepertem Tél volt és hóval teletömtem a nadrág szárát. Azután újra beültünk a padba és nem lettem antiszemita.

Közéiskolában — közepesen tanultam. Természetrajtót és tant szerettem, a görögöt utáltam. Nagy szegénységben nőttem föl. Éjjel Jókait olvastam. Nem fütöttem, *szobámban éjjel befagyott a mosdóvíz. Cipőmnek nem mindig volt talpa*. Negyvenötödik évemkor tudtam a korlátlan a »Saslengést«. Jó futó

voltam. De otthon és iskolában kaptam egy nagy útravalót: kálvinistának neveltek. Ez azt jelenti, hogy türelmes vagyok, emberszeretet van szívemben, van öntudatom, van akaratérom és áldozatkészségem. Ebből élel ma is.

Jogot végeztem. Jól tanultam, de sokat nélkülöztem. Díjnok voltam a Kúrián. Édesanyámról is kellett gondoskodni. 115 kérvényt adtam be. De nem lévén protekció (már 25 éve is úgy volt) nem neveztek ki. Erre ügyvédi irodába léptem be dr. Vargha Gyulához. Kosztolánovics Markónál Beremenden árverésen voltam a végrehajtóval. Négy korona napidíjam volt. Árverés után a Nagyhalány—Beremendi-úton Markó bácsi rálőtt a végrehajtó kocsijára. Baj nem történt, — de én nem lettem ügyvéd. 22 éves koromban elhatároztam, hogy közpályára lépek. Tanultam és dolgoztam. Előbb igényeimnek megfelelő gazdasági bázist, vagyont akartam szerezni. 22-éves koromig mint gimnazista és egyetemista magam vikszoltam a cipőmet. 22-éves koromban egy könyvnyomdát alapítottam, 1907-ben nagy-néném-től kisebb vagyont örököltem. Nagyanyámtól is kaptam egy kis házat. Gazdálkodtam is. Voltam presbiter, községi képviselő, megyei képviselő, nőegyleti titkár és lapszerkesztő. 1910-ben gróf Benyovszky Móric volt főispán és nagybirtokossal szemben felléptettek képviselőnek. Kisebbségben maradtam. Tovább dolgoztam. Ezen a választáson megismerkedtem feleségemmel. 1912-ben megnősültem. Voltam gyáros, vállalkozó, kőbányabérlő, fatermelő, gazdálkodó, szőlőbirtokos, kereskedő, vasútépítő, többszörös háztulajdonos.

1919-ben a magyar bolsevizmus bukása után a szerbek kitiltottak Baranyából. *Két évig nem láttam a családomat*. Nagyatádi Szabó István régi ismerősöm volt. Vérem és nemzeti demokratikus gondolkodásom hozzá vitt. Tudtam, hogy a magyar parasztság közreműködése nélkül nincs a forradalmakból kibontakozás. A kisgazdapárt igazgatója és Nagyatádi Szabó politikai titkára voltam 1920ban képviselővé választottak. Bethlen gróf kineveztetett kormányfőtanácsosnak.

Így lett az egykori cipőpucoló diákból »Méltóságos úr«. 1928 januárjában kiléptem a kormánypártból, mert a kormány elhagyta programját és mert a közszellem és közérkölcös megromlott. Politikai alapelvem: dolgozó nemzeti és népszerű, demok-

ratikus politika. Most az ellenzéken a bíráló és javító szerepre vállalkoztam. Kállay Tibor kanizsai győzelmét munkáltam. Miután van annyi jövedelem és vagyonom — amennyi igényem van. — gazdag ember vagyok és független.

Megálmodta, hogy főkapitány lesz

BEZEGH-HUSZÁGH MIKLÓS

Csillog már a fehér a mi főkapitányunk fekete szakállában, de karcsú, és rugékony, jókedvű, akármilyen sok is a dolga.

Bezegh-Huszágh Miklós self made man s ha nem is volt földhözragadt szegény gyerek, sokat kellett küzdenie.

Régi, nemesi familiából származott, a birtok lassan elúszott. »Saját erőmből küzdöttem fel magamat — mondja, — soha, protekciót igénybe nem véltem.

Hajnikon született, Zólyom megyében, apját ötéves, anyját 15 éves korában elvesztette. Pestre 98-ban került, itt volt jogász és kis diákszobában lakott s a menzán evett. Első pillanattól kezdve királyi ügyész akart lenni, úgy, mint más gyerekek színész vagy király.

Soha nem válogatott az egyes állomáshelyek közt, mindig elment a legnehezebb helyekre, nem volt kényelmes. Például, mikor joggyakornok volt Balassagyarmaton, egy év elteltével a törvényszéki elnök felszólította, hogy szívesen neveztetné ki soronkívül törvényszéki aljegyzőnek, de menjen ki előbb járásbírói praxiszra.

— Szónélkül kimentem a losonci járásbíróshoz, hat hónapra,

nem voltam lusta. Ide kaptam az elnököm gratuláló sürgönyét, hogy kineveztek soronkívül salgótarjáni járásbírói aljegyzőnek.

— Gyerünk Salgótarjánba. Másfél év, mint járásbírói aljegyző. Kizárólag komoly munka és tanulás. Le kellett tenni a bírói vizsgát. Aztán áthelyezés Pozsonyba, beosztottak az ügyészséghez, ott voltam 3 évig beosztott törvényszéki jegyző.

— Ezzel lett megpecsételve a sorsom — folytatja a főkapitány — mint kész alügyész soronkívül lettem kinevezve Sopronba. Másfél év múlva ugyancsak soronkívül alügyészből királyi ügyész. Soha egy percig nem; volt olyan állomáshelyem, hogy könnyen vehettem volna a hivatalomat, szülte fátum volt, hogy ahová, én kerültem, ott mindig sok dolog volt. Sopronban például három helyett kellett dolgozni. Ugyanis az ügyészségen öt ember helyett akkor csak ketten voltunk. Mindig beledolgoztam az éjjelbe, ez volt az én protekcióm. ezért vittek előre soronkívül.

Sopronból hamarosan Pestre rendelték, a budapesti királyi ügyészséghez, ahol nagy hátralé-

kok voltak és jó munkaerőket kerestek. Felvidéki volt, tudott tótul s itt éppen szükség volt egy tót sajtócenzorra. Ez 1913-ban volt. 1914-benbevonult. Volt autóstiszt, kiképzőtiszt, ütegparancsnok.

1915 áprilisban kiment a frontra, résztvett a gorlicei ütközetben is és egyhuzamban 8 hónapig volt az olasz fronton. Ekkor régi lött sebéből kifolyólag súlyosan megbetegedett. 1916-ban Verebélyi súlyos láboperációt végzett rajta.

Leszerelt több kitüntetéssel mint tüzérfőhadnagy, közvetlen a kapitányi kinevezés előtt. »Ezt fájlalom — mondta, — de a sors kárpótolt, ha nem is lehettem kapitány, főkapitány lettem.« A

komün alatt több napig le volt tartóztatva.

— Forradalmak után ügyészség, aztán megint igazságügy-minisztérium. Huszonegyben még királyi ügyész voltam, ugyanabban az évben főügyészhelyettes. Ezután, a sors különös szezélye folytán felszólítottak, hogy vállaljam a főkapitányi állást. Miután mindig engedelmeskedtem a felsőbb parancsnak, vállaltam. Igen érdekesnek tartom megemlíteni, hogy *kinevezésem előtti éjjel intenzíven végigálmodtam, hogy főkapitánynak installálnak. A Sors útmutatásának tartottam a dolgot, dehogy mertem volna nemet mondani.*

(n.)

Bankárok elnöke

BETTELHEIM MIKSA

Bettelheim Miksa. 1876-ban született, Budapesten, a Terézvárosban. Önéletrajza:

— Szüleim elváltak, *atyámat nem ismertem*. Kereskedő volt, elválás után külföldre ment. Két nővérem volt s édesanyánk nagy gondok közt nevelt bennünket. Női kalapüzlete volt. Kereskedelmi akadémiát jártam, tanítványaim voltak, egyik tanítványom Amerikában előkelő bankház főnöke.

— Iskola után beléptem Blum B. tőzsdéügynök céghez *harminc forint fizetéssel*, akkor 16 éves voltam. Hét év múlva, huszonhárom éves koromban, Krausz Simivel együtt önállósítottuk

magunkat. Persze, ekkor már én tartottam el édesanyámat és nővéreimet.

— Mikor önálló lettem, 1900-ban, 23 éves koromban, azt kérdezte tőlem a volt főnököm, Blum, hogy mennyi tőke felett rendelkezem. Azt mondtam: 800 korona megtakarított pénzem van. Erre azt felelte a jó főnök, hogy elhelyez 150.000 koronát, mint üzleti betétet nálunk. *Miután se nekem, se Siminek nem volt, úgy kezdtük el.*

— Huszonnégy évig voltunk Krausz Simivel együtt, 1924-ben különváltunk. Én értékpapíroknak külföldön való elhelyezésével foglalkozom.

1917-ben lett tőzsdetanács. 1922-ben elnöke lett a bankárok egyesületének.

Békebeli jó neve van Bettelheim Miksának. Egy név, melynek nem ártott a sok vihar, mely oly sok cégtáblát megtépázott. Igazi self made man, szegény kislíú volt, tizenhat éves korában saját erejéből indult el a bankári pályán, ahol aztán elnök lett.

— Mikor volt először szép lakásuk? — kérdeztem a híres bankárt.

— 1900-ban! — felelte. — Akkor költözködtünk a Klauzál-térről a Kossuth Lajos-utca 4. szám alá szegény édesanyámmal. Előbb egy 3 szobás lakást vettem, 1910-ben ugyanabban a házban egy nagyobb, 5 szobást. Ez a mostani lakásom. Egyszerű polgári életet élek, egyszerű háztartást vezetek.

Megkérdeztem, voltak-e nagy ugrások az életében, fiatal korában nagy álmaj voltak-e. Ezt felelte: *»Nem! Az volt a vágyam, hogy mindig csak lassan előre. Semmiféle ugrálás.* (n.)

„Éltem, mint a vakond“

Meséli: BENEDEK PÉTER, a híres földművesfestő

Sajnálattal nem küldhetek arcképet, mert nekem ilyen nincs és sohse volt. Mindig magam rajzoltam magamat. A legkorábbi ilyen rajzom 13 éves koromból való, ez meg rég elkalódott. De ha lenne ilyen arcképem, nem lenné benne senki örömét. Csúnya gyerek voltam. Ma is csúnya vagyok. Szóval, nem lehet mondani szépnek. Kiki képzeletére bízom, hogy milyen gyerek lehettem. Bizonyos, hogy nem fogadott volna örökbe senki.

De azért én nem panaszkodom magamra, megszoktuk egymást. De már elég is ebből ennyi. Az életem ott kezdődik, amikor Bálint Jenő úrral összejöttünk. *Addig azt se tudtam, hogy a világon vagyok.* Éltem, mint a vakond. Túrtam a földet, törtem a vasat. Isten csodája, meg jötevéim akarata mentett meg. Én elmondhatom, hogy kétszer születtem. Először 1889-ben, másodszer 1914-ben, amikor felfedeztek.

A többit úgyis tudja rólam mindenki. Minek beszéljek magamról annyit. Én dolgozni szeretek. Rajzolni, festeni. Minden más hiábavaló. Egy jó kép többet beszél mindennél. Örülök a sikereimnek, de elkedvetlenítének azok. Gond az, ha valaki híres Belenézek a tükörbe és sajná-

lom magam. Egy szegény napszámonez rám a tükörből; szomorúan. Sajnálja a híres embert.

BENEDEK PÉTER

Boross László dr.

Újságíró karrierje az első cikkel kezdődik és az első cikkel be is fejeződik. Ami ezután jöhet, csak a cikkek számának szaporodása. Vagy sikerül az első fejes, vagy

*BOROS LÁSZLÓ
szerkesztő, 5 éves korában diszmagyarban*

hasraesik az ember. Itt nincs mit elmondani . . . Azért tudom: a riportot meg kell írni. Azt is hogy — tömören.

Tehát. Mikor az érettségi előtt az osztályfőnöknek be kellett jelenteni, hogy ki milyen pályát választ, én harsányan közöltem, hogy újságíró leszek. Otthon azonban ezt nem mertem megvallani. Beiratkoztam a jogra. Azután jött az első fejes. Szüleim kiküldtek Berlinbe jogot tanulni, én titokban felmentem szegény Bálint Lajoshoz, a Világ főszerkesztőjéhez, elő

adtam neki, hogy újságíró akarok lenni. Itt dőlt el a dolog. Először azon, hogy bejuthattam Bálint Lajoshoz, másodszer azon, hogy — egy teljesen ismeretlen, tizen-nyolc éves fiút — kedvesen és jóságosan fogadott. Azt mondta: Ha jó cikkeket ír, kisfiam és nem kér fizetést, szívesen leközlöm a tudósításait. A Világ-nak e pillanatban nincsen Berlinben munkatársa. Véletlen! . . .

A következő héten már bárom cikkem jelent meg a Világban. Mire jött életem első nagy boldogsága: Bálint megindította számomra a Világ tiszteletplédányát. Berlinből Parisba mentem, itt már fizetést is kaptam.

Közben rántört a háború. Néhány hónappal az októberi forradalom kitörése előtt hosszabb betegszabadságot kaptam. Jött a második fejes. Főhadnagyi uniformisban felmentem Purjesz Lajoshoz és megérdeklődtem, hogy ha vége lenne a háborúnak, bekerülhetnék-e a Világ-hoz? Purjesz — a kitűnő szerkesztő és felejtetetlenül nagyszerű ember — emlékezett háború előtti cikkeimre. Azt válaszolta: »Majd jelentkezzen mint civil.« Az októberi forradalom éjszakáján hirtelen észrevettem, hogy már nem vagyok katona. Szó nélkül beállítottam a Világhoz, leültem egy asztalhoz és ott maradtam. (A forradalom zűrzavara — mint véletlen!)

Néhány hét múlva átkerültem a politikai rovathoz. Kommün után ellenforradalmi körökben rettenetesén gyűlölték a Világ-ot. De nekem riportot kellett írnom. Felmentem a Wenckheim-palotába,

bemutakoztam *Friedrichnek*, Huszárnak és Hallernek, határozott hangon közöltem, hogy a Világ munkatársa vagyok és interjút kértem. Hogy a körülöttem állók meg nem vertek és ki nem dobtak, ma sem értem. (Véletlen?). . . Később Gömbössel folytatott beszélgetéseim feltűnést keltettek. Aztán jött az utolsó fejes: (!) Rassay Károllyal megalapítottuk az Esti Kurírt. Negyvennyolc sajtóperem volt. Több mint hét hónapi fogházbüntetést szabtak ki rám a

pénzbüntetéseken kívül. A Kúrián nem maradt több, mint két hét. Ja igaz: azt hiszem, azért lettem újságíró, mert úgy gondoltam, hogyha újságíró leszek, könnyebben érvényesülhetek, mint író. De nem jutottam hozzá.

A fényképemen látható díszmagyart anyai nagyapám, becsületes zsidó kereskedő, csináltatta számomra a milleneumi kiállítás nagyszerű nemzeti szuggesztíójában, Tiller Mór főkonzul úrnál.

Öt kis gyerek

Írja BRÓDY ERNŐ, képviselő

Miskolcon születtem. Derűs gyermekkorom volt, melybe gyorsan beütközött a villám: tizennégy éves voltam, mikor meghalt atyám és elsötétült előttem a világ. Áldottemlékü anyám özvegyen maradt öt kis gyerekkel, én voltam a legidősebb.

Atyám kereskedő volt és én az ő kedvéért az akkor megnyílt kereskedelmi akadémiába jártam, melynek elvégzése után pályatévészettnek tekintettem magamat. Nagybátyámat, Bródy Sándort, a híres írórt kértem meg, hogy a kultuszminisztériumban tegye lehetővé azt, hogy — jogász lehessenek. A kérvényt kedvezően intézték el. Előbb érettségít tettem.

Életem legszebb évét töltöttem Nagybányán, a bájos városkában, ahol tanultam és elkészültem és természetesen szerelmes voltam.

Két érettségivel kenyeret kellett keresnem: hírlapíró lettem. Bródy Sándor atyai szeretettel viseltetett irántam és egy életen keresztül hozám a legjobbat, a leggyöngédebbet volt, elhelyezett a *Magyar Hírlap-nál*, Újdondász, majd rendőri riporter lettem, végül a politikai rovatot bízlak reám. Nagy ambícióval csináltam, de közben nem feledkeztem meg az egyetemről sem és lettem az alapvizsgákat. Következett a katonáskodás: tüzerönkéntes lettem. Felejtethetetlen újságíró barátom, *Neszmély* Artúr magához vett, nála laktam

Bródy Ernő (egyetemi hallgató)

és főleg ő gondoskodott rólam. Az önkéntesi év leszolgálása után elhatároztam, hogy megszerzem az ügyvédi diplomát és ezért tanulni elmentem — vidékre. *Békésgyulán* voltam ügyvédjelölt és kétnapos ügyvédjelölt korom-

ban mondtam el egy bűnügyben azt a védőbeszédet, mely egy lelkes gyulai nyomdász ajánlkozása alapján nyomtatásban is megjelent. (De szeretném látni!)

Egy negyedszázada lettem ügyvéd Budapesten. Röviddel azelőtt történt, hogy *Vázsonyi* fellépett a Terézvárosban képviselőjelöltnek. A *Magyar Hírlap* abban az időben rovatot nyitott *képviselőjelöltek arc-képcsarnoka* címmel. Elmentem Márkus Miksa barátomhoz és megkértem, hogy írassak cikket Vázsonyiról, akit akkor alig ismertem. A cikk megjelent és miután nem írtam alá. Vázsonyi hajtó-vadászatot rendezett az után az ember után, aki elragadtatással írt róla — névtelenül. Így kerültünk össze és maradtunk együtt egy életen keresztül.

A politika forgatagába a híres 1904 november 18-ika után kerültem. November 18 után következett december 13. Az ellenzék a Ház padjait összerombolta. Utána a választások kiírása. A szabadelvűpárt bukása. Az ellenzék győzelme. *Vázsonyi mérközése Hieronymivel*, az akkori kereskedelmi miniszterrel. E lázas napokban kértem tagfelvételemet a *Központi Demokrata Kör-be*. A november 18 utáni szombaton vettek fel és én mindjárt az első összejövetelnél éles ellenzéki beszédet mondtam. Vázsonyi nyomban felhívott, hogy a választási kampányban vegyek részt és felszólalásom után azonnal besorozott legszűkebb vezérkarába. Boldog voltam, hogy e nagyszabású, országgraszoló ütközetben részt vehettem Vázsonyi oldalán,

kinek genieje legfényesebben világított az agitatóri munkában. Öt hét alatt naponként legalább 10, de sokszor 15 beszédet mondtam és a választás első napján egy tolható szószéken lelkesítettem Budapest népét, mely óriási tömegekben hullámozott a választási helyiség körül. A kor leghíresebb választásának második napján már csak jelekkel beszéltem, mert hangom — a hideg januári napon — teljesen elfogyott. De azért kitarítottam helyemen, a terézvárosi templom sarkán, ahol barátaim szalmába bugyolálták lábamat, hogy le ne fagyjon. Nem lett semmi baj. Es kitarítani érdemes volt — győztünk!

Másfél év múlva én is képviselő lettem az ugocsamegyei *Nagyszöllösön*. Elkecsereedett küzdelem után győztem — 15 főnyi szótöbbséggel. 1910-ben szintén Ugocsamegyében választottak meg *Halmiban*, a volt földművelésügyi miniszterrel, György Endrével szemben. A Házban szociális és szabadságjogi kérdésekkel foglalkoztam. Úgy a Házban, mint a budapesti városházán sok alkalommal a *lakáskérdéssel*. Legnagyobb beszédemet a *sajtótörvény* tárgyalásánál mondtam 1913 novemberben. Egy egész ülést kibeszéltem.

Mikor a háború kitört, jelentkeztem és bevonultam. Mint népfőlkelő százados szereltem le. A háború és a forradalmak után Budapesten léptem fel, a XI. választókerületben, ahol nagy küzdelem után két ellenjelölttel szemben megválasztottak, így lettem pesti képviselő.

A könyvviteltanár fia:

BUN JÓZSEF bankigazgató

— Ha az ember 33 évig ül egy hivatalban s becsülettel elvégzi a dolgát, viszi valamire! — ezt így mondta a Leszámítolóbank vezérigazgatója, Bun József kincstári főtanácsos.

Nagykanizsán született 1880-ban, apja a nagykanizsai felső-

kereskedelmi iskola igazgatója volt. Az igazi küzdelem a papának jutott ki, mert a papának az apja, az még egészen szegény ember volt s a fiát nem taníttathatta.

A vezérigazgató apja Nagykanizsán átvett egy elemi nép-

iskolát, ahhoz kapcsolt egy polgárit, utóbb kereskedelmi tanfolyamot. Ebből lett nyilvános, rendes felsőkereskedelmi iskola. Itt érettségizett Bun József. Az apa. Bun Samu. írta az első magyar könyvvel tankönyvet. Anyagi küzdelmei Bun Józsefnek nem voltak, 1896-ban került a bankhoz, hat hónapig ingyen, aztán 30 forint fizetéssel.

Ment előre a ranglétrán, nem protezsálta senki. Mindig szorgalmas volt, a bankban azt beszélik, hogy éjjel néha 3-ig dolgozott, egyszer Walkó igazgató, késő este egy egészen eldugott szobában talált rá, ahogy dolgozott s megszólította: »Hát maga mit csinál itt?«

Huszonnégy éves korában a

pénzügyi tisztviselőknél szabad előadást tartott s aztán kiállt a katedrára és egy félórát hosszát mindenféle matematikai és könyvvel szakkérdésre válaszolt.

Amit tud, az apjától tanulta, az apja könyvtárában olvasta. Itt bizonyos magasabb képzettségre tett szert.

Arra a kérdésre, hogy mivel magyarázza a karriert, hiszen sokan egyszerre kezdték vele s azok nem vezérigazgatók, Bun József így felelt: »Nem mondhatok mást, csak azt, hogy szorgalmas voltam, ambícióim voltak. S még egy volt fontos. A főnökeim jó szívvvel kezelték, igen fontos, hogy az ember előjárói ne legyenek irigyel:«. (n. s.)

Arrivé

Írta: CSÓK ISTVÁN

Kora gyermekségemtől kezdve minden gondtól megóvott apám. Súlyosbító körülmény: sohasem voltam bohém. Házbér, koszt, suszter, szabó mindig fizetve. A tiszta műteremben a leghidegebb télen sem fázott a modell.

Nem csoda hát, hogy első képeimmel már játszva arattam a legnagyobb sikereket. Első képem, a »Krumplitisztogatók« Parisban kitüntetés nyer. Az »Úrvacsora« egy csomó külföldi

aranyérem után bekerül a Szépművészeti Múzeumba, csakúgy az »Árvák«, mely a bécsi jubiláris kiállítás nagy aranyérme mellett megszerzi azt a dicsőséget is, hogy Bécsben két évig minden piktor kék képet pingál. A müncheni lámpavilágításos képeket is az »Árvák« szuggerálta. De legjobban arra voltam büszke, hogy apám megölelt a kép előtt. Még most is a fülemben cseng meghatott hangja: — meg va-

gyok veled elégedve, édes fiam!

Hát még Báthori Erzsébet!
Álmodni se mertem volna ily
óriási kép megfestéséről, ha a

CSÓK ISTVÁN (5 éves korában)

hátam mögött nem tudom az egresi malmot. A kép az 1895-iki párisi Salon legnagyobb szenzációja volt, nem csoda hát, ha Budapesten is divatba jött. A millenium évében volt ez. Ekkor álltam sikereim zenithjén. Óh mámoros, ragyogó ifjúság! Színes, tarka, bohó élet. Szappanbuborék szivárványos álma, mely azonban csak arra volt jó, hogy mikor szét pattant, annál sivárabb jelennek s vigasztalannak látszó jövőnek adjon helyet.

Pár évre rá, lélekben összetörve, kétségbeesve úgy a múlt, mint a jövő felett, a Paris felé

rohanó vonatban ült egy szárnyaszegett piktor.

Én voltam!

Hogyan volt ez lehetséges? Mások tizedrésnyi sikerrel fényes jövőt tudnak biztosítani maguknak, én meg letörtem!

Már Báthori festése közben gyakran kétségek gyötörtek, vajjon nem tévedtem-e hamis sínekre? Későbbi képeim sorban beigazolták félelmem alapos voltát. Eddigi biztonságom kapkodássá fajult. Egy újabb nagy kép — két év munkája! — összevagdálása után, tenyéryni miniature tette egy évig próbára türelmemet. Majd az újabb kép összevagdolások végleg meggyőztek, hogy e szörnyű khaoszból nincs kivezető út. Képeimből hiányzott a mámor, a művész meggyőződése, hogy remeket alkotott, — pedig ez minden siker titka! Pár éve meghalt jó apám s meddő kísérleteim csakhamar fölemésztették örökségemet. Harminchat, évemmel vigasztalánabb helyzetben voltam, mint egy kezdő, ki a nyomorúság polypkarjai közt vergődik. Az ifjú óriás előtt tiszta a pálya, a letört nagyság útját múltjának romjai teszik járhatlanná. A kezdő szárnypróbálgatása mindenkinek ujjongó öröm, a bukott hős szárnyait, ólmos, jeges eső, — a közöny dermeszti meg. És mégis fel fogok újra emel-

kedni! Csak azért is! Megmutatom!

Egyszer már elismert Paris. El fog ismerni újra! És ahogy akkor se jártam senki pártfogása után, magam erejéből török utat most is. Festek — kiállítok.

*

S megkezdődött a titáni küzdelem.

Íme az eredmény. Szárazon, mint egy sporttudósítás.

A »Mütere sarok« (Szépműv. Múzeum) egy csapásra visszahódítja régi sikereimet. A kép egyik díszterem főfalán függött, szemben a bejárattal, alsó sorban, közepén. Sajtósiker, hatalmas.

Rákövetkező év: »Thamar« (azóta a római Galleria Nazionale tulajdona) II. sor, mellékterem. Bár a sajtó most is szépen ír, mégis majdnem bukás. A »Vámpírok« szintén második sorba, mellékterembe kerül, csak úgy, mint a következő években kiállított összes képeim kivétel nélkül mind.

Érthetetlenül néztünk össze. Francia barátaim sem értették, mi lehet e folytonos kudarc oka, hisz minden újabb képem haladás. Bizonyosan túlmodern valamennyi a Salon vaskalapos urai szemében. A »Nirvána« pláne megcsúfolása minden tradíciónak.

A »Nirvána« debut je elé szívszorongva néztem.

Így történhetett meg, hogy Vályi barátom hosszas argumentációi után elmentünk Jean Paul Laurenszhoz — protekcióért!

— Volt ön valaha tanítványom? — kérdi a mester, — nem emlékszem.

— Sajnos, nem, nyögtem nehezen. (Sajnálta az ördög.)

— Nos, minő alapon kívánhatja akkor, hogy jól akasszam a képét? Ha tanítványom lett volna, az egészen más. Akkor a maga sikere az én dicsőségem is volna. De így? — Adieu.

Egyszerre világosság gyúlt az agyamba. Igazolva láttam arait eddig nem akartam hinni, hogy a Salon nem más, mint óriási érdekszövetkezet mesterek és tanítványaik között. Az »előkelő idegen« egyszer szívesen látott vendég, de mert én többször is döngettem a dicsőség kapuját, a mérték betelt. Csak nem fognak egy »sale étrangert« maguk közé engedni konkurrensnek.

De azért a feltámadás megtörtént.

Ott volt a sajtó, a lapok felfedeztek újra. Arzén Alexandre a Figaróban több ízben írta: — jó képeket a második sorban kell keresnünk, p. o. »A vámpírok«. A »Salon d'Automne« az ifjúság Salonja, Societairjének választ, majd Jury-tagnak később. Előkelő gyűjtők itt-ott vesznek is. A Wlassics-portré csak azért nem kerül Schweitzba, mert már a Szépműv. Múzeumé volt.

A szerencsekerék nagy lendülettel fölfelé ívelt újra. A legjobb úton voltam, hogy Parisban arrivé legyek s hozzá a magam erejéből! És én —

Hazajöttem mégis!

Egy szeszélyes csudaszépséget pillantottam meg itthon s rögtön rabja lettem. Te csaltál haza s általad születik itthon, igazán újjá és ami fő, magyarrá művé-

szetem, óh örök szerelmem, szépséges Balaton!

Római sikereim, majd önarcképem elhelyezése a firenzei Uffizi galériában (1912), az »Invalides« aranykopolóját jelentik életemben.

Íme, így lettem én arrivé t
Hogy self made man is vagyok-e, döntsék el azok, akik jobban értenek hozzá.

Csortos Gyula

Csortos Gyula, a Nemzeti Színház tagja 45 éves. Munkácson született, de soha nem látta a várost, két éves korában

CSORTOS GYULA (20 év előtt)

Pestre jött. Apja a honvédelmi minisztériumban volt, negyven év után nyugdíjba ment.

Pesten a Logody-utcában laktak, tizenöt éves korában megszökött hazulról. Színész akart lenni, de a vígszínházi iskolába nem vették fel, ekkor *Soltvadkertre ment segédjegyzőnek.*

Kérdeztem tőle, hogy kerül az ember Soltvadkertre segédjegyzőnek. »A templom előtt ácsorogtam a Krisztinában, mint szökött gyerek, egy ember megfogott, ki voltam éhezve, hát hogyan mentem volna. Elmentem volna segédjegyzőnek a pokolba is«.

— Egy évi jegyzősködés után anyám becsapta az óráját, láncát, hogy beiratkozhassam a színiakadémiára. Haza nem mehettem, az apám nem engedett. Olyan koldus voltam, hogy

a Disztéren egy barátomnak lakásába bebújtam az ő kis szobájukba s a szülei nem is tudták, hogy ott aludtam s reggel ötkor már fel kellett kelnem, sötétben lopództam ki. Az a hat gyerek nem is tudta, hogy éjjel egy hetedik idegen gyerek alszik köztük. Az idegen gyerek reggel úgy mászott ki az ablakon, mint egy kis betörő, félve vigyázott, hogy nem látja-e meg egy rendőr.

Napközben a Budapesti Hírlap apróhirdetési irodájában melegedett. Azóta nagyon szereti a Budapesti Hírlapot. Címeket írt, de azt mondja a pech üldözte, csupa hosszú nevet kapott leírni.

— Én voltam a legsoványabb fiú az akadémián. — folytatja életrajzát Csontos — néha, *ha nagyon éhes voltam, elmentem a régi házba apámékhöz, de be nem mehettem, anyám kitette az ablakba a megmaradt ételt, én minden ételt megfagyva, csak mint kocsonyát élvezhettem.* Néha a sötétben levertem a tányért s a törött cserepekről szedtem össze az ételt. *Néha otthon, a sufni-ban elbújva aludtam, teknőben, vasalódeszkákon. Onnan is me-*

nekülni kellett reggel hatkor, mert az apámnak 32 kanárija volt s már hajnalban felkelt s kijött az udvarba etetni őket s engem nem szabadott, hogy ott találjon, a színeszt mind csirkefogónak tartotta, nem bocsátotta meg, hogy nem lettem gépészmérnök.

Az akadémiára — minden nyomor dacára — szeretettel gondol vissza. Jól bántak vele, tehetségesnek tartották, ingyen ebédeket adtak neki s délután két helyen is kapott ingyen vacsorát, a Ferencvárosban és a Belvárosban.

Az akadémiát elvégezte s két szerződése is volt, Kolozsvárt és Debrecenben. A kettő közül Debrecenbe ment, itt is nagyon szegény volt, hatvanöt korona havi fizetést kapott. Debrecen után Temesvár. Aztán a pesti Vígopera. Itt kezdődik a karrierje, mely fölfelé megy. (Ezt alulírott mondja.)

Az önéletrajzot így fejezte be Csontos Gyula keserűen: *»Mikor már kezdett nevem lenni, az apám mindig megnézett titokban, de én éreztem, ha ott van. Tizenhat évig haragudott rám, úgy is halt meg.«*

(n. s.)

Dréhr Imre államtitkár

Mit írhat az ember magáról olyat, ami másnak az érdeklődését felkeltené. Azt kérdezem, kit nevezel Te self-made mannek? Aki becsülettel dolgozik, nem szünetel a munkában, imádja Istenét, szereti hazáját és embertársait, az bekerül a kollektívba? Mert így, self-made man vagyok. Vagy pedig az elmondottakból akarod megállapítani, hogy az vagyok-e? Akkor ideírom röviden, hogy töltöttem el a nekem kimért idő eddig eltelt 40 esztendejét.

A Várban jártam elemi iskolába, ahol *iskolatársaim nagyfejűnek neveztek*. A fejem ugyan nem volt 64-es, mint most, de ez a »becéző« név méltán kísér végig egész életemen. Az elemi iskolában még nem politizáltam, de a Ferenc József-gimnáziumban már igen. A gimnáziumi önképzőkör elnöki tisztjéért dúló harcban felsorakoztattam az összes akkoriban ismeretes kortesfogásokat, mégis csúfosan megbuktam Kállay Miklós (most szabolcsi főispán) barátommal szemben. A kudarc nagyon elkeserített s úgy gondolva, hogy a politika nem terem számomra babért, az érettségi után *beálltam a rózsahegyi piaristákhoz* azzal a feltett szándékkal, hogy meg fogom vetni a világi hívságokat. De nem tudtam ellen-

állni jó anyám könyörgésének s csakhamar *visszatértem a civil életbe*. Így aztán 21 éves koromban rám is felhúzták a császár kabátját. Nem sokáig tetszeleghettem a huszárönkéntesi uniformisban, mert utólagos vizsgálaton untauglichnak minősítették. Nota bene: a pulzusom csak *ötven-ötvenegyet ver egy percben* s mivel a normális érverés nyolcvan-nyolcvannégy, a katonaeorvosok lemondtak életemről. A pulzusom azóta is csak ötvennégyet ver, de azt szorgalmasan kiveri minden percben. A civil életben azután tettem azt, amit sok más kortársam, jártam az egyetemre, résztvettem a diákmozgalmakban, szóval politizáltam, ami mint egyetemkörü elnöknek, kötelességem volt. Nagy kedvvel tettem, mert hivatottnak éreztem magamat. Az újságírás rejtelmeibe is ekkor kezdtem behatolni s ha azt kérdezik tőlem, hogy mi voltál ebben az időben: büszkén mondom, hogy újságíró. Ma is annak vallok magam.

Az egyetem elvégzése után a *Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bankban lettem tisztviselő és abból éltem, amit kerestem*. Az édesapámtól ugyanis egy krajcárt sem *fogadtam el*, sőt szavát vettem, hogyha kérem, akkor sem segít rajtam zsebpénzzel vagy köl-

csönnel, így aztán, tudva azt, hogy adósságot nem tudok fizetni, soha kölcsönt nem kértem mind a mai napig.

Azt akarod, hogy a karácsonyi számodat olvasó gyermekek okuljanak, a felnőttek pedig gondolkozzanak rajta. Hát azt az egyet merem ajánlani mindenkinek, ha kiegyensúlyozott életre törekszik, hogy soha kölcsönt ne kérjen és álljon meg a maga lábán.

A többit már úgyis tudod, a politikusnak, a nemzet napszámosságának élete nyitott könyv mindenki előtt, akit érdekel.

Az önéletrajz-levél kibővítése végett felkerestem az államtitkár urat, akivel pótlólag a következő életrajzi jegyzőkönyvet vettük fel:

— Beck Marci alatt dolgoztam a Leszámitoló Bankban, Kei ginek voltam a titkára. Onnan vitt el Szerényi a Lloyd Bankhoz. Mikor elmentem, a Bristolban adott bankettet a Bank, Kádár Gusztó tartotta a buesúbeszédet. Beck Marcelltői kaptam egy ezüst tálcán hat csészét. Feltűnt nekem, hogy miért volt olyan nagy a tálca s miért olyan kevés a csésze. Beck báró azt felelte, hogy az egy tizenkétszemélyes tálca, de most csak hat csészét vett, a

másik hat csészét akkor kapom meg, ha *visszajövök a bankba*.

Sok karriert figyelhettem meg most, hogy ezt a karácsonyi számot összeszedtem, de Dréhr karrierjét szédítőnek lehet mondani. A leszámítolóbankbeli kis hivatalnokból államtitkár lett. Napokig kell várni, hogy bejusson hozzá az ember, aki hétfőn jelentkezik, arra szombaton kerül sor.

De valószínű, hogy amikor már ott áll, hogy bejusson, hirtelen megjelenik öt képviselő, két püspök és egy főispán s megint napokig várakozni kell.

Élettörténetéhez tartozik, hogy apja az államnyomda igazgatója volt, ott laktak az államnyomda házában. 1918-ban nősült. Felesége hét éven át minden évben kétszer kikoszarazta, minden karácsonykor és minden születésnapján. Kezdte már megszokni.

— Életem legnagyobb büszkesége, hogy dr. Kovrig Béla egyetemi magántanárt, a kiváló szociálpolitikust én neveltem hat éves kora óta. Ő a nevelt fiam, huszonhárom éves korában egyetemi magántanár lett. Béla most huszonnyolc éves. Egyéb adatok: két éve vagyok államtitkár, reggel félnyolckor járok hivatalba s estig itt vagyok. Még egyet meg lehet írni rólam: »*nőt a hivatalban nem fogadok.*«

(n. s.)

Fábián Béla

Tállyán, a Tokaj-hegyalján születtem 6 testvérem volt és szüleimnek bizony nagyon keserves munka volt előteremteni azt a pénzt, amibe városi nevelésünk került. Városba először tízéves koromban

FÁBIÁN BÉLA. (Gyerekkori kép)

kerültem, Kassára a Premontrei gimnáziumba. Karácsonykor megbuktam három tárgyhói, a második gimnáziumban elég jó tanuló voltam. Gyerekkori szenvedélyem a színház 20 krajcárba került a belépőjegy az ifjúsági előadásokra s ha a havi 1 forint zsebpénz elfogyott, egy derék premontrei tanárom fizetett be értem. Negyedik gimnazista koromban majdnem kicsaptak, mert párbajom volt. Az érettségim már színjeles volt. Budapestre először tizennyolc éves koromban kerültem, fél évig jártam a bécsi egyetemre. Ügyvédjelölt koromban szerkesztettem az *Ügyvédjelöltek Lapját* s Vázsonvi Vilmos irodavezetője lettem. Ebben a minőségben írtam meg a Dési—Lukács per történetét.

A háború kitörésekor Kassára kerültem a 31-ik gyalogezredhez, onnan Losoncra a tiszti iskolába, a tisztvizsga letétele után pedig a kecskeméti háziezredhez, a Mollinári bakákhöz. Mint kadet mentem a harctérre, végigcsináltam a tavaszi offenzívát, Lemberg előtt fogtak el. A turkesztáni kormányzóságba vittek, a világ leggyönyörűbb oázisára, egy 270.000 lakosú városba Taskendbe, ahol majdnem teljesen szabadon éltünk, mert onnan a szökés lehetetlen volt. Taskentben megtanultam oroszul. A hadifoglyok vizsgálatára küldött misszióknál panaszt emeltem, hogy az orosz tisztek ellopják a legénység ételmezésére szánt pénz jelentékeny részét és azért olyan nagy a halálozási arány a kollera és tífuszjárványok alkalmával a legénység között. A legénységen segítettek valamit, de engem büntetésből áthelyeztek a kamcsatkai határra, egy büntetőtáborba. Harmincnégy napig mentünk tizennégyed magammal egyfolytában vonaton, amíg az új állomáshelyre megérkeztünk. Legalább megláttam Manzuriát, Mongóliát és Keletkinát. Az új állomáshelyemen én szerkesztettem a hadifoglyok részére készült magyar napilapot, a Priamurjét, valamint a hetenként megjelenő illusztrált lapot, a *Fogyó-Vasárnap*-ot. 1918 februárjában négy társammal együtt megszöktem, a breszti tárgyalások alatt megérkeztem Pétervárra, ott töltöttem négy hetet azután keresztül-szöktem a német fronton. Hazajöttem, Vázsonyi előterjesztésére büntető törvényszéki bírónak neveztek ki a budapesti büntető Törvényszéken. A *Pester Lloyd*-ban és a *Tőzsdei Kurír*-ban cikkeket írtam az akkor idehaza még ismeretlen bolzsevizmusról. A Károlyi-forradalom kitörésekor, november 1-én. a bírói értekezleten én tettem az indítványt, hogy a bírák ne tegyék le az esküt a nemzeti tanácsnak. Indítványomat elfogadták és mi lettünk az egyetlen testület, amely nem esküdött fel a forradalomnak.

A bolsevizmus kitörése után letartóztattak, 18 napot ültem ma-

gánzárkában a Markó-utcában. továbbí öt hetet pedig a gyűjtőfogházban, ahonnan szegény Somogyi Béla interventiójára szabadlábra helyeztek. A kommün után a fehérterror ellen tartottam előadásokat, hivatkozva az orosz ellenforradalom példáira. Oroszpokol, Pétervár, Orosz minta, Oroszország pusztulása címen jelentek meg a Légrády Testvérek és Athenaeum kiadásában az orosz forradalomról szóló

könyveim. Az első fővárosi közgyűlésbe a Teréz-város küldött be, a második, vagy harmadik közgyűlési napon súlyosan inzultáltak. Az ügy a katonai becsületbíróság elé került. Sorozatos párbajok. 1922-ben a nemzetgyűlési választások alkalmával a pestkörnyéki kerületben léptem fel, ellenjelöltjeim között a kurzusnak sok akkori híressége, Budaváry, Taszler, Oláh Dániel. A többi ismeretes.

Esztergályos János

— Egyetlen gyerek voltam, *apám asztalos volt* Duna-földváron. Háromesztendős lehettem, amikor Pestre kerültünk, itt lett az apám asztalossegéd. Tót munkások között, *tömeglakásban teltek el gyermekéveim*. Egyszer lisztben megfürödtem. Az apám is anyám is munkára járt, engem bezártak a szűk kis szobába egy darab kenyér, meg pohár tej társaságában. Úgy látszik nagyon éhes lehettem, mert kiráncigáltam minden fiókot, ráborult a lisztesfiók beültem a liszt közepébe, hogy pogácsát süssek. Szegény anyám előbb halálraremült, ahogy meglátott, azután alaposan elnéspárgolt. Az elemi iskolában rossz tanuló voltam, az öreg Aul Sándor 48-as honvédszázados volt a tanítóm, nagy jós volt az öreg, de nekem túlságosan szép jövőt jósolt. A polgári után *vasesztergályos inas lettem*. Mint inas résztvettem egy szocialista gyűlésen, éljeneztem, abcugoltam, ahogy jól esett, a gyűlés után a tüntetőkkel mentem, lovasrendőrök ugrottak közénk s egyszerre csak ájultan buktam a földre. Azóta vagyok szociáldemokrata.

Tizenkilenéves koromban felszabadultam és egy sonkával, egy nagy kenyérral a hátamon, 1 forinttal a nadrágzsebben nekiindultam a világnak. Az utam második napján ellopták tőlem a sonkát is, a kenyeret is, néhány hatos

volt minden vagyonom. Valahogy' eljutottam Fiúméig, a torpedógyárba. Ott voltam egy esztendő át. Aztán tovább: Triest, Görz, Laibach, mindenütt *gyalog kéregettem*, mert egy krajcárom sem volt. Egy laibachi kocsmában két csendőr elcsipett, de nem lett bajom, fizettek egy darab kenyeret, szalonnát, meg egy pohár bort is hozzá. Három esztendeig csavarogtam egyfolytában, pénzem sohasem volt, cipóm sem igen.

— Valahol Bajorországban jártam és az összeszáradt bakancsot lefekvés előtt bekentem szalonnával. Szénapadláson aludtam és reggelre csak a félbakancsom maradt meg. Gyalog kellett tovább vándorolnom. Nem volt baj ez sem, jókedvű voltam, egészséges és boldog. »Fechtolás«-ból éltem, voltam Münchenben, Berlinben, Brüsszelben azután hazajöttem és két esztendeig 69-es baka voltam. Az általános vasmunkássztrájk után 1905-ben a malommunkások titkára lettem, 911-ben bejutottam a munkásbiztosítóhoz, kineveztek végrehajtónak, később a Népszava hirdetési szervezője lettem. Az első nemzetgyűlési választáskor Bäckevén léptem föl, de megbuktam, 1922-ben lettem képviselő. Most 61 éves vagyok és 6 gyereknek az apja. Három fiam van, három lányom és három unokám. Ez a legfontosabb.

Kis csónakom

FEIKS JENŐ

Selfmademan? Self: igen, de made manról szó se lehet. Igaz, hogy nem is tettem ez irányban sohase lépéseket. A magát-rnegcsinálás öntudatos mester-

FEIKS JENŐ (25 év előtti kép)

ség, nem értek hozzá. Kezdttem 16 éves hatodista koromban. Iskolaigazgatói engedélyvel fix szerződött munkatársam voltam a »Mátyás Diák«-nak. Mint nyolcadista hozzá jött Sipulusz »Kakas Mártonja«. Matúra után azután minden olyan magyar lap, amely meghajtotta zászlaját a modernség előtt. Nagy fixumom volt jobbra-balra. 20 éves koromban ötszáz pengőt kerestem. Bankbetétem volt, zongorát és biciklit vásároltam! Imádtam a zenét és az ország-

utakat. A bicikliről eleinte sokat estem le. A zongorába tanár nélkül tudtam belekapaszkodni. Kóta nélkül játszottam a Trisztánt. Éppen ezért szégyelni keztem, hogy nem tudok.

; Felmondtam összes állásaimat becsuktam a zongorát, elajándékoztam a biciklit: huszonegyéves koromban Parisba mentem, festékkal és egy évre való bankbetéttel. A Julian-Akadémián dolgoztam. Kedvtelenül és csalódottan. Meg voltam sértve, hogy itt is kinevetik Manet-t. Azt hittem, hogy nem tanulhatok itt. Pedig minden áldás Parisból szállt rám. Sokat voltam magamban. Csak Molnár Ferenc, aki egykorú velem és legjobb barátom, jött ki hozzám, szobámba, rövid három hónapra. (Itt írja első regényét, az Éhes Várost.) Aztán München, Hollósy tizennyolc esztendő ebben az akkor még »Édes Város«-ban. Rajzolója vagyok a »Fliegende«-nek, a »Meggendorfer«-nek. Jólét — mindenelsejéig. A festészet is virul, a berlini szecesszió, a Deutscher Künstlerbund, a párisi Salon d'Automne és még egy sor akkor komoly hely, bevásárlt tagnak. Háború. Sorozás a müncheni követségben. Kriegsmaler im Kriegspressequartier. Azt hittem, félév alatt vége, visszamegyek, folytatom. Mad-made-man. De másképp lett, sokkal jobban: elveszem Lánchy Margitot feleségül. Itthon kezdek made lenni, amire sohase gondoltam. Festészet, zene, isteni dolgok, folytathatom, amit már húsz éve

csinálók. Ideál, Budapesten műterem és paletta, a zenében is folytatása Münchennek, ahol 18 esztendeig voltam habitué az operában.

Egyszerre: baisse. Azok a self-mademanek, akik velünk festőművészekkel szemben eddig mint *self-méd-menek* szerepeltek, elcsüllyednek. Velük együtt a festészeti kultúra, mely csak gazdagságban tud virágozni. Sebaj, *otthon* festünk, magunknak, paszsióból. És vissza az aprópénzhez, az illusztrációhoz. Az Est, rajzok. Hozzá egy pár sor. Majd mindig több sor és írás, mind kevesebb piktúra. Végül rajz se kell, kritikus leszek, észre

se veszem hogyan. Újságíró, író. Egyik interjú a másik után Saljapin, Richard Strauss, Muscolini.

A »*Neues Wiener Journal*« átadja nekem magyarországi képviselőtét. Kis csónakom egyszerre egy gazdasági tenger hullámain himbálódzik, művészet, irodalom és pénzvágy csapkodnak körülötte. Aki benn ül, a kis lélekvesztőben, nevet fölötte. Ide-oda evez és lapátol, úgy tesz, mintha kormányozni tudna. A kötelességét teljesíti, csak a világitótornyot keresi, melyre az van ráírva, hogy kultúra. Addig lapátol, míg ötlet el nem lapátolják.

Fenyő Miksa

Őszinte sorok életemről. Őszintén be kell vallanom, hogy 1877 decemberében születtem Mélykúton, Bácskában s hogy ehhez a kis faluhoz — mely ma, sajnos, egész közel esik a déli határhoz — ma is igaz szeretettel ragaszkodók. *Apám fiatalházas korában került oda, szabómesterséget űzött.* Nagyon büszke voltam rá, megbecsülték munkáját is, személyét is. A tizennégy gyerekről, kiket anyám szült, szintén őszintén beszámolok. Hetet tudott közülük felnevelni, abból is kettő már felnőtt korban, meghalt, az egyik — szegény jókedvű öcsém — alighanem Szibériában pusztult el. Gimnáziumba apám Pestre küldött, a lutheránus gimnáziumba, a Sütő-utcában. Nem voltam első tanuló, szüleim nagy bánatára, kikkel mélykúti tanítóm — a derék Bodrogi Ignác — elhittette, hogy csodagyerek va-

FENYŐ MIKSA (Érettségi kép)

gyok. Hát bizony meglehetősen lemaradtam; a latin is nehezen ment, meg aztán ahogyan én bácskai kiejtéssel szavaltam, hogy »nächtlich am Busento lispeln bei Cosenza« hát biz az nagy gaudium volt osztálytársaim számára. De azért ment valahogy a dolog s később a felső osztályokban már egyik-másik stúdiumban, különösen a magyar nyelvben és irodalomban már ki is tűntem. Az önképzőkörben pedig direkt tekintély voltam, kedveltje Lehr Albert boldogult kiváló tanáromnak, aki egyik díjat a másik után juttatta nekem. Szép idők, de a legszebbek mégis a vakációk voltak, amikor Mélykúton időzhettem s anyámnak Jókai regényeit olvashattam fel. Meg Ivanhoet. Meg Spielhagen: Problematische Naturen-t. Meg az is szép volt, hogy egy nagy eposzba fogtam Julian Apostatáról. Azután maturáltam, aztán a jogra mentem — előbb tanár szerettem volna lenni, de jóérettséggel nem vettem fel az Eötvös-kollégiumba — s az ügyvédi pályára mentem. Azaz hogy mentem volna, de egy lélek nem vette igénybe jogi tanácsaimat. (Amiben igazuk is volt!) Néhány sommás kereset, melynek aktáit feleségem másolta — mert hát 25 éves koromban, ahogy mondják: családot alapítottam — de már egy esztendő után nyilvánvaló volt, hogy az ügyvédségből nem tudok megélni. Meg abból sem, hogy a Budapesti Szemlében éles kritikákat közölt tőlem Gyulai Pál, aki szeretetreméltó szívességgel figyelte, ahogy én rendet akarok csinálni az irodalomban.

Az így szerzett irodalmi tekintély azonban mégsem volt ha-

szontalan dolog, mert jórészt ennek köszönhettem, hogy két kiváló patrónusom, Chorin Ferenc és Hatvány Sándor (Chorin Ferenc azután sokkal több lett számomra), szerény álláshoz juttattak az akkoriban megalakult Gyosz-nál. Véletlen volt, hogy odakerültem és egész csomó véletlen segített az érvényesülésben. A mi tudás a dologhoz kellett, később szereztem meg, — és nem is egészen. A többi már ismeretes: Gratz Gusztáv után igazgatója lettem ennek az intézménynek. 1918 októberében Hadik János gróf kereskedelmi miniszternek hívott meg. Mire kigondoltam, hogy mit kezdjek a vasúti forgalommal és a szénhiánnyal — délután négykor történt a megbízás és hajnali négyre végeztem e két problémával — már helyet kellett adni Károlyi Mihálynak. Egyike volt a legönzетlenebb kereskedelmi regiemeknek Magyarországon. S azóta hát tevékenykedek. Néhányszor megpróbáltam a politika körül, képviselőiséget ambicionáltam; a választók mindig az ellenfeletem ítélték különbnek. Ha nem a választók, hát a hatóság. Ezt a nyugtalankodást abba is hagytam. Nagy büszkeségem és éltem gazdagságának ítélem, hogy a *Nyugat* megteremtésében komoly részem volt s hogy barátságomat Ady Endre barátsággal viszonzta. Hogy igaz barátsággal vagyok Babits, Móricz Zsigmond, Ignotus, Osvát Ernő iránt, kik — bizton tudom — ugyanígy éreznek irántam. (Még néhány kedves nevet fűzhetnék e sorhoz.) S végül, hogy voltak életemben események, amikről nem lehet őszintén beszélni. Meg két fiam és Panni leányom.

Voltam tanár, állami tisztviselő, bankigazgató

Elmondta: FRIEDMANN ERNŐ, műegyetemi tanár

— Születtem 84-ben. Első sikerem volt a Pesti Futár egy szerkesztői üzenete, mely 1914-ben jelent meg s ezt írta rólam, F. E. címére: *Az illető egyéves korban jogakadémiai tanár, két-éves korában királyi ügyész, hároméves korában egyetemi tanár, négyéves korában miniszter. Öt-éves korában nyugdíjba ment.*

Ezzel szemben a tények: 26 éves koromban jogakadémiai tanár. 27 éves koromban királyi ügyész, 28 éves korban egyetemi tanár. Tizenhatban a közéleti minisztériumban osztályfőnök, tizenhétben az országos árvizsgáló bizottság elnöke.

A forradalmak alatt sétáltam.

A kommünbukás után résztvettem azokban a gazdasági törekvésekben, amelyeknek egyik célja az grártársadalom felszabadítása volt pénzügyi téren, másik pedig az ipar segítése hosszú hitelek nyújtásával. Az első cél érdekét szövetkezeti mozgalmakban, a másikat azáltal szolgáltam, hogy résztvettem az ipari hiteltörvény megalkotásában. Az országos ipari hitelintézet megalkotása után ennek administrateur deleguée lettem.

Tehát voltam már tisztviselő, bankigazgató, írtam könyveket, dolgoztam négy minisztérium-

ban. Mind e sokféleségben mégis volt egy vezető gondolat, amelynek fonala talán még nem szakadt meg. Sőt, ha szabad han-

FRIEDMANN ERNŐ (érettségi kép)

gosan kimondani, nehezemre esik önéletrajzot írni. Önéletrajzot az ír, aki szívesen tekint vissza a múltra. Az én tekintetem a jövő felé irányul és így ha azt kérdezték volna tőlem, hogy mit várok a jövőtől, mik a szándékaim, terveim, ezekre a kérdésekre talán szívesebben és nagyobb lelkesedéssel tudtam volna válaszolni.

Friedrich István

Pozsony megyében, Malackán jártam az elemi iskolába. A reáliskolát Pozsonyban végeztem. Jó diák voltam Jelesen érettségiztem. Sokat sportoltam és szerettem tñacolni.

Az első pénzt mint házitanító kerestem. A hatodik osztályba jártam akkor. Két-három tanítványom volt.

FRIEDRICH ISTVÁN (önkéntes korából)

A műegyetem elvégzése után tüzér-önkéntes lettem. Keserves esztendő volt, mégis szívesen vállalnám még egyszer. Bárcsak lehetne! Azután Berlinbe kerültem, ahol az Allgemeine Elektrizitätswerke mémőke voltam. Később a Ganz Villamos R.-t.-nál szolgáltam. 1907-ben Mátyásföldön egy kis műhellyel és szivattyúteleppel önállósítottam magamat. A háború előtt években már 100 munkással dolgozó gépgyáram volt. Közben a »Rákos és Cinkota Környéke« című lapot szerkesztettem és az, ottani függetlenségi pártot szerveztem. Sokat lovagoltam és sofförösködtem. A futballt csak

1912-ben hagytam abba, mint technikus a válogatott csapatban is játszottam.

Károlyi Mihállyal Amerikában jártam a háború kitörésekor. Hazajövet a franciák internáltak. Spanyolországból Olaszországon át hazavergődve a frontra mentem. Néhány hónap múlva súlyos asztmával kidőltem. A pilseni Skoda-műveknél és a bécsi Arzenálban szolgáltam, majd egy tüzérségi mozgóműhely parancsnokaként ismét Galíciába kerültem.

Háború után a Károlyi-kormány hadügyi államtitkára voltam, később hadügyminiszter. Azóta képviselő vagyok. Közben guvernementális és keresztény nemzeti honfiak fel akartak akasztani. Sok pénzzel és a hamis tanúk légiójával azt akarták rám kisütni, hogy Tisza István grófot én öltem meg. Természetesen rettenetesen felsültek. Hamis tanúiknak a hajaszála sem görbült meg. Velem szemben nem sikerült a konszolidáció.

Ma ellenzéki képviselő vagyok. Közgazdasági tevékenységem mellett újságcikkeket is írok. Városatya is vagyok.

Politikai pályámon sokat éltem át. Már sokszor hozzáfogtam élményeim megírásához. Mindig abbahagytam. Hazudni nem tudok, az igazságot meg rajtam kívül fekvő okokból nem lehet megírni. Várni kell.

Ma 45 éves vagyok. Szomorúan be kell ismernem, hogy undorodom az úgynevezett belpolitikai közéletünktől. Intelligenciánk nem tanult a világháborúból és a forradalmakból. Vak és begyepesedett fejű. Nem akar független, öntudatos polgár lenni. Faragott képeket csinál magának, azokat imádja. Mungó, pecsovic, mameluk lett mindenki. Csak ez előkelő hazafias. Undorodom a sok ünnepségtől, parádétól, bankettől. Epigonokat, pseudo-Mussoliniket és álsikereket ünnepelnek végnélkül. A Potemkin-konszolidációnak hódolnak opportunitásból. Stréberség, politikai cupringerség és janicsárstílus dominál. Nem bírom ezt az atmoszférát. Azért vagyok asztmás.

Gaál Franciska

— Az Attila-körúton születtem, — így kezdi életrajzát Gaál Franciska — anyámék most is ott laknak. Nagyon szép kislány voltam, mikor a nap sütött, sétálni vittek, kocsiban toltak, le volt az arcom takarva vörös fátyollal. Az nem engedi át a napot. Gyöngé, finom bőröm volt, nagyon szép kis lányka voltam. Az orvos fent oltott be, hogy ne lássék a karomon az oltás helye, ha kivágott ruhában leszek. Naív világ. A doktor bácsi nem olthatott be olyan magasan, amilyen karnélküliek a mai ruhák.

— A fehér sas-téri elemibe jártam, csak arra emlékszem, hogy gyenge kis lányka voltam, sok tejet kellett innom és én nem akartam inni. Tízkor délelőtt eljött a cselédünk az iskolába, egy sváb lány, behozta az osztályba a tejet s a tanító néni itatott meg.

— Nagyon rossz tanuló voltam, csak verseket szavaltam, hároméves koromban a Rab-asszonyt, a nővérem tanította be a nagymama aranylakodalmára.

— Szerelmes mikor volt? — kérdeztem. Franciska ezt felelte: »Sohse voltam szerelmes!«

— Most se? — kérdeztem.

— Most se! — felelte s egy nagyot sóhajtott. — Most se!

Aztán folytatta az önéletrajzot:

— Színházba nem vittek. Első darab, amit láttam: Drótostót.

GAÁL FRANCISKA . (2 éves korából,

Budai Színkör. Beírtak a Veres Pálné-utcai kereskedelmibe, de onnan két hét múlva kicsaptak. Rettenetes rossz voltam, nyolc helyett féltizenegykor mentem iskolába. (Nevet.) Lehetetlen voltam. Nővéremet, aki imádott engem, addig gyötörtem, míg elvitt a színiakadémiára, betanította nekem Petőfi *Apostol* költeményét. Ilyennel álltam ki. (Nevet.) Pici voltam, zoknit hordtam és felvettek.

Megkérdeztem Gaál Franciskát, miért lett színésznő.

— El voltam nyomva, — felelte — sok testvérem volt, akartam valamit. Szerettem úgy beszélni, hogy a többi hallgasson. Ha verset szavaltam, minden szóra figyeltek. Ma is azt szerettem, hogy beszélek és beszélek és ezer ember hallgat, nem szól közbe senki. Már két hónapja jártam az akadémiára s otthon még mindig nem tudták. (Szünet.) Mennyi verést kaptam, Istenem!

— Anyám rettenetesen ellemezte, mikor azonban meglátott

első szerepemben, a Buta emberben, kibékült. (Szünet.) Hogyne!

— Mondja, Franciska, mire legbüszkébb, az autójára? — kérdeztem.

Szomorúan ezt felelte: »Sem mire! (Sóhajt.) Olyan nehezen jutottam mindenhez. Mindig rettenetes munkám volt. Mi nagyon szegények voltunk, soha, soha új ruhát nem kaptam. Hat nővérem volt, rengeteg ruhám volt mindig, de mindig az övéket hordtam . . . Álmom volt egyszer szabónőnél próbálni.«

Gömbös Gyula

A jakfái Gömbösök nemzetségéből való, birtokosok voltak Somogyban és Vasban, de az *atyjának már semmije sem volt*, tanítóskodott és keményen harcolt az élettel. Gyula fia a tolnamegyei Murgán születelt, a déd-öreganyjától tanult jární. Nyolc esztendő koráig ott járt iskolába az édes apjához. Játszott a parasztgyerekekkel. A négy középiskolát Sopronban végezte és egy tiszt-rokon ajánlatára felvették a pécsi hadapródiskolába. *Ösztöndíjas lett* s elhatározta, ha török-szakad a vezérkarhoz kerül. Jól beszélt németül és amikor kimustrállak, mint kadet a zágrábi horvál lobogós gyalogezredbe került. Aztán, mint hadnagy, a bécsújhelyi torna és vívótanfolyam hallgatója lett. Havi 140 korona fizetésből kellett megélni, nem könnyen ment, pedig egy-két garas még könyvre is kellett. Még mint hadnagy a felsőtisztí tanfolyamra pályázott, 30 közül ötödmagával fölvevették a bécsi Kriegsschule-ba. Itt 1912-ben afférja támadt, mert tanárai elölt az önálló magyar hadsereg szükségességéről tartott előadást. Ebből kifolyólag

csak nehezen tartották meg a hadiskola hallgatói között. Régebben, a koalíció idején a magyar politikával is ellentétbe került. A magyar aspirációk bukása után, még újságokat sem olvasott, elzárkózott életet élt. 1914-ben bevezényelték a zágrábi XIII. hadtest vezérkarához. A XIII. hadtestnél, a 42. honvédhadosztálynál, majd a 83. honvéd gyalogdandárnál szolgált, 24 hónapot a fronton, ahol több kiüntetésben részesült. 1916-ban a, honvédelmi minisztériumba vezényelték, innen az erdélyi kormánybiztossághoz, később a belügyminisztériumba osztották be, majd. Hazai Samu báró oldalán szolgált. Megírta a »Die ungarische Armee« című tanulmányát, követte az önálló magyar hadsereget. 1918 november 6-án, Balla Aladár zágrábi követ mellé osztották be attasénak, 1919 januárban a Move elnöke lett és nyugdíjaztatta magát — mint vezérkari százados Szegeden az ellenforradalom egyik vezetője lett. Hét esztendő után, ebben az évben lett honvédelmi államtitkár.

Dr. Gál Jenő

Születésem helye ... boldog, gondtalan ifjúságom . . . örök gyászom szépséges városa Kecskemét, mindig csak hozzád visz az emlékezés. Ha magamról kell vallomást adnom. Egyszerű, küzdelmes élet néhány állomása: ennyi az egész.

Úgy kezdődött, hogy az iskolában rossz fát tett a tűzre az egyik pajtás: a garabonciás diák, a duhaj. Áprilist járatott a tomatanárral. Aki abban az időben olyan mellékes kisegítő tanférfiú volt. A gyereket ki akarták csapni. Mert hogy megsértette a tekintélyt. Én akkortájt tizenkét éves kamasz lehettem. Megtudtam, hogy mi készül. Elhatároztam: megmenntem a »duhajt«. Berontottam a »tanári szobába«, ahol éppen tanácskozott a »professor-esküdtszék«. Az ifjúság küldötte vagyok — kezdtem szepegő-remegő bátorsággal. És elmondtam első védőbeszédemet. Sikerem volt. A duhajt nem csapták ki. Hát igen, akkor még volt esküdtszék . . .

Aztán Pestre kerültem. A Szerb-utcai egyetem, meg Visontai Soma, később Eötvös Károly ügyvédi irodájának falai között töltöttem jogász-éveimet. Este az egyetemi könyvtárt bújtam, s bámultam Vázsonyit aki latin eredetiben tanulta ott a Roskoványi püspök kánonjogát. Én meg vele. Ő írt egy remek tanulmányt a »királyi tetszvényjog«-ról, én meg a pápai iurisdictióról énekeltem egy pár strófát.

De az egyháztól hamar elhódított a — büntetőjog. Fayer László, az áldott emlékezetű nagy professzor semináriumába jártam. Voltam kir. ügyész, bírósági elnök, védőügyvéd az egyetemi tanteremben. Ahol »eljátszottuk« a híres bűnpörök tárgyalásait. Ott védtem Spangát, a Majláth országbíró gyilkosát. Halálra ítélte a semináriumi bíró, egy évvel azután, hogy kivégezték a Spangát.

Szaladt az idő. Észre se vettem, már kezembe adták a diplomát. Az ügyvédi kamarában azonban egy kis fejtörésbe került, hogy felvegyenek-e mindjárt. Mert valami hiányzott a huszonnégy évemből. Nem voltam nagykorú. Hogy képviseljek másokat, amikor még magamat se képviselhe-

tem. De mire kikézbestették a végzést, »betelt« az idő.

Senkit se ismertem, aki »megalapozta« volna a praxist. Se gyáros, se kereskedő, se szövethezet, se bank nem szegődött hozzám. Nem lehet-

GÁL JENŐ (3 éves)

tem más, csak — védő. Akkoriban sok volt a sajtópör. A Népszavát pörölte szorgalmasan az ügyészség. Akkor még úgy volt, hogy ha felmentették a vádlottat, az államkincstárt elmarasztalták a védői díjak megfizetésére. Annyi volt az alaptalan pör, hogy jó néhányan — fiatal védők — megéltünk belőle.

Kezdték mondani: értek valamelyest a joghoz. A Zsitvay Leó is mondta. Még akkor is, ha nem hagytam magam — megrendszabályozni. Mert ez a nagy bíró hogyan utálta a servilismust, egyszer majd külön elmondom.

Az első úgynevezett szenzációs pöröm az volt, amelyet a koalíciós kormány tagjai-indítottak *Habár* Mihály szerkesztő ellen. *Wekerle*, *Kossuth*,

Szterényi személyesen megjelentek. Ott aztán eladtam a lelkeket a politika ördögének, mivelhogy nagyon vitáztam a kegyelmes urakkal.

Vasúti sztrájk, Haverda-ügy, a Tisza István- Weltner-pör egy-egy megállóhelye a küzdelmes életnek. A háború alatt az azóta rehabilitált »hazaáruló« árdrágító, hadseregélelmező bűnpörei már feledésbe mentek. Pedig mennyi könny, nyomorúság járt akkor a nyomában. Egyszer

majd azt is elmesélem. A Tisza-gyilkosok védelme, a frankpör és most . . . a millstatti gyilkosság rejtelmei.

Ha még elmondom, hogy a főváros törvényhatóságának és az országgyűlés képviselőházának demokrata tagja vagyok, írok és beszélek — már többet is vallottam, mint amennyi a nyilvánosságot a közélet egy napszamosának életéből érdekli. De Ön megidézett, Szerkesztő úr, megjelentem, védekeztem, következék — a verdikt.

Tizennyolc gyerek

Írta: GÁL GYULA

Születtem Aradon 1866 november 5-én, egyszerű, de felvilágosult szülőktől. Apám a megyének közkedvelt optikusa volt, kit nemcsak azért tiszteltek, mert szegénységéből 18 gyermeke közül nyolcat tisztességben

GÁL GYULA (2 éves)

fölnevelt, hanem azért is, mert rendkívüli eszességével csak jósága vetekedhetett. Édesanyám a város egyik legszebb asszonya, kiváló anya, akiben sok művészi hajlam volt; leánykorában műkedvelő előadásokban is résztvett.

Alighanem tőle örökölte Hermin nővérem, ki szintén színésznőnek indult, de korán férjhez ment — és én is azt a tehetséget, amelynek sok-sok fájdalmat, de talán még több örömet köszönhetek. Nagyon hosszúra nyúlna ez a kis írás, ha mindent elrészleteznék, ami fontos az életben velem történt; így csak azt mondom el, ami sok meg nem értés, gyötrődés és vívódás után idáig vezetett, ahol jelenleg vagyok. Alig lehettem 6—7 éves, mikor gyermeknél szokatlan érzések leptek meg: nyugtalan, ábrándozó voltam és alighogy írni, olvasni tudtam — már verselni kezdtem. Mire a gimnáziumba

kerültem, már nem is érdekelt más, mint a vers és a színdarab. Édesapám ebből azt magyarázta ki, hogy nem akarok tanulni és *inasnak adott. Voltam fűszeres, órás, kereskedő, hivatalnok* — míg végre elértem 16-ik évemet s először szöktem meg hazulról — természetesen ripacsékhöz szegődtem. Sokat tanultam, de mégsem eleget — annyira, hogy folyton szükségét éreztem a továbbképzésemnek. Háromszor vittek haza és én *háromszor szöktem vissza* egyedüli szerelmemhez: a színpadhoz. Papok, írók és tanítók társaságát keresve, igyekeztem annyi tudást és ismeretet magamba szívni, amennyit az agyam csak elbírt. Mikor éreztem, hogy tudok annyit, amennyit egy korombeli művelt ifjútól megkövetelhetnek — jelentkeztem az Orsz. Színm. tanodába, hol azonnal fölvettek. Ennek hároméves tanfolyamát elvégezve, — megint vidékre kerültem. Kassa, Kolozsvár, Arad, Nagyváradvoltak főként állomásaim.

Innen kerültem a Vígsházhoz — onnan pedig a Nemzetibe. Ettől kezdve a nagy nyilvánosság előtt folyt le az életem.

GAL GYULA [22 éves]

amely életért hálás vagyok mindazoknak, akik azt nekem barátságukkal, elismerésükkel és szeretetükkel értékcsökkenték.

A káposzta miatt

GAZSI MARISKA

Gyermekkori arckép! Hogy szeretnék én is ilyent látni, — de nincs, — nem volt erre pénz! Örültem, ha *csikorgó télben egy jó kis tavaszi kabát-*

kám volt, könyörögtem a suszternek, hogy »csinos« foltokat tegyen a cipőmre, ne otromba nagyol.

GAZSI MARISKA (18 éves)

Engem nem a dicsőségutáni vágy vitt a színpadra, hanem a *káposzta*, mert egy hét alatt, hat nap enni káposztát, ez elkeserített. Azon törtem a 10 éves fejem éjjel-nappal, *hogyan változtassak ezen?*

Egyszer iskolába menet, megláttam egy plakátot, hogy Feld Zsigmond gyermekszínházat nyit és jelentkezni lehet a lakásán, én tehát iskola helyett jelentkeztem! De szülői beleegyezés kellett, ezt pedig nem mertem kikérni, azt hazudtam, hogy vidéken laknak. A »Hófehérke és a hét törpé«-ben *egy törpét »alakítottam« 20 krajcárért*. Otthon semmit sem sejtettek, mert fél 5-kor kezdődött az előadás, szombat és vasárnap délután és én háromnegyed 7-re már

otthon voltam. Pár nap alatt fölfedezték — nem a tehetségem, hanem *a térdig érő szőke hajam* és azt mondta a jó Feld igazgató: *te fokszt a másik tarabegy dündér játszani!* Na és játsszotam kibontott hajjal, diadémmal *egy tündért 40 krajcárért*. Megindult a karrier! Mikor öt fellépti díj összegyűlt, 2 forint, családfenntartónak éreztem magam, nem cukrot, süteményt vettem, hanem *egy nagy hízott kacsát*, emlékszem ma is, *80 krajcár volt* (boldog idők). Hazavittem, büszkén letettem az asztalra, hogy ezt a kacsát én kerestem, és ezentúl ilyen jól fogunk élni! Nagy bámulatomra, drága apám megpofozott, de a kacsát megettük. Ebéd végén, szokásom szerint, persze megköszöntem az ebédet.

Tehát *tízéves koromban, már kereső ember voltam*. Egyszer a keresetemből 3 darab jegyet vettem a Népszínházba a legfelső karzatra, elmentünk. Kíváncsi voltam, hogyan játszanak a »nagy« színészek, valami népszínmű volt, az aranyos Blaháné játszott, bámultam, csodálkoztam, lázban voltam és szörnyen irigyeltem azt a fiatal lányt, akit a Blaháné megcsókolt. Mikor lement a függöny, azzal mondtam a Drágáimnak: *én* ennek a színháznak leszek a tagja, a Blahánéval fogok játszani, kétszobás lakásunk lesz, bélelt téli kabátom, lakkcipőm, kacsát eszünk minden héten, káposztát soha.

Tizenégyéves koromig a gyermekszínház »művésznöje« voltam, akkor elmentem beiratkozni a Színiakadémiára, a kedves jó Újházi azt kérdezte: hát te mit akarsz itt? Beiratkozni! Hány éves vagy? Tizenégy! Eredj a fenébe, — kidobott! Elmentem az akkor nyílt Fülöp-féle iskolába. Rákosi Szidi és Solymosi Elek voltak a tanárok, nagy kérésre, »rendkívüli hallgatónak« vettek fel, én addig hallgattam és tanultam, hogy 16 éves koromban egy vizsgálóadás után négy szerződési ajánlatom volt. Kolozsvár, Kassa, Miskolc és Budapest között válogattam. Tizenhatéves koromban tehát a Népszínház tagja lettem! Megjött a kétszobás lakás, a bélelt télikabát, a lakkcipő.

„Mint segédrajzoló dolgoztam“

Elmondta: GÓTH SÁNDOR

— Budapesten, a legsötétebb Ferencvárosban születtem. Hogy mikor? 18 ... Az a terület, ahol én születtem a Közvágóhíd és az Elevátor között terült el, a Duna partján.

— Pesten születtem, mégis mindig falusi embernek érzem magam és ennek az a magyarázata, hogy ez az elhagyott terület gyéren fekvő házaival, misztikusan zúgó akácos erdeivel, rétjeivel, valóban — vidék volt. Tizenégyesztendőskoromig éltem itt az erdőben. Budapestről keveset tudtam. Esténként idepislákoltak a kigyulladó gázlámpák, azonban ez a »fény« engem egyáltalán nem izgatott.

— Napfelkeltével újra kezdtem ezt a boldog, felelőtlen nomád életet, ötéves koromban már hihetetlen vágtaikat csaptunk a Bummerlin. Ez édesapámnak volt egyik kocsibanjáró lova. Szomorú, lehorgasztott fejű ló, amit bizony igára is használtunk.

— Öten voltunk testvérek, két fiú és három lány. Édesapám az ottani úgynevezett *Lager-spitals Kaserne* vendéglőjének bérlője volt. Egyszerű vendéglős volt, azonban rendkívül intelligens ember, olaszul például perfektül beszélt. Tíz esztendeig volt katona, 59-ben az olasz háborúban is résztvett mint zupás őrmester. Azután lett csak bérlő. Meglehetősen jómódú ember volt.

Pest fejlődött, tért hódított és egyre közelebb és közelebb jöttek hozzánk a pislákoló gázlámpák, mint valami fényes hadsereg el-

foglalták a mi külvárosunkat. Lebontották a kaszárnyát, nekünk menni kellett innét. (Soha sem fogom elfelejteni, egy órát ültem naponta lóvonaton oda,

GÓTH SÁNDOR (26 éves)

egyét vissza mikor iskolába jártam a Múzeum-körútra. Négy ló húzta a vonatot, amelyben kis kályha égett a dermesztő hidegben.)

— Az apám kávéházat bérelt. Miénk volt az *Unio-kávéház* az *Andrássy-úton*. Nem rosszhírű kávéház, hanem kimondottan családi. Apám nagyon szeretett engem, mindenáron mérnököt szeretett volna belőlem csinálni.

— Nem akartam elszomorítani. Titokban beiratkoztam a szíri-akadémiára. Ő azt hitte,

hogy a Műgyetemre járok. Otthon kosztoltam, hazulról kaptam ruháimat is. A szenvedés, a küzdelem akkor kezdődött, amikor először került fel a nevem az Akadémia vizsgái színlapjára. Ekkor tudta meg az édesapám, hogy becsaptam és a Műgyetem helyett a Színiakadémiára jártam. Kínos és felejthetetlen családi botrány után — melyben az igazi szenvedő az édesanyám volt! — elhagytam az otthonomat, a szüleimet, egy ruhában zsebemben 80 krajcárral neki indultam a bizonytalannak. Gögös gyerek voltam, semmilyen megalkuvásra nem kapható. Csak tizenkilencéves gyerekek tudnak így hinni valamiben.

— A kedves Pallós Armin vasúti irodájában hatalmas rajztáblák felett, mint segédrajzoló dolgoztam, közben szorgalmasan végeztem a Színiakadémiát. Magam tartottam el magam, nélkülöztem sokat, — de nem kértem hazulról semmit!

— Hogyan lettem színész? Én tulajdonképpen három embernek tartozom nagy hálával: 1. *Harach* József. Nyolc éven át volt osztályfőnököm a reáliskolában, ő fedezte fel bennem a színészi tehetséget. 2. *Nagy* Imre. A Színiakadémián volt tanárom. A legnagyobb színészek egyike volt, 44 éves korában öngyilkos lett szegény. Ha *mai* színésznek születik, világhírvé válik. 3. *E. Kovács* Gyula, akinek kolozsvári színészkoromból köszönhetek nagyon sok jót. Elérkezve nyúlva tudok csak erről a három emberről beszélni. Első fellépésem Debrecenben volt, *Muray* Károly *Huszárszerelem* című darabjában. Ötven forint volt a fi-

zetésem. Később kolozsvári színész lettem.

— 1894—95-ben megnyitották a Vígszínházat. A kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója lett a Vígszínház igazgatója, ő magával hozta ide Pestre színházának előkelő tagjait. En rólam azonban nem akart tudni és ez igen nagy fájdalmat okozott nekem. Talán ott is rekedtem volna örökre az ismeretlenségben, ha a Vígszínház megalapítói, *Keglevich* István gróf és *Szécsy* Ferenc véletlenül meg nem látnak játszani. Ők hozták fel a Vígszínházhoz.

— Két rettenetes év következett ezután: nem kaptam szerepet, mellőztek.

— El is határoztam, hogy felbontom szerződésemet és visszamegyek ismeretlen katonának vidékre. Levélben tudattam szándékom az igazgatósággal. *Keglevich* gróf ugyancsak levélben ezt válaszolta: »Kedves barátom, ne legyen türelmetlen, fogja ezt a mellékelt szerepet és járjon sokat a Császárfürdőbe. A levélhez tényleg egy szerepet is mellékeltem. A *Mozgófényképek* című darabból *Menszky* Borist, egy lengyel ember szerepét. Miért járjak a Császárfürdőbe? — ezt még mindig nem értettem. *Keglevich* gróf magyarázta meg azután élőszóval: »Lengyel dialektusban kell majd beszélnie. Az Operaháznak van egy lengyel-származású híres baritonistája, a *Maleczky*, ő egész nap a Császárfürdő nagy bazenjében ül, fogja el őt, studírozza.« Ez meg is történt, *Maleczky*vel nagyon megszerettük egymást és én neki köszönhetem első nagy vígszínházi sikeremet. Ezután a szerep után rövidesen, úgyszólván min-

den küzdelem nélkül az elsők közé kerültem.

— Életemnek kiemelkedő etapp-ja: házasságom. Imádom a feleségem, akit a legkülönb asszonynak tartok ezen a világon. Végül is mind ennek rezü-

méjeként ezt mondhatom: Érde- mes volt élni, küzdeni s szenvedni, boldognak lenni, sikert elérni.

— Újra nem kezdeném. De még vagy ötven évig szeretném folytatni ezt, amit most csinálók.

Rengeteg vihar és izgalom

Írta: GRATZ GUSZTÁV nyug. miniszter

Apám evangélikus lelkész volt egy kis szepesmegyei városkában, Gölnicbányán. Nem kell külön kiemelnem, hogy egy ilyen papi család, ha öt gyermeket kell felnevelni, nem dúslakodik földi javakban De hála Istennek harmonikus gyermekkorra és fiatalságra tekintek vissza.

A komolyabb, céltudatos munkát kb. 15 éves koromban kezdettem el. Még a gimnáziumban megtanultam franciául és angolul. *Angolul egészen magam, tanár nélkül.* De így is elsajátítottam a nyelvet annyira, hogy később nem esett nehezemre magamat angolokkal megértetni és amikor 1925-ben Amerikában angolnyelvű előadásokat kellett tartanom, nem igen akarták elhinni, hogy nem töltöttem valahol angol környezetben hosszabb időt. Pedig tényleg csak 1923-ban kerültem először angol földre, akkor is három napra. Még a gimnáziumban kezdtem megismerkedni az egész klasszikus irodalommal és elsősorban a politikai, szociális, gazdasági és hasonló kérdések tanulmányozására vettem magamat.

Mint gimnáziumi tanuló, zsebpénzemet magam kerestem meg, részben nyelvtudásom révén, *fordításokkal,* részben *leckék adásával.* Később, mint egyetemi hallgató, kolozsvári újságokkal kerültem összeköttetésbe (közben ugyan is Kolozsvárra kapott apám meghívást és oda költöztünk). Első rendes keresményem újságírói keresmény volt. 1924 őszén kaptam

az azóta jobblétre szenderült Erdélyi Naplótól.

Hogy szüleimet minél előbb felmentsem a rólam való anyagi gondoskodás terhe alól, 20 éves koromban 1896 januárjában állást vállaltam a Pester Lloyd szerkesztőségében. Parlamenti tudósító lettem. Ebben a minőségben rengeteget tanultam. Eleget tudtam már ahhoz, hogy a parlamenti viták valóságos érdeklődést is keltettek bennem. Sohasem elégedtem meg

Gratz Gusztáv (26 éves)

a képviselőházban hallottakkal, hanem otthon is foglalkoztam a tárgyalásra kerülő problémákkal.

A Pester Lloydnál megtanultam, *hogyan kell gyorsan dolgozni*, a bécsi Zeit című napilap kínált meg a budapesti levelezője tisztjének elvállalásával, majd később, mikor boldogult Singer Zsigmond lemondott a Neu Freie Presse levelezőjének tisztjéről, hogy a Pester Lloyd főszerkesztőségét vállalja el, engem ajánlott utódjának. Ez a két állás elsőrangú politikai iskola volt. A Pressénél való működésem a koalíció idejére esett, amikor az Austria és Magyarország közötti feszültség különösen nagy volt. Nem volt mindég könnyű dolog, ezeknek az ellentéteknek áthidalásában oly exponált helyen, mint amilyen a legtekintélyesebb osztrák napilap hasábjai voltak, közreműködni, a magyar szempontokat megértetni és rokonszenvesen beállítani. Azonkívül fokozni kellett a munka gyorsaságát. Akárhányszor előfordult, hogy éjjel telefonon felhívtak és minden előkészület nélkül azonnal cikket kellett diktálnom a Bécsben ülő gyorsírónak. Nehéz iskola volt, de jó iskola. Ott szereztem meg azt a képességet, amelynek később gyakran hasznát vettem, hogy a legellentétesebb felfogások közötti is hidat találjak, amelyre mindkét, egymással szembenálló fél ráléphet.

Közben képviselő lettem, de ebben a minőségemben nem igen tülekedtem az első sorba. Ennél fontosabb változás volt életemben, hogy *1912-ben a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének igazgatója lettem*.

1917-ben kerültem a bécsi közös külügyminisztériumba. Czernin gróf akkori külügyminiszter a koronázás alkalmával azt a kérdést intézte Tisza István grófhhoz, tudna-e neki ajánlani valakit, akit a kereskedelempolitika osztály vezetésére osztályfőnöki minőségben kinevezhetne. Úgy tudom, Teleszky János akkori pénzügyminiszter volt az, aki Tisza István figyelmét reám irányította. Vízkereszt napján kérdezte meg Tisza tőlem, hajlandó volnék-e erre az állásra vállalkozni. Két napig szabódtam. Nem éreztem magamat eléggé erősnek ennek a fontos munkakörnek betöltésére.

Tisza nagyon rámszólt és még fülemben csengnek szavai: ha nekem azt mondják, — mondotta. — hogy mint miniszteri titkár van rám szükség valahol, egy percig sem habozom és rendelkezésre bocsátom magamat.« Végre beadtam derekam. Mikor ez ismeretessé vált, barátaim egyre-másra felkerestek és óvtak attól, hogy a meghívást vállaljam. Oly záríkerű testületnek mondták a Ball-platz tisztviselői karát, ahol kívülről betolakodott elemeket egyszerűen elgáncsolnak. Meg kell állapítanom, hogy ez a felfogás helytelen volt.

A legjobb egyetértésben dolgoztam kollégáimmal.

Mikor Tisza István lemondott és Esterházi Móric gróf alakított kormányt, az új miniszterelnök felszólított, hogy vállaljam a kereskedelmi tárcát. Kértem, hogy tekintsen el meghívásomtól. Pár órával később azonban Czernin gróf közölte velem a király határozott akaratát, hogy az Esterházi-kormányba belépjek. Kértem Czernin grófot, vesse közbe befolyását, hogy megmaradhassak a külügyminisztériumban. Czernin gróf ezt meg is kísérelte, de a kísérlet eredménytelen maradt. Erre kijelentettem, hogy kész vagyok a kormányba belépni. Pedig közben a helyzet reám nézve annyiban súlyosbodott, hogy nem a kereskedelmi tárcát, amelyet némileg szakmának tartottam, hanem a pénzügyit kellett vállalnom. Mint miniszter, *igyekeztem semmit el nem rontani*.

Amikor Esterházi Móric grófot a miniszterelnökségben Wekerle Sándor váltotta fel, igyekeztem visszamenni a külügyminisztériumba, ez azonban csak egy hónappal később sikerült, amikor a Németországgal való gazdasági tárgyalások és a küszöbön álló béketárgyalások szükségessé tették visszameneteletem.

Hogy a kommün bukása után megkínáltak a bécsi követséggel, az az akkori helyzetben talán természetes volt, mert régebbi bécsi működésem alapján itt tényleg bizonyos értékes összeköttetésekkel rendelkeztem. Ma is sajnálom, hogy nem hagytak meg ebben az állásban, hanem magyar külügyminiszternek hívtak meg, amivel azután az eseményeknek forgatagába kerül-

tem bele, olyan események forgatagába, amelyek folytán vissza kellett vonulnom a közélettől.

Ambícióim sohasem voltak, akaratom nélkül sodort a sorsom egy ideig felfelé, rengeteg izgalomba és viharba, amelyekben megszoktam az idegeim felett való uralkodást.

Most csendes zugban érzem magamat, ahová a viharok nem hatnak el és csak egyet bírok el nagyon nehezen, a rendszeres munka hiányát, meri ilyen a külügyminisztériumból való visszavonulásom óta mindég csak átmenetileg tudtam találni.

A pap karrierje

GRIEGER MIKLÓS

Grieger Miklós. Pap. Nemzetgyűlési képviselő. 48 éves. Típusa az okos, jó vidéki plébánosnak, azzal a toldással, hogy igen érdekes és művelt ember. Körömöbányán született, apja mészáros volt, hatan voltak testvérek, kis házukat el kellett adni a sok adósság miatt.

— Azt akarták, hogy mészáros legyek én is, — így kezdte életrajzát Grieger Miklós — de mikor mint fiú a vágóhídon egy ökör nyúzásaiba fogtam, apám arca elborult s észrevettem, hogy könny folyt végig az arcán. Sajnálta engem, hogy nekem is ez legyen az életem, holott gyöngé fiú voltam s olvasni szerettem.

— Így lettem diák. Besztercebányán jártam a gimnáziumba s *úgy tartottam fenn magamat, hogy állandóan több tanítványom volt.* Este 9-ig tartott a mások tanítása, akkor aztán éjjelig tanultam, olvastam, sok pénz kellett gyertyára, mert a háziaszszonyom nem adott petróleumot.

Őrzöm a naplómát ebből az időből, *diáktársaim gúnyoltak rongyos, kopott ruháim miatt.*

— *Szívvel, lélekkel pap akartani lenni,* hetedik gimnazista koromban kispap lettem, beiratkoztam a szemináriumba. Negyedik gimnazista koromban, a nagy nélkülözések dacára, elo-

GRIEGER MIKLÓS (20 év előtt)

fizettem a Budapesti Hírlapra. Komoly gyerek voltam, rengeteget olvastam, emlékszem egyszer tűz volt Besztercebányán, hajnali négykor meghúzták a vészharangot s a kora reggeli izgalom és hajnali láрма engem ott talált az asztalomnál, gyertya mellett olvastam.

Élete során sokat betegeskedett, a 8. gimnáziumból ki kellett lépnie, súlyos neuraszténiába esett. Ekkor betegség miatt három évig pauzált, azután két év alatt elvégezte a nyolcadikat, érettségizett és elvégzett négy teológiát, ez öt év munkája. Mindezt két év alatt.

Mikor az életrajz-mesében ideért, Grieger Miklós a következő tragikus dolgot mondta el:

— Tizennyolc éves koromban, mikor a neuraszténiát kaptam, elkezdett fájni a fejem s *azóta nem volt életemnek egy perce, hogy ne fájjon volna a fejem. A parlamentben is mindig a legnagyobb fejfájással beszélek. Hol jobban fáj a fejem, hol kevésbé, de mindig fáj. Nem is törődök már vele, úgy érzem, az Isten ezt érdemül tudja majd be nekem, hogy az ő koronáját türelemmel viselem, ettől remélem, hogy irgalmas lesz hozzám.*

— Fejfájás és álmatlanság!

— ez az én sorsom — mondta szent nyugalommal kopott reverendájában Grieger képviselő úr — *most is fáj a fejem.* Éjjel pedig

legtöbb, ha öt órát alszom, de nem bánom, annál többet olvashatok.

Az egész interjú alatt Grieger folyton cigarettázott, de a cigaretták felét letörte előbb s így gyújtott rá s ezt mondta: *»a felét eldobom, ennyit szánok az egészségemre!«*

22 éves és 4 hónapos korában szentelték pappá, kis faluba került, Jánoshegyre, káplánnak. Havi fizetése 5 forint volt, a mellékkereset is 5 forint volt. *»Ennek a felét édesanyámnak küldtem, aki ekkor már özvegyasszony volt, öt gyermeket nevelt és kosztosokat tartott.«*

— Édesapám szegény iparos volt, de érdemtelen emberek előtt nem hajlongott és mindig kimondta, amit a lelkiismerete diktált, ha bármily következménnyel járt is. Édesatyámnak köszönhetem a férfias önértetet, édesanyámtól mély vallásosságot és jószívűséget örököltem.

— Itt van anyám fényképe, velem együtt van levéve, kezében imakönyv és rózsafüzér. Ha ránézek, mindig eszembe jut, hogy milyen jámbor asszony volt. Nézze kérem, ez az egész örökségem, ez az imakönyv. Mikor édesanyáim meghalt, hat részre lett felosztva, rám, mint legidősebbre, jutott a fedél. S benne a reggeli és esti ima. Nincs a világnak olyan kincse, amelyért odaadnám. Édesanya-

mat a sóskúti temetőben temet-
tük el, ott vagyok plébános.
*A sírkereszt is megvan s mellette
számomra is van már hely, az én
nevem is hi van vésvé.*

Mindig a legszegényebb helye-
ken plébánoskodott. Először
Körmöcbányán volt képviselő-
jelölt, Lukács László akkori
pénzügyminiszter ellenjelöltje.
*»A pénzügyminisztert ott buktat-
hattam volna meg, ahol a pénzt
verik, de a beszercebányai püs-
pök 3 nappal a választás előtt
felfüggesztés terhe mellett letilt.«*
Emiatt el is hagyta a beszerce-
bányai egyházmegyét.

1912 óta sóskúti plébános,
3000 híve van, csupa földhöz-
ragadt szegény ember, nagyon
szereti őket s körükben óhajt
meghalni.

Jánosházán is volt pap, ott
olyan szegény emberek közt él,
nem volt ennivalójuk, csak pá-
linkát ittak. Hogy megmentse
őket, mindennap munka után
megvárta őket a tárnánál, haza-
vitte magához és teát és szivart
adott nekik s felolvasott köny-
vekből. Állandóan 40—50 férfi
volt nála, vasárnap 80. *A korcs-
ma üres volt és három év múlva
egy alkoholista se volt Jánoshá-
zán.*

Kommunizmus után gróf Czi-
ráky Józseffel szemben válasz-
tották meg képviselőnek, azóta

képviseli ezt a kerületet. A leg-
utóbbi választáson egyhangúlag
választották meg.

—Mint antiszemita kerültem be
a parlamentbe, antiszemita ér-
zelmű is voltam.

— Miért? —kérdeztem Grie-
gertől.

— A kommunizmus tapaszt-
alatai alapján! — felelte. —

*De később kiábrándított engem
Budaváry László szélsőséges, sze-
retetnélküli és oktalan viselke-
dése.* Az atrocitások ellen min-
dig tiltakoztam a képviselőház-
ban s egy mondatomat sokat
idézzetik, valahogy úgy mon-
tam, hogy a kereszt nem lehet
bunkó. Az én falumban külön-
ben igen rendesen viselkedtek a
zsidók a kommunizmus alatt,
korrektül és kifogástalanul. Ott
hét ellenforradalmár közt egy
zsidót is kivégeztetett Samuelly,
Glaser nevűt. Egyébként ma is
keresztény politikusnak vallom
magam, a keresztény elveket
hirdetem, az igazságot és a sze-
retetet.

Az életrajzának elmondását
így fejezte be az érdekes pap:
*»Abszolút vagyontalan vagyok.
Ha megkérdeznék, hogy miért
léptem közpályára, ezt felel-
ném: »szeretem a népet s a nép
is megért engem!«*

(n. s.)

Házitanító volt Steinschneideréknél

HALLER ISTVÁN

Apám saját maga szerezte 15 holdon gazdálkodott. Hat gyerek közül a harmadik voltam, fiúnak azonban első. Pályám akkor lendült ki a rám váró, zselléri, vagy kisgazdái sorsból, amikor plébánosom születését ünnepelve együtt volt a fél vármegye, s nekem tele-rakták zsebeimet ezüst tallérokkal, meg húszasokkal azért a köszöntőért, amelyet az ünnepélyen és azért a pár versért, amelyet közki-vánságra ráadásul az ebéd alatt elszavaltam. Szüleim szörnyen csodálkoztak, hogy ilyesmivel is lehet pénzt keresni s most már a pap és tanító együttes unszolásának engedtek és diáknak adtak be a nagy-károlyi piaristákhoz. Onnan Szatmárra kerültem gimnáziumba és ingyenesnek a jezsuita kollegiumba.

A tanulás jól ment, praematurus voltam, de nem sokat törődtem vele. A Kollégiumban színidirektor és ünnepélyrendező voltam. Dirigáltam, játszottam, szavaltam és énekeltem, ha kellett a színdarabot is megírtam. Szeminarista koromban valami operaénekes hallott énekelni. Bejött az intézetbe és biztatott, hogy jöjjen vele Pestre, kincs van a torkomban. Tanácsoltam, hogy menjen a szüleimhez és beszéljen velük. A jámbor meg is tette, de majd kiverték a faluból, mert akit »püspöknek« szántak, abból komédiást akart faragni. Az operából így nem lett semmi, de pap se lettem. Titokban cikket kezdtem küldeni Pestre az »Alkotmány«-ba. Leközlötték. Ott-hagytam a szemináriumot és beiratkoztam az egyetemre. Négy theológiám volt és úgy számítottam, hogy felét beszámítják a bölcsészeten és így két év múlva tanár leszek. Nem lettem. Szüleim kitagadtak. Egy osztálytársam révén bejutottam *Steinschneider Salamonokhoz* (régii cég a Király-utcában) *háztanítónak*. Egy év után szerkesztője lettem az »Igaz Szó«-nak, — az első magyar keresztényszocialista lapnak, — s utána az »Új Lap« című napilapnak.

Az utóbbi megbízatásom így történt. A lapnál jó ideig dolgoztam, mint voluntőr. Végre fizetést kértem. Nem adtak. Azt mondták nem tudok írni. Dühös voltam, de azért továbbra is feljártam. Fizetés nélkül a cikkeim megint jók voltak. A lap válságba került. Fentartója — gr. Z. J. — »ad audientium verbum« citálta az egész szerkesztőséget. Én is velük mentem, mert eleven grófot még közelről nem láttam. Az audiencia vége az lett, hogy az egész szerkesztőséget menesztette és engem felkért a lap szerkesztésére.

A laptól később megváltam és másokkal együtt megcsináltuk a Katholikus Népszövetséget, amelynek füzetait öt nyelven háromszázezer példányszámban adtuk ki a háború előtt.

A többi közismert. Talán az nem, hogy hogy lettem miniszter. Miután az öreg politikusok napokon át tanácskoztak a kormányalakításon, egy este Hencz Károly és Baross János valóságos csellel felvitték Friedrich Istvánhoz a Várba. Friedrich arra való hivatkozással, hogy szervezett tábora csak a keresztényszocialistáknak van, felkért, hogy lépjen be kabinetjébe. Három tárca közül engedett választást, úgy azonban, hogy József főhercegnek, aki ott tartózkodott az időben a miniszterelnöki palotában, azonnal tegyem le a fogadalmat. Nem tettem meg, arra való hivatkozással, hogy pártom választmánya nélkül semmire sem vállalkozom. A választ másnap 10 órára ígértem. A lépcsőn lefelé mentem szembe jött velem Lovászy Márton és Huszár Károly, amin az előzmények után nagyon csodálkoztam. A párt úgy határozott, hogy vállalnom kell az aktív szerepet. Amikor a párthatározattal megjelentem Friedrich Istvánnál és tudomására hoztam, hogy a párt megbízásából vállalom a felajánlott kultusz-tárcát, kijelentette, hogy azt most már Huszár Károlyra bízta. Épp úgy ki voltak osztva a többi

tárcák is. Én nagy lelki megkönnyebbüléssel vettem ezt tudomásul és biztosítottam Friedrichet támogatásomról. Erre jött az ötlet és pedig a propaganda-minisztérium ötlete amelyre vonatkozó gondolatot Huszár Károly adta Friedrichnek. Nem vállaltam a megbízatást, csak amikor a referátum után a párt választmánya utasított, hogy vállaljam, mert nem hajlandó támogatni az új kormányt, ha a párt elnöke nincs benne. Így lettem én

propaganda-miniszter. Sajnos.

Rólam már sokat írtak, de még nagyon kevés igazságot. Például nem írták meg azt, hogy a szereplést világlelemben szívből utáltam, és utálok most is, hogy a politikával szemben leküzdhetetlen aversióval viseltem és életem szerencsétlenségének tartom, hogy a körülmények összejátszása folytán erre a mesterségre fanyalodtam, és hogy még ma is kénytelen vagyok mittmacholni.

Önéletrajzom

Írta: HARSÁNYI ZSOLT

Az én életem történetével hiba van. Mert olyan irányú nevelő hatása van, amely nem ebbe a korba való. Mindaz, amit az életből leszűrtem magamnak, egész életemmel együtt egy elmúlt világba tartozik. Hogy úgy mondjam, az életem tanulsága úgy, ahogy van, anakronizmus.

Minden élet küzdelmeinek van egy sarkcsillaga. Minden embernek, aki »vitte valamire«, ott rejtőzik minden kínlásában, törtetésében, harcában egy mag, egy titkos oltár, egy Cél. Egyik a hatalomért dolgozik, másik a rangért, harmadik a pénzért. Mindezek sohasem izgattak. A hatalom nem vonz, mert nem tudok vele mit csinálni. Parancsolni éppen úgy nem tudok, mint ahogy nem tűröm, hogy nekem parancsoljon valaki. A rang nem izgat, a lefolyt tíz esztendő megúsztam méltóságos cím nélkül. A pénz sem izgat magáért a pénzért és igényeim nem terednek túl a jó fürdőszobán és egy kis utazgatáson. Engem mindig más izgattott, de ez a más valami kono-

kul, hevesen és nagyon: a nemzetségem.

Ennek az a magyarázata, hogy a nagyapám, Harsányi Pál, akinek még négyezer holdja volt, bakabányi képviselő korában szerencsétlen építkezési spekulációk következtében tönkrement.

HARSÁNYI ZSOLT

Apámat már huszárkorában érte ez a csapás, már nem ért rá felütni a fejét a porból. De mit is tehetett volna ez a leírhatatlanul könnyelmű és leírhatatlanul kedves gavallér, akinek egyik nagyapja Nagy Leó volt, az országosan léha és tehetséges tréfacsináló, Tóth Béla Anekdota-kincsenek híres Nagy Leója. Így történt, hogy miután négyéves kislány koromban még ültem délceg apám melléhez simulva a huszárló nyergében, *egyszerre valami gyilkos és irgalmatlan nyomorúság szakadt rá gyerekkoromra.*

Tizenkétéves koromban kezdem kenyeret keresni. Tanítottam. Volt idő, mikor reggel nyolctól egyig iskolában voltam és délután kettőtől nyolcig tanítottam. Vittem haza a pénzt, hősiesen és kétségbeesetten dolgozó anyám keresete mellé, aki három nemesi predikátummal, de négy gyerekkel maradt özvegyen. És amíg gimnazista-fejjel jártam a kenyérkereset taposómalmát, szüntelenül, de egy perc szünet nélkül, csak ez az egy szó járt az eszemben: gentry. És egyetlen fogcsikorgató, vad elszántság: felemelni a család porbahullott szent nevét, csak azért is, ha ég és föld össze-szakad is.

Most már nemsokára negyvenkét éves leszek, tehát harminc éve dolgozom. Rettenetes sokat dolgoztam, legtöbbször

nekem nem kedves munkát. Ilyen munkát végezni pedig nagy szenvedés.

De mindig azzal a tudattal szenvedtem, hogy muszáj: az apák és fiúk sok-sok száz év óta tartó láncában véletlenül én rám szakadt a homokhegy, nekem muszáj belőle kimásznom, nekem magamnak, mindazok nevében, akik nemzedékeken keresztül előttem adták át egymásnak a nevet, vért és életet, és azok nevében, akik a fiam véréből fognak következni időtlen időig. A fiam véréből, akit — nyíltan megmondom — nevének és származásának tiszteletére tanítok. De mióta eszét tudja, arra is tanítom, hogy a neve kötelez: neki kötelessége a maga becsületét és munkáját szigorúbb mértékkel nézni, mint a másét és kötelessége az életben többet adni, mint kapni.

Ez az életem oknyomozó története. Ami mellékes tanulság a boldogulásomból levonható, az megtalálható az olvasókönyvekben és elég banálisan hangzik: tisztesség a legjobb üzlet. Hasznalásból is érdemes tisztességesnek lenni. Soha megállapodást meg nem szegtem, soha adott üzleti szót az írásnál kevesebbre nem becsültem, soha pénz-dolgokban nem tréfáltam. Hogy ez tisztességesen kamatozott nekem, az hitem szerint nem az ethika, hanem a matematika világába tartozik.

Hegedűs Gyula

— 1870-ben, február 3-án születtem *Kétyen*, egy kis tolnamegyei községben. Édesapámat *Heckmann János*nak hívták, birtokos volt, azután tönkrement, postamester lett. Édesanyám leányneve: *Fonyó Alojzia*. Ugyanabban a házban születtem, amelyben ő. Szekszárdon jártam a polgári iskolába, szüleim mindenáron gazdásznak akartak adni, Keszthelyre, a Gazdasági Akadémiára. Mire azonban erre került a sor, teljesen tönkrementünk, szüleimnek nem állott módjában tovább taníttatni, ezért édesapám elhatározta — minthogy a nagybátyám főszolgabíró volt a simontornyai járásban, — hogy engem jegyzőnek ad. Mintha most is hallanám szavát:

— *Eriggy csak közigazgatási pályára, majd a bátyád a legjobb jegyzőséget adja neked!*

— Voltam jegyzői ímök, *voltam írnök a szolgabírósnál* Gyönkön. 80 krajcár napidíjat kaptam, a nagybátyámnál laktam, mint állandó vendég. Egy-két hónapig tartott ez így, azonban nekem sehogyan sem tetszett ez a hivatalnokélet. Akkoriban történt, hogy Gyönkön megjelent özvegy *Keresztélyné* daltársulata. Hat híres, szép lánya volt ennek a Keresztélynének, mind a hat színésznő, a lányok mellé szerződtetett aztán színészlányokat — ez volt a daltársulat művészszemélyzete.

Megbeszéltem Keresztélynével, hogy én is elmegyek velük, azonban csak Tamásiban csatlakozom majd hozzájuk, nehogy szüleim és nagybátyám megsejtsenek valamit és esetleg még csendőröket küldjenek utánam. Tamásiban csatlakoztam hozzájuk, 1 forint volt a felléptidíjam és ebéd-koszt. Keresztélyné főzött a társulatnak, soha életemben nem fogom elfelejteni azokat a rakás főtt tésztákat, miket elém tált: se só, se zsír nem volt abban. Titokban mindig leemeltem az asztal alá a tányért és a kutyával ettettem meg. Vigyázni kellett, nem akartam megsérteni a direktorét. Elég az hozzá, Keresztélyné egyik lányába — beleszerettem. Talán ez volt az oka annak, hogy ilyen nyomorúságos körülmények között öt hónapig lődörögtem velük Somogyban. Mint ké-

sőbb megtudtam, szüleim és nagybátyám csendőrökkel kerestettek az egész megyében. Aztán, idővel, mégis belenyugodtak szökésembé. Sokszor előfordult, hogy a »közönség közönye miatt elmaradt az előadás«. De az is

HEGEDŰS GYULA (Egyéves korában, mamájával.)

előfordult, hogy a direktorné a kaszából beizent: »Lejátsszák-e 30 krajcárért?« Már mint 30 krajcár felléptidíjért. Bizony lejátszottuk, nagy pénz volt az, egy pörköltet és egy fröccsöt lehetett érte kapni! Itt bizony volt részem bőven a koplalásban. Ha nem volt előadás: »*kvarrettozni*« mentünk. Más szóval: »*kőkéményes házat megfújunk*. Vidéki ripacsszínész-kifejezés ez. Négy színész elindult és a kőkéményes házak előtt — jobbmódú emberek házai előtt — énekeltünk. Mindezzel kezdtük:

»*Csendes éj van,
Nyugalomnak éje . . .*«

— Mikor a harmadik nótát is elfújtuk, az egyikünk előlépett, odaállt a kitárt ablak alá, kalapját levette és ezt mondta: »*X. helyen időző színtár-*

sulat néhány tagja kívánta egy kvartettel tiszteletét tenni...» Persze pénzt dobtak a kalapba. Ráadásul még egy dalt énekeltünk. Ekkor én 18 éves lehettem, rá néhány héttel feljöttem Pestre, hogy beiratkozzam a Színi Akadémiára. Felvettek. És itt kezdődik azután az igazi nélkülözés. *Vékony, nagyorú, csúnya fiatalember voltam*, a statisztálás lett volna egyedüli jövedelmem, azonban engem nem vittek. A Nemzeti Színház akkori gárdája csupa daliás, magas emberből állott, mit is kerestem volna én ottan. Mégis jutott néha egy-két statisztéria. Szemben a régi Nemzeti Színházzal volt a *Kis büdös*, ebben egy szafaládé 4 krajcár volt, hozzá egy darab kenyér 2 krajcár — ezt a 6 krajcárt össze tudtam szedni valahogy, ha keveset is statisztáltattak. *A Pannónia-kávéház aranyos főpincére, a Gyula, két hétig hitelezte nekem a reggeli kávékat*. Egy alkalommal összesen 8 krajcár volt nálam, a *Múzeum-körúton* megláttam hatalmas pogácsákat, éppen 8 krajcárba került darabja, nem tudtam ellentállni, vettem egyet. Harmincnyelc óráig utána egyáltalán semmit sem ettem. Az éhségtől gyötörve, hazamentem és ágynak estem. *A Papnövelde-utca 2. számú házában volt egy nagyon olcsó kis albérleti szobám. Ez a szoba senkinek sem kellett, mert alatta egy pékműhely volt és rettenetes forróság jött át a falakon*. Néha kibírhatatlan volt a szobában a hőség. Feküdtem az ágyban, mikor véletlenül egy ismerős patikus ment arra, benézett az ablakon és felismert. Láta, hogy az éhségtől lettem rosszul. Sürgönyözött édesapámnak, aki másnap megjelent. Felgyógyultam, szüleim pedig két hónapon keresztül havi 30 forinttal támogatottak. Sorsom is kezdett jobbra fordulni, beszerződtettek a Nemzeti Színház énekkarába második basszusnak. (Ez a legmélyebb hang, 19 éves voltam ekkor.) 500 forintot kaptam egy esztendőre. Első dolgom volt,

hogy *fizetésemből egy szürke cilindert vettem*, hosszú, elegáns zsakettet és visszaküldtem szüleimnek a 60 forintot.

— *Paulay* Ede, akinek sok mindent köszönhetek, az akadémiai első évfolyamról a harmadik évfolyamra ugratott át, mikor ezt elvégeztem — vidékre mentem. *Pesti* és *Dobó* színtársulatához kerültem Szolnokra, havi 36 forint gázsival. Bejártam az egész vidéket, voltam Pápán, Debrecenben, Pozsonyban. *Krecsányinál*. Budán léptem fel egy alkalommal, valami népszínműben kellett egy öreggrótot játszanom, azonban *Krecsányi* szemében nagyon megbuktam, mert nem »vettem« az öreg grótot hasig erőszaklallal és a mozdulataim sem voltak elég előkelőek. Sok vidéki állomás után végre Kolozsvárra kerültem *Ditrói Mór* társulatához. Télen 80, nyáron 70 forint volt a fizetésem. Azért több télen, mert akkor tűzifa is kellett, vastag ruha, vastagabb talpú cipő. Egy operett bariton-szerpben léptem itt fel, *Ditrói* annyira meg volt elégedve velem, hogy azonnal 100 forintra emelte fel a fizetésemet. Nem sokára következett a Víg-színház megnyitása, *Ditrói* lett az igazgatója. *Szécsi* Ferenc — *Ditrói Mór* ajánlatára lejött, megnézett. Egy operettben nézett meg *Szécsi*, én ebben Hudson kapitány szellemét énekeltem, fehér lepedőben szaladgáltam a színpadon. Ebben a darabban egy szó prózám nem volt. *Szécsi* azonnal felszerződtetett Pestre a Víg-színházhoz.

— Még csak azt mondom itt el, hogy szülőfalum, Kéty, ez a kis sváb falu, tavaly díszpolgárává választott. Legszebb, legszeleesebb utcáját rólam nevezte el. A legbüszkébb pedig a díszpolgári oklevelem szövegére vagyok. Itt lóg a szobában a falon. Mindenki azt kérdi tőlem, ki írta ezt a gyönyörű húsz sort. A község jegyzője: *Rumy* Ernő.

Heltai Jenő

Az arcképet elküldtem, az életrajzzal azonban egy kis baj van. Mindössze egy oldalt akarsz nekem juttatni, hogyan szorít-sam rá egy oldalra majdnem hatvan esztendő izgalmas történetét? Ami ebben a történetben adat, megoldvasható minden lexikonban, ami nem annyira az én dicsőségemet, mint inkább a lexikonok szerénységét hirdeti. De ami az adatok mérföldkövei között van: az út, az olyan hosszú és olyan kanyargós, annyi kitéréssel, eltévelyedéssel, megisméltődéssel gazdag, hogy lerajzolásába bele se merek fogni. Hol kezdjem, hol hagyjam abba? Mit valljak be, mit hallgassak el? Hogyan adagoljam az őszinteséget? Jobbnak rajzoljam magamat, mint amilyen vagyok? Hazudni nem tudok. Tehát? Az igazat? Olyan sürgős és fontos ez?

Ismered a régi anekdotát, amikor az angol gentlemant meztelenbálra hívták meg. Az előszoba fogasán látta a rengeteg frakkot, nyugodtan levetkőzött tehát és pucéron állított be a pazarul kivilágított bálterembe, ahol természetesen frakkos urakat látott csak. Így vagyunk az őszinte vallomásokkal; nem szeretnék mint egyetlen meztelen kizárólag meghívómba takarózva megjelenni a frakkos életrajzok előkelő társaságában.

Ne következtess ebből azt, hogy több titkolni valóm, mint másnak. De miért áruljam el, hogy a hasamon egy hegedés van, ha nem tehetem hozzá, hogy azért van, mert Ádám professzor

úr kivette a vakbelemet? Miért valljam be hibáimat, tévedéseimet és bűneimet — emberek vagyunk mindnyájan vagy legalább is majdnem mindnyájan!

HELTAI JENŐ, (1 éves. A mama ölében)

— ha nem magyarázhatom meg miért vagyok ilyen vagy olyan, miért tettem ezt vagy azt. Hiszen a magyarázat talán érdekesebb, mint maga a bűn, az író szemszögéből nézve mindenestre fontosabb. Én szívesen megmagyarázom, de ehhez nem egy oldalra, hanem legalább is két vaskos kötetre van szükségem és akkor sem tudom lapzártáig megcsinálni.

Érd be tehát azzal, amit nyájas olvasóid legnagyobb része ugyanis régóta tud már, hiszen

senkisé is kívánhatja, hogy minden újabb felszólításra más-más adatokat találjak ki. Tehát legfontosabb életrajzi adataim dióhéjban: 1871 augusztus 11-én Budapesten születtem, a Ká-

roly-körúton, melyet akkor Ország-útnak neveztek. Tizenhárom éves koromban elhatároztam, hogy író leszek. Ezt azóta is mindennap elhatározom.

Az apám volt a self made man

HEVESI SÁNDOR

Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója. Méltóságos úr. Ő is szegény gyerekek volt s a saját erejéből küzdötte fel magát a nagy pozícióba.

Irodájában fogadott, a Nemzeti Színház öreg, pirosbáronyszékes kellékbútorai közt. Ezek a székek a színpadon szerepeltek, régi, klaszszikus darabokban.

— Az atyámmal kezdem. 1843-ban született, hét éves volt, mikor az anyja meghalt, mostohát kapott, aki a gyereket nem tűrte a házban. A hat gimnáziumot szörnyű nyomorban végezte, akkor már nem bírta tovább a küzdelmet, elment néptanítónak Zala megyébe. Közben letette a polgári tanítói vizsgát és megházasodott. Mint nős ember, később a középiskolai vizsgát is letette. Nagykanizsán lett tanár, lapot alapított és iskolakönyveit nyilvános iskolák tanították. Ő volt az igazi self made man, utolsó pillanatig szorgalmas volt, csak a munkának élt.

Hevesi Sándor helyzete sem volt könnyű. 1890-ben, mikor érettségizett s Pestre került, három leánytestvérét neki kellett eltartani. *Délelőtt az egyetemre járt, délután leckéket adott.* Az első évben tanító volt, egy vasúti hivatalnok gyermekeit tanította, ott is lakott, valahol a Podmaniczky-utca végén.

A legérdekesebb diáklakása, amire emlékszik, a Zerge-utcában volt, ablaka a jezsuita-templomra nyílt. Egy szobában élt három évig Buday Lászlóval, aki lírai költőnek indult és statisztikus lett. Akinél laktak, az az asszony, csak nemrégien küldte be — harminchét év után — Buday verseit, amik akkor jelentek meg.

— Bizony küzködés volt az életem — meséli Hevesi. — 91-ben jelent meg az első kritikám Csiky Nagymamájáról. Három forintot kaptam érte. Később öt forint járt egy kritikáért. Krúdy Gyula nemrég pompásan írta le a Magyar Szemle akkori kiadóját, Kaczvinszky Lajost, aki mindig vadonatúj forintokkal fizetett.

Aztán a Pesti Naplóhoz került, külföldi rovatot vezetett, itt már kezdett jobb sora lenni, bár igen nagy terheket kellett viselnie már 24 éves korában. Végig szobaúr volt, albérleti lakásokban lakott. Közben elvégezte a jogot és a filozófiát, egy évig volt tanár a Minta-gimnáziumban s a VI. kerületi reálban.

Tíz évig nagyobb részét kritikái dolgozatokat írt.

1900-ban Beöthy László lett a Nemzeti Színház igazgatója. Hevesi bő memorandumot nyújtott be Beöthynek, hogy meg kellene reformálni a Nemzeti Színház Shakespeare-előadásait. Erre Beöthy el-

hívatta és megkínálta rendezői állással. Ez 1901-ben volt, ezelőtt huszonhét évvel. Akkor gimnáziumi tanár volt.

— Én halálra ijedtem — meséli Hevesi. — Hirtelen jött e dolog. Hogy lehet ez? »Tessék január elsejétől belépni és csinálni a dolgot« mondta Beöthy. Én azonban haladékot kértem, hogy így mégse lehet a Nemzeti Színházba csöppenni, meg is kaptam a haladékot, de aláírtam a szerződést a Nemzetihez 1902 szeptember elsejére. Gondoltam, közben tanulok rendezni. Kapóra jött, hogy Janovits szegedi direktor lett s a társulat a Várban Brieux Métély című drámáját játszotta, ezt én rendeztem, így kezdtem rendezői pályámat.

— Közben Beöthy megbukott s a Métély rendezését már nem ő nézte végig, hanem Somlyó, az új direktor.

— 1902 szeptemberében elfoglaltam az állást a Nemzetinél, de kevés dolgom volt, nem nagyon foglalkoztatott. De ott maradtam. Közben megcsináltuk a Tháliát, mely az egyetlen színházi forra-

dalom volt. Öt évig voltam Nemzetinél, de nem volt alkalmam csinálni semmit, nem produkálhattam. De nem estem kétségbe, tanultam közben. 1908-ban Mader Népszínház-Vígoperájához kerültem. Ez is megszűnt egy év alatt.

Mikor Tóth Imre lett a Nemzeti Színház igazgatója, az első dolgai közé tartozott Hevesit visszahívni a színházhoz, ez tizenkilenc év előtt történt, főrendező és dramaturg lett. 1912-ben Bánffy az Operához kérte főrendezőnek. 1915-ben jött vissza a Nemzetihez s azóta ott van. Huszonkettőben lett igazgató.

Tulajdonképpen zongoraművész akartam lenni, — fejezte be életrajzának előadását Hevesi — de olyan szegény voltam, hogy nem folytathattam tanulmányaimat, pénzt kellett keresnem. A zenén kívül a színpad érdekelt legjobban. Szegény apám azt mondta, hogy »szerencse, hogy ez a gyerek raccsol, különben még megszökne valami színházhoz!« Tévedett. A raccsolás dacára, színházhoz kerültem.

(n. s.)

Hevesi Simon főrabbi önéletrajza

— 1868 március 22-én születtem. Édesapámat Handler Márknak hívták, rabbi volt Aszódon, Hevesen, később Tatán. Félesztendő kisfiú voltam, amikor Hevesre kerültem; ide fűződnek összes gyerekkori élményeim. Édesapámnak csekély fizetése volt, ha jól emlékszem, heti tizenkét forint, ebből nevelte becsülettel tíz gyermekét. Ötéves koromban kerültem az elemi iskolába. Már akkor jól tudtam héberül, az édesapám tanított meg. Erre nagyon büszke volt. Én mint kisfiú gazdász vagy pap szerettem volna lenni.

— Négy-öt esztendő kis fiú voltam, amikor rajzolgatni és festeni kezdtem. Krétából faragtam ki mindenféle figurát, ami egy kisfiú fantáziájában születhetik. A művészet érdekelt, hallottam, hogy egy Engel nevű szobrász Hevesen született és hogy híres ember lett, a király is kinttette.

— Hétéves koromban verseket írtam és az újoncozás körüli levelezéseket és lajstromozást magam bonyolítottam le a szolgabírákkal és a jegyzőkkel. Csak egyszer kérdeztem meg édesapámat, hogy a *szolgabírókkal*

szép stílusban vagy egyszerűen kell-e levelezni? Édesapám — aki mint mondom — büszke volt tudományomra, ebben az időben felvitt egy alkalommal Hirsch óbudai rabbihoz, hogy bizonyítsa, milyen kitűnő az ő héber tanítási módszere. Én, a kislány féltem az átható tekintetű paptól és az asztalkendőt a szemem elé emelve válaszoltam kérdéseire. A végén ezt mondta a rabbi:

— *A tanítási módokról nem tudok nyilatkozni, de a gyerek kitűnő . . .*

A gimnázium *három első osztályát teljesen* egyedül tanultam ki. Édesapámnak nem volt annyi pénze, hogy Egerbe vagy Győrbe küldjön a gimnáziumba. Az első három osztályt egy és fél esztendő alatt végeztem el. Apám azután Tatára került rabbinak, itt volt a kegyesrendű- gimnázium, azonban a beíratást lekéstük és így a *negyedik osztályt is teljesen egyedül tanultam, mint magántanuló.* Nem volt pénzük tanítót fogadni mellém.

— Később azután felkerültem én Pestre, az 5.,-6., 7. és 8-ik gimnáziumokat itt végeztem a rabbiképzőben. Apám hozott fel Pestre. Anyagiilag támogatni nem tudott, mielőtt visszautazott, vett nekem egy rendkívül nagy, prémes überciert, hogy meg ne fázzam, *Ebben az übercierben hagyott itt fenn Pesten.* Tanításból éltem és tanítványaimnak igen imponáltam a hatalmas kabátban. Kis hónapos szobákban laktam, nagy nélkülözések között. Emlékszem a *Gyöngyvíz-utcában heten laktunk két albérleti szobában.* De ezt megelőzően a nagypapámnál laktam öcsémmel

együtt egy kis lichthófos szobában. Öcsém és én a világ leggazdagabb és legboldogabb emberének hittük magunkat, mikor a szoba a bádókályháján néhány szem sültkrumplit sütöttünk. Mindig nagyon boldognak éreztem magam; a tatai gróf birtoka nekem több élvezetet nyújtott, mint neki, mert én minden fában, minden virágban, minden elfutó felhőben jobban gyönyörködtem, mint ő. Tanárain nem nagyon szerettek, mert ön-hitt voltam, erőszakos, dominálni akaró ember. Csak mikor pap lettem, határoztam el, hogy ezekről a nem papi tulajdonságokról leteszek. Ezt be is tartottam. Első sikerem 16 éves koromban volt, mikor első prédikációm tartottam Tatán. Édesapám figyelmeztetett, ha a közönség mozgolódik; köhécsel, beszélget, nem figyel — ne jöjjen zavarba, csak kezdjem el a prédikációt. Csak arra nem figyelmeztetett, mit csináljak, ha halálos csendben fognak fogadni. Mert így történt. Mikor kiléptem, nagy, félelmetes csend lett és én, aki éppen csak erre nem voltam elkészülve, annyira megijedtem, hogy visszafordultam volna, ha a hölgyek nincsenek a karzatán, akik előtt nagyon szégyelltem volna a balsikert.

— A pesti tanulóévek után Kassára kerültem, majd Lúgoson volt a második hitközségem. Itt nyolc esztendőig működtem. 1905 augusztusában kerültem fel Pestre. Sokat szenvedtem, nélkülöztem, fáztam és hogy idáig eljutottam, annak a titka: *az óriási hit az Istenben és a jövőben.*

Incze Sándor.

életrajza helyett e következő két írást küldte

I.

Levél, melyben a papája eltiltja a színházba járástól 1904-ben

Ócsa, február 11.

Nagyon megdöbbentett mekkáin tett vérszót és
 azáltal hogy ma reggel, hirtelen eltűntél, míg
 inkább bédél a néptől. Most már egészen
 megdöbbentem mondani neked hogy személyesen
 nem szabad járnod sőt sehol egy félóra
 sem szabad heltől ok nélkül a hársán kívüli
 tölteni, ha ez ellen még egyszer vétési feje
 kellő szigorral járnod kell. Abie's
 tehát szigor szabadd a magas szabály
 hogy a Rózsa előadás tevényt színház

II.

Ez pedig egy állandó
 amerikai szabadjegy In-
 czének, hogy minden este
 nézze meg az Abie's
 Irish Rose előadását

	Personal
Theatre	Abie's Irish Rose
Pass	Give two seats to
Name	Mr. Ince any
Date	time he wants to see
Mat.	Abie's Irish Rose
Fee	good up to February 26, 1905
	no de lig return.

Egy öreg juhásznak köszönhetem!

IVÁNYI-GRÜNWARD BÉLA

— Születtem 1867-ben, Somogyban, egy kis faluban, úgy hívják: Somogy - som. Az édesapám gazdálkodó volt, bérlete volt és valami csekély saját földje. *Heten voltunk testvérek, nagy volt a család,* nem valami bőven tellett,

IVÁNYI GRÜNWARD, (20 év előtt)

nagyon szerényen éltünk. Gyerekkoromat Somogy-, Tolna-, Sopronmegyében éltem le. Mikor jobb termés volt, nekünk is jobban ment. Gazdálkodóember érzi csak igazán, mennyire az Isten kezében van.

Tizenkét-tizenhárom éves koromban kezdtem el rajzolgatni. Hogy tulajdonképpen festő lettem, ezt eső-sorban *egy öreg juhásznak köszönhetem.* Nem messze tőlünk volt *Zichy Mihály*nak a birtoka, ez az öreg juhász tőle kertült hozzánk. Ő mesélt nekem mindég *Zichy Mihály*ról, hogyan fest, hogyan rajzolgat, mikor néha-néha haza látogat Oroszországból.

Én is rajzolgatni kezdtem, mindent lerajzoltam, ami körülöttem volt:

a virágokat, parasztyerekeket, tanyai alakokat, házakat. Szüleim, akik első perctől örömmel fogadták ezt a hajlamomat — olajfestéket is vásároltak nekem. Tizenöt éves koromban megismerkedtem *Zichy Antallal*, *Mihály* fivérével, aki irodalommal és esztétikával foglalkozott. Megmutattam neki rajzaimat, tanácsokkal látott el és az ő utasításai szerint kezdtem el dolgozni. Hangsúlyozom, szüleim nagyon örültek neki, hogy festegetek. Mint magántanuló, a fehérvári piaristáknál vizsgáztam, később kerültem csak fel Pestre, gimnáziumba. Nagyon szegényen éltem itt Pesten, mert csak a legminimálisabb támogatást kaphattam hazulról. Természetesen a gimnáziumban — még az órák alatt is — folyton rajzolgattam. Akkor volt itt kiállítva *Munkácsy* híres képe: *Krisztus Pilátus előtt.* Én a *Politisches Volksblatt* melléklete nyomán lerajzoltam a híres képet és diák-társaim unszolására elvittem egy antikváriushoz, aki rögtön megvette 1 forintért. Ez volt az első kép, amit életemben eladtam. Ez nagy önbizalmat gerjesztett bennem és jobban nekilendültem a piktorságnak.

Beiratkoztam a Mintarajz-tanodába. Együtt jártam ide *Csók István*nal és *Zempléni Tivadarral.* *Székelly Bertalannak* és *Lotz Károlynak* voltam a tanítványa. Később szüleim beleegyezésével Münchenbe az Akadémiára mentem. Egy esztendő töl-töttem itten, *Zempléni*-vel laktam együtt egy szobában, nagyon szerényen. Aztán Parisba mentem. Teljesen arra a csekély összegre voltunk szorulva, amit hazulról kaptunk. Itt ismerkedtem meg *Parisban Ferenczy Károllyal.* *Csók*-kal laktam egy kis hotel-szobában. Diákvendéglőkben étkezünk. 1 frank volt a menü. Sokszor, mikor a pénz késett hazulról, *erre sem tellett.* Egész nap rajzolgattunk. Mi nagyon szegény diákok, esténként a Szajna partjára mentünk a munka után kicsit sétálni és *nagy luxus volt egy kávéházba bemenni.*

Első, nagyobb képemet, melynek címe: *Isten kardja*, 23 éves koromban

festettem, ott van a Szépművészeti Múzeumban. Visszamentem Münchenbe. Letelepdedtem, műtermet béreltem. Itt baráti körükbe fogadtak az öregebb magyar festők: *Eisenhut, Karcsay, Badicz Ottó*. Sokat voltam együtt *Hollóssy* Simonnal, aki életének legnagyobb, legkeserveesebb küzdelmeit élte akkor.

Apámnak is *rosszabbul kezdett menni*, alig küldött valami kis pénzt, egy esztendő alatt mindössze egy képet tudtam eladni. *Voltak napok, amikor semmit sem ettem* egy csésze teán kívül, amit a háziasszonyom adott szánalomból.

Pestről aztán értesítést kaptam, hogy egy több alakos kompozíciót megvették a Nemzeti Múzeum számára. Nagyon meglepett a dolog, mert nekem semmiféle ismeretségem nem volt azokhoz a körökhöz, akik az akkori művészeti ügyeket intézték. »*Őszszeesküvők*«, ez volt a kép címe, 1500 koronát kaptam érte. Ez azután édesapámban is, bennem is újból felkelte a reményt.

— Ebből a pénzből kifizettem müncheni adósságaimat, egy darabig nyugodtan élhettem. Rá két esztendőre elnyertem a *Műbarátok díját*, ugyan-

csak 1500 koronát. Mikor ez a pénz is elfogyott, igen nehéz napok következtek.

Privát-vásárlások abban az időben nem igen voltak, lapoknak nem volt divat rajzolni, a festők akkoriban csak kitűzött díjakért dolgoztak. *Bizony reménytelen, kilátástalan dolog volt ez*. Nem bírtuk tovább a nélkülözést, elhatároztuk végre *Hollóssyval*, hogy hazajövünk Magyarországra. Ő itt iskolát nyitott, engem társul vett. Nem volt kialakított fizetésem, valami kis pénz azért mindig jutott. Ekkor kezdődött a *Nagybányai-korszak*. Lementem Nagybányára, megnősültem, ott éltem. De küzdelmeim, anyagi gondjaim nem maradtak el. Sőt súlyosabbak lettek, mert most már családdal álltam itten. Azok a piktorok viszont, akik itt Pesten éltek, már szépen kerestek, mert akkor indult meg Magyarországon a képvásárlás divatja.

— Mikor voltam életemben először szerelmes? Parisban. A Sorbonne-ra járt egy szőke, zöldszemű finn leánya. Diákleány volt, Helsingforsból jött Parisba. Ideális szerelem volt. Egy szép napon azután hirtelen elutazott Helsingforsba. Még egy-két évig leveleztünk.

Kádár Gusztáv

Nem tudom, beilleg-e valóban a sorozatba, mert ha kétségtelen is, hogy a magam emberségéből lettem azzá, ami vagyok, alig hiszem, hogy olyan sok lenne az, amit elértem, hiszen a néhai boldog ferencjózsefi korban eljutottak idáig a legtöbben, akik évtizedeken át törekvő igyekvés-sel, szakadatlan hévvel dolgoztak.

Valóban a pesti utca szürke homályából kerültem elő, már nyolcéves koromban apátlan, árván csatangoltam a pesti ut-

cán; a házzal szemben, ahol laktunk, az Operaházat építették és büszke vagyok rá, hogy az első sorában voltam a pesti gyerekek között, akik az operaházi szfinkszek fehér márványhátán lovagoltak. Az iskoláimon tandíjmentességekkel, ösztöndíjakkal vonultam keresztül és *már a padokban leptek meg az álmok: újságírás, irodalom*.

Dolgoztam Gellért Oszkárnak a Geniusba, Braun Sándor a Budapesti Naplóban közölte tárcámát, egyik novellám vagy tíz

külföldi lapot járt meg és reszkettem az izgalomtól, amikor Kiss József a szerkesztői üzenetek között hívott meg A Hét szerkesztőségébe. Azontúl részt vehettem A Hét híres szerdai konferenciáin, áhítattal bámultam Cholnoky Viktornak vastag szemüvege mögött felcsillanó szemeit, dolgoztam a Magyar

KÁDÁR GUSZTÁV (22 év előtt)

Hírlap, Az Újság szerkesztőségében. Kabos Ede még kéziratból olvasta fel nekem a Szabadságkávéházban a »Góg és Magóg fia vagyok én« diadalmos sorait, amelyeket bizonyos Ady Endre küldött fel Nagyváradról. Jártam aztán vele is, Révész Bélával lázas éjszakákon az Orfeumkávéházba, a Három Hollóba. Csak mikor a Niels Lyhnét, a L'Éducationt, a Victóriát elolvastam, jutottam öntudatra és szigorú önkritikára, Első novel-

lás kötetem kéziratát már nem adtam nyomdába, családi kötelességek, belső felismerése kietlebb tájak felé sodort. A rövid kirándulás szépirodalmi téren hamar abbamaradt és mint közgazdasági író szerepeltem csak azután.

A Leszámitoló-bankban az inasévek után aránylag elég hamar érdekes és lekötő munkakörhöz jutottam. Beleláthattam a termelés szövevényes titkaiba, ipari vállalatok születését, fejlődését, viszontagságait és kibontakozását figyelhettem meg. Feltárult előttem a bankári művészet szövevénye és rájöttem arra, hogy ott sem felesleges a megfigyelés, a rátalálás, a fantázia. Az alkotás gyönyöre ott sem kisebb, mint a művészetben. Ma már talán némi túlbecsüléssel azt képzelem, nekem is volt részem abban, hogy egy nagymultú intézet a háború és forradalmak, az infláció és újjáéledés viharaiban soha egy percre meg nem rendült és szilárdan, rendíthetetlenül áll s fejlődik továbbra is. Azt is elhittem magammal, hogy Amerikában kivettem részemet a magyar közgazdaság megbecsültetésében, részvényeket, kötvényeket helyeztem ott el és így még a gazdasági élet egyetemének is tettem némi szolgálatot.

Ez a hangulatképe az életnek, amelyet eddig lefolytattam. Ma már túl vagyok a világ megváltani akarásán, a leszűrt nyugalom révébe érkeztem be. *Az irodalom most már csak éjszakai időtöltésem*, mert rajtam beteljesedett a goethei mondás, hogy a fiatalok tolokodását jóakarattal kell fogadni, »sie werden im Alter die wahrsten Verehrer der

Kunst and des Meisters«. Szerettem az irodalom iránt meg nem szűnt. Révész Béla, Lakatos László, Szini Gyula (egyik legjobb könyve nekem való ajánlással jelent meg) változatlanul megtisztelnek barátságukkal.

A mai ifjúságot azonban, amelynek ez önvallomások készülnek, szívből sajnálom. Az ő

küzködésük egy reménytelen koré, amelynek már alig van öröme. Mi legalább még ifjúságunk nagyrésztét egy boldogabb időben élhettük le. Az ő császáruk már nem volt Ferenc József, férfiideáljuk már nem Bródy Sándor és maitre de plaisirjük már nem lehet Lantos Adolf. . .

Káldy Jenő

A Kereskedelmi Bank palotájának félemeleti sarkában van Káldy Jenő kormányfőtanácsos hivatala. Iparvállalati elnök, adminisztrateur délégué, vezérigazgató és felügyelőbizottsági tag.

Káldy-titkárság. Egy hölgy fogad, kezében főnökének egész hétre beosztott előjegyzéseivel. Várni kell, Káldy Jenő ülésben van.

Az asztalon rózsa, a falon közgazdasági arcképek, Heinrich Ferenc. Ha az embernek ideje van s körülnézhet egy szobában, ahol a gazda nincs jelen, egy-kettőre tisztába jöhetünk, hogy kik itt a kedvencek.

— A vezérigazgató — meséli a hölgy — rendszeren délutánig dolgozik egyfolytában. Ha estig dolgozik, sonkászsemljét és almát ebédel.

Jön Káldy. Nagyon fáradtnak látszik, igyekszik kedves és udvarias lenni.

Jelentik, hogy a wieni Staatsoperből Schalk igazgató úr telefonált. Radnai Miklós is kereste, Szurmay öexcellenciája benézett, egy soff ör állást kért. Gaál Gaszton, Rakovszky, Huszár Károly kegyelmes urak jártak itt, egy művész nő telefonált, a Steyr-

gyár és a M. Á. G. Mátyásföldről hívta fel, nővére érdeklődik hogyléte iránt és szabad-e holnap egy percre bejutni, Weiss elnök úr egy fiatal mérnök részére francia és német automobilgyárrakhoz kér ajánlólevelet, stb. És ez mind egy rövid félóra alatt, amíg az ülésen volt fent az I. emeleten. Közben zúgnak a telefonok, itt nem lehet egy mondatot nyugodtan befejezni.

Arra kér, hogy tiszteljem meg ebédre, hol inkább elmesélheti önéletrajzát.

Szökik az épületből, a liftes, a portás, a soff ör és az utcán álló rendőr feltűnően üdvözlök és amikor ez a kép lakása felé tartva és odahaza a személyzetnél megismétlődik. Látni, hog}' ez egy ember, aki jót tesz.

A Gellérthegy lejtőjén, majdnem párhuzamosan a Citadellával, nagy kertben, gyönyörű ház. Itt lakik.

A lakás berendezése finom, muzeális gobelinekkel, szőnyegekkkel, képekkel. Mégis igen meleg otthon. Ebéd: libamáj magyarosan, főtt marhahús, ásványvíz citrommal. A vendég kedvéért sör, bor, fekete. Jobb oldalán ülök én, bal oldalon a

telefon. Gyakran megszólal. Közben halljuk az életrajzot.

Jánosházán, Vas vármegyében született, szüleinek rőfőskereskedése és később földbérletük volt. Hatan voltak testvérek, ő a legidősebb. Iskola nem lévén, tanító volt a háznál. Később Nagykanizsára és Sopronba reál- és kereskedelmibe került. Magasabb képzettségre, sajnos, nem futotta, odahaza a viszonyok rosszra fordultak. Tizenöt éves korában *egy szombathelyi gabonacéghez lépett be praktikánsnak*. Nincsenek gyekei, ha fia volna, az is ott kezdené. Ebben a bransban már korán nagy látókörre tett szert, a külfölddel is kapcsolatot nyert.

Szombathelyen járt üzletileg, egy budapesti gabonacég főnöke, akinek megtetszett és magával vitte a fővárosba, amit egyikük sem bánt meg. *Szerény fizetéséből taníttatja Tivadar öccsét* a zürichi Polytechnicumon, a szülőket és testvéreket is támogatni kellett. Ruháira nagyon vigyáz, mert azokat még több évig testvérei hordják. Nappal sokat dolgozik, *tejcsarnokban vacsorázik*, éjjel tanul az önkéntesi vizsgára, amiben Jakab Dezső, a híres építész volt segítségére. Az akkori Neugebaudeban, a katonai bizottság előtt, 14 közül 10-en elbuknak, 3-an Stimmenmehrheittel, ő egyedül Stimmeneinheittel vizsgázott, a bizonyítványt csak néhány nappal későbbben szolgáltatták ki, mert az elnöklő Schey báró vezérkari ezredes furcsának találta az esetet.

Huszoneyéves korában nagykorú lesz, hogy cég jegyzői jogosultságot kaphasson. Később külföldre került. A bécsi gabonatózsdén a magyar délivasúti és

kecskeméti kereskedők, meg a bécsi malmok és árpaexportőrök teljes bizalmát bírva, szép pozíciót szerzett.

Az automobilizmus egyik pionírja volt, már 1904-ben soff őr vizsgát tett. Húsz év után megint hazakerült. 1912-ben a Benzgyár magyarországi igazgatójává nevezték ki. Egy évre rá megalapította Haltenbergerrel az Autótaxi Vállalatot. A háborúban az aradi Marta-gyár vezérigazgatója lett, amely az ottani Weitzervagógyárral fuzionált. Amikor a román kormány felszólította, hogy jöjjön Aradra vagy Bukarestbe, mert nem tűrhetik, hogy a legnagyobb és - legfontosabb gyárakat magyar ember Budapestről dirigálja és hogy különben elküldik az aradi gyárak magyar igazgatóit, mérnökeit és mestereit, megegyezett a románokkal, hogy ő visszavonul, de hagyják a honfitársakat a helyükön. Most az egyedüli magyar automobilgyárból, a M. Á. G.-ből nagyjövőjű vállalatot akar csinálni.

Élete küzdelem és munka, igen nagy karriert csinált.

Világhírű művészek, művésznők, barátok és direktorok sokat, vagy talán mindent köszönhetnek neki. Keresztény és zsidó jótékonyaságú intézményekből szépen kiveszi részét, ott van, ahol segíteni kell.

— Azt kérdi Szerkesztő úr, hogy mik az örömeim? Megmondom: munka, bridge és az Opera. Ha nyáron külföldre utazhatom, kipihenni magamat az atterseei kis házikómban. Hogy mire vagyok büszke? Igazán semmire, kedves barátom. De nyugodt a lelkiismeretem, az biztos!

Kálmán Henrik

— Budapesten 1881-ben, december 31-én születtem, tehát szilveszteri gyerek vagyok. Édesapám, Isten segítségével karácsonykor ünnepli 80. születésnapját, iparos (kárpos), később kereskedelmi alkalmazott volt. 60 éves korától fogva már nem engedtem dolgozni.

— *Hat éves koromban már korrepetitor voltam, keresetemet örömmel adtam drága jó anyámnak, ki mindannyiunkat egész életében a tízparancsolat szellemében tanított és nevelt. Elemi iskolában kitűnően tanultam, középiskolában (polgári) az elsők között voltam, a második Osztályban már ösztöndíjat kaptam, a Reökk Szilárd-félét, évente 80 aranykoronát. Korrepetáláson felül borítékírással is foglalkoztam öcsémmel együtt, ilymódon is keresethez jutotunk. A kereskedelmi akadémiában ösztöndíjjal jutalmazott jeles tanuló voltam, aránylag jó jövedelemmel, mert mindig 2-3 tanítványt korrepetáltam. Az érettségim 1900-ban jelesen feleltem meg, a következő napon beléptem az akkori Magyar Kereskedelmi R.-T.-hoz gyakoronoknak, működésemet 2 havi szabadsággal kezdtem, mert 10 diákot pótérettségire készítettem elő, 2 hó alatt több, mint 400 aranykoronát kerestem, amellyel egyik fontos családi problémánkat sikerült megoldani. A bankban hamar megismertek, 2 év múlva már főkönyvelői teendőiket végeztem, 1905-ben, a bank-*

osztályunk alakulásakor, a folyószámlaosztály vezetője lettem, ahol alkalmam volt üzleti tevékenységet is kifejtetni. 1907-ben nősültem. Az akkori vezérigaz-

KÁLMÁN HENRIK (20 éves)

gató-helyettes azt az információt adta apósomnak, hogy én leszek az utóda.

1911-ben Vajda vezérigazgató-helyettes távozott a bankból, önálló bankházat alapított, meghívott cégvezetőnek háromszoros jövedelemmel, de néhány hónap múlva felbontottuk a több évre szóló szerződést barátságos úton. Visszamentem a bankhoz.

1912-ben született minden reménységünk, fiam.

1911-től 1920-ig a háború és forradalmak minden izalmát löbbé-kevésbé végigszenvedtem 1920-ban már ügyvezető-igazgatója voltam az akkor már Angol—Magyar Banknak.

— A ranglétra fokait gyorsan átugrottam, csak a kezdet volt nehéz. Munkaalom nálunk bőven lévén, sokat lehetett dolgozni és ilymódon produkálni is és az elismerés nem maradt el.

1921-ben ünnepeltük szüleink aranylakodalmát, amikor már be tudtam váltani azon gyermekkori ígéreteimet, melyet boldogult édesanyámnak tettem, amikor ő fáradhatatlanul ér-

tünk, gyermekeiért dolgozott, mosott reánk, tanítóit bennünket és amikor én a mosásnál neki segédkezet nyújtván, megígértem, hogy az aranylakodalom alkalmával egy olyan aranyteknővel fogom őt meglepni, mely teknő minden szükséglet kielégítésének forrása lesz. ígéreteimet beváltottam, az aranyteknőt simbólikusan átadhattam és ez élete utolsó éveit derűssé, nyugodttá, gondtalanná tette. Ez volt életem egyik magam elé kitűzött legfontosabb feladata: boldog vagyok, hogy teljesíthettem.

Kéthly Anna

1889-ben született Budapesten. Apja a városi villamosnál volt telep-

vezető. *Tizennégyen voltak testvérek.* Ő a második gyerek volt, a legidősebb leány.

4 elemi és 4 polgári végzett. 18 éves korában állásba ment, hivatalnoknő lett a Tolnai Világlapnál. Első fizetése 25 korona volt.

— Soha bennem határozott vágy nem volt, hogy politikus legyek, ide sodródtam. Szürke tagja voltam a pártnak — meséli élettörténetét. — Mikor az elsők elmentek, vagy el kellett menniök, valakinek helyt kellett állni. Ki kellett állni a platzra. így lettem képviselő.

Mielőtt képviselő lett, *szükséglakásban lakott* édesapjával és 6 testvérével. Ez a hely, ahol lakott, *lakás céljaira egyáltalában nem volt alkalmas*, egy Soroksári-úti nagy bérház kietlen részében lakott, ahol háborúban a *női kalauzok kaszárnnya volt.* Ez szörnyű hely volt, kőpadlón laktak, egész hátul, *ablak nélküli laktanyahelyiségekben, ahol fűteni se lehetett. Itt éltek Kéthly Annáék.*

1925-ben szép karácsonya volt, ekkor kapott egy kétszobás lakást, egy szocialista képviselőtársa adta át. Itt él testvéreivel. Egyébként a képviselőség nem változtatta meg életrend-

KÉTHLY ANNA (10 éves)

jét, *ma is tisztviselőnője a szakszervezetnek.*

— A különítmények dühöngése, a »felelőtlen elemek« munkája, a gyorsított tanácsok ítéletei a szociáldemokrata párt sok derék asszony munkását kiemelték a munkából. Egy részük börtönbe került, egy részük az internálótáborba, egy részük emigrációba ment, hogy ott várja meg a nyugodt idők objektív ítéletét. Hejliük nem maradhatott betöltetlenül:

azok, akik addig az első sorok mögött, végezték a csendes munkát, kikényeszerültek a nyilvánosság elé. Kötelességet teljesítettek. Ez kötelezett engem is arra, hogy kiálljak a szószékre s ott sok ember előtt mondjam el azt, amit azelőtt kevés ember előtt mondtam, így lettem közéleti szereplő.

Megkérdeztük Kéthly Annát, hogy nem óhajt-e férjhezmenni. Így felelt:

— Nem tolonganak otyan nagyon, az emberek ...

Gróf Klebelsberg Kúnó

— Másfél esztendő voltam, amikor atyám, aki huszárkapitány volt, meghalt. *Mint egyetlen gyerek, apátlan árva*, anyai nagyapámhoz, Farkas Imréhez kerültem Székesfehérvárra. Nagyon szomorú gyermekkorom volt, *anyám bánatos özvegyi életet élt.* Én sem ismertem a vigaszt.

Ebben a szomorú milióban nőttem fel, a fehérvári Cistercita-gimnázium tanárai támogattak szeretetükkel, az ő körükben töltöttem el ifjú életemet. Werner Adolf, a mostani zirci apát, legkedvesebb tanárom, ő tanított, oktatott, valósággal a nevelőm volt. Érettségi után a berlini egyetemre kerültem, a német egyetemi élet akkor állott tetőfokán. Ott szerettem meg a nagy stúdiókat, de akkor is kísérletet *a teljes magamra hagyatottság érzése.* Huszonegyéves koromban az anyám is meghalt. Egészen egyedül maradtam, minden szomorúság rámnehezedett. Hazajöttem Berlinből és Boné Géza fejérmegyei alispán házá-

ban találkoztam Bánffy Dezsővel. Bemutattak neki, mint szorgalmas, törekvő fiatal embert. Azt mondta, ilyen emberre van szüksége: bevitt a miniszterelnökségre. *Segédfogalmazó lettem,* dolgoztam sokat és tanultam folytonosan. Titkár voltam, amikor 1903-ban jött Tisza, megszeretett, szinte baráti viszonyba kerültünk. A Hédervár-kabinet idején azt ajánlotta akkor Tisza, hagyjam ott a minisztériumot, foglalkozzam másirányú problémákkal is. Elmentem bírónak a közigazgatási bírósághoz és ott voltam, amíg Tisza másodszor is kabinetet alakított. Ekkor az ő kérésére Jankovich Béla maga mellé vett a kultuszba államtitkárnak, majd Tisza pedig visszavitt a miniszterelnökségre. Mellette dolgoztam és 1917-ben együtt buktunk meg. 1918 november 1-én én tettem a meggyilkolt Tiszát a koporsójába, az özvegy akarta így. Még 1918-ban Bethlennel megcsináltuk a nemzeti egyesülés pártját, a kommün alatt én itthon marad-

tam, mert nem volt miből külföldre mennem. Tisza unokanővérénél, gróf Andrássy Dénes-nénél rejtöztem, tanyán voltam az egész kommunizmus alatt így azután én nem is láttam ele-

ven kommunistát. A többi már ismeretes. Ha visszagondolok a fiatalságomra, bizony örömről, boldogságról nem beszélhetek. Egy szót sem. Szomorú egyedül-lét, árva ifjúság.

Tandíjmentes

KOÓS ZOLTÁN (Index-kép)

óriási terem a puritán Föld-hitelintézetben. Tíz nagy oszlop, gyönyörű régi parkett. Finom, halk, szőkés ember, Koós Zoltán — a vezérigazgató. Régi képek a falon, öblös karosszékek. Az egész terem olyan hatalmas, hogy az ember kevésnek és kicsinynek érzi magát. Ez itt a vezérigazgató szobája.

Negyvenötéves. Nyolcvanháromban született. Apja táblabíró volt, négy gyermek közül Zoltán volt a legkisebb. Kis vagyunkájuk hamar elfogyott és szűk viszonyok közt éltek.

Apjától szorgalmat és kötelességtudást tanult, megmondták neki, hogy saját emberségére van utalva.

A gimnáziumot és az egyetemet Pesten végezte, az egyetemen tandíjmentes volt, sőt ösztöndíjakat is kapott.

Mint ügyvédjelölt, gróf Batthyány Gyulát tanította jogra, tanára, Fayer László ajánlta ide s itt kereste az első pénzt.

Két évig oktatta jogra a fiata-

grófot, így szert tett egy kis tőkére s ezzel külföldre utazott.

Később Papp József irodájában működött, mint ügyvédjelölt, első fizetése ötven korona volt.

Gyermekkora nem volt rózsás, de nagyobb küzdelmei se voltak, csak igen szorgalmasan tanult.

1909 októberben letette az ügyvédi vizsgát és novemberben a Földhitelintézet jogügyi osztályába került. Itt körülbelül 18 ügyvéd dolgozott állandóan s aki utoljára jött, mindig az volt az utolsó. 2400 korona évi fizetést kapott.

Ment előre a ranglétrán, 1918-ban kinevezték igazgatóhelyet-

tesnek a jogügyi osztályba. Ebben az időben sok előregedett tisztviselő nyugdíjba ment, mozgási lehetőség volt, így főtt igazgató-helyettes.

Most vezérigazgatója a Földhitelbanknak és felsőházi tag.

Gyerekkorában arra gondolt, hogy tanár lesz. Nagyon szorgalmas diák volt, négy évig hallgatott Zsögödöt és a szigorlatokon külön dicséretet kapott. Könnyen tanult.

Az interjút így fejezte be:

— Bennem nincs törtető hajlam. Az én ambícióim ki vannak elégítve. Sohse vágyok nagyobbra. (n. s.)

Krausz Simon önéletrajza

— Egész kötetet írhatnék tele. Hetvenháromban születtem Budapesten. A Nagymező-utcában laktunk. *Mint szegény szülők gyermekce indultam az útra.* A szegény szülők tanítottak. Nyolc éves korban francia, aztán angol. Közben németül is tanultam. 13 éves lettem, szüleim nagy küzdelemmel tartották fenn az iskoláztatást, gépészmérnöknek készültem, de hogy hamarabb végezzek, kiléptem a reáliskolából és a kereskedelmibe léptem. Tanítványokat vállal-

tam, *tizenhárom éves koromban már száz forintot kerestem.* Rend szerint osztálytársaimat tanítottam, emlékszem utolsó tanítványomra, Rausch Aladár volt.

— Azáltal, hogy az osztályban tanítványaim voltak, nekem jól kellett tanulnom, többet kellett tudni, mint a többinek.

— Iskolai időkre esik egy szomorú emlékem. Egyik legkedvesebb tanítványom egyszer kártyán előre elnyerte tőlem azt a

pénzt, amit elsejére kellett kapnom havi fizetésül. Szerencsére több tanítványom volt.

— A tizenhatodik év a kis fiút, aki én voltam, már üzletben talált. Első fizetés 16½ éves korban 25 forint. Rohamos emelkedés, huszadik évben nagykorúsítanak, akkor már jó volt az aláírásom. 22 éves korban nősültem. Van két alapítélem: *akarni annyi, mint tudni, a céltudatosan kifejtett akarat már tényleg alkotás*. Másik alapítélem, hogy *könnyebb megkeresni 10,000 pengőt, mint megtakarítani 1000-t*.

— Eleteemben mindig boldog voltam, ha általam mások pénzt kerestek és így a világ szeretetteljes szimpátiáját bírtam munkámban. Csalódásokkal nem törődtem, ilyeneket nem ismerem. Sohse okozott fájdalmat semmi rossz, ami emberek részéről jött, 26 éves koromban megfogadtam, hogy emberek részéről jövő bántalmakat nem engedek a szívemig. Ezért bírtam mindig a harcot, mert lelkem angazsálva nem volt, kedélyem jó maradt.

— *A harcot szereltem, a tülekedést utáltam.*

— Mindig voltak barátaim, akikre büszke lehettem. Üzleti téren Kornfeld Zsigmond és mellette báró Springer Gusztáv. Életem legnagyobb emléke *Tisza* Istvánnak velem szemben tanúsított szimpátiája és bizalma.

örültem, hogy szolgálhattam, ^oha semmit nem kérve, nem kapva, tisztán rajongásból. Nincs rendjelem, nincs titulusom, nem vagyok méltóságos úr. Ezzel nem akarok senkit megbántani, csak a magam elvi álláspontját magyarázom: én dolgozni és alkotni akartam és tudtam, másoknak engedve át a címeket s a dicsőséget.

— Alkotni szerettem, mert tudtam, hogy értek hozzá. Egy vágyam van ma is, lendületet és bátorságot vinni a tömegekbe, élniakarást. A tőzsdetanácsba, mint ifjút választottak be, a városi bizottsági tagságot is fiatalon vállaltam, mert hittem, hogy sokaknak szüksége lehet rám. *40 éves koromig* nem fogadtam el igazgatói tagságot, s ha vállalatok többségét bírtam is, mindig másokat neveztettem ki magam helyett.

— Az Angol-Magyar bankba kényszerűségből mentem De, mert rosszul mentek dolgai. Ezer tisztviselő-családot kellett megmenteni. Nem haboztam, de *ez volt életem legnagyobb áldozata*, mert cégemet hagytam el, mely akkor már vezetőszerpet játszott s a szívemhez nőtt.

— Ma? Várom a megértést, nem a magam részére, hanem, hogy a százezrek értsék meg egymást. Várom a gazdasági élet fellendülését, és a régi kedvvel és erővel állok ismét a sorom

póba, akár vezéri helyen, akár, ha kell: a sorban.

— Egyébként a részletekbe nem mehetek bele, mert nem helyezvén még magam nyugalomba, emlékiratot írni időelőttiinek tartom. Különbén pedig, ha azt tetszik hinni, hogy karriert csináltam, ennek lehetőségeit hazulról hoztam. Édesapámtól

bölcs derűt örököltem, szegény édesanyámtól pedig akaraterejét és jóságát. Tudást? Itt egy tanáromat kell hálával megemlíteni, Lubich Emilt, aki könyvvel a kezében mutatta meg nekünk az életet. Mérlegből olvasni, ezt tőle tanultam s ennek egész életemben nagy hasznát vettem.

»Lépésről, lépésre meg kellett küzdenem«

KOVÁCS GÉZA

Kovács Géza, a Hitelbank ügyvezető igazgatója. Hatvannyolcban született, típusa a szorgalmas, ernyedetlen hivatalnoknak, most hatvan éves s még mindig napi 10—12 órát dolgozik.

Negyven éve van a Hitelbanknál. A Kőolajfinomítónál kezdte Kornfeld alatt. Igen egyszerű, szorgalmas ember, maga a munka és a kötelességtudás. Nem volt se 25 éves, se 40 éves jubileuma, 30 forint fizetéssel kezdte, mint praktkáns s hamarosan levelező lett az áruosztályban. Megtanult angolul és franciául.

—Nem ugrottam sohasem, — mondja — lépésről, lépésre mentem, minden előrelépésért meg kellett küzdenem.

— Mikor már az ember bizonyos pozícióba kerül, ott nem használ a protekció. Protégálni valakit lehet egy álláshoz, de ott meg kell mutatni, hogy tud-e valamit. Én igazán végigmentem pénztáron könyvvel, deviza-diszponens voltam.

Kinevezett igazgató s az igazgatóságnak is tagja. Kincstári főtanácsos.

Pályája tiszta hivatalnoki pá-

KOVÁCS GÉZA *kisfiú korában.*

lya, egész csomó igazgatósági tag-sága van, elnök is több helyen. Közreműködött nagy állami üzletekben, különösen, nagy feladatot rótt a bankra a 25 év előtti nagy állami konverzió. Ekkor az öreg Wekerle, Kornfelddel együtt, éjfélkor bejöttek a bankba »megnézni, hogy állunk».

— A bolsevizmus alatt az egyetlen igazgató voltam, aki itt maradt Pesten. Két hónapra kizártak a bankból, mikor vége lett a kommunizmusnak, bejöttem és hazasürgönyöztem az urakat.

Mint gyerek túlkomoly volt. Komoly fiatalember és komoly férfi. Sokat járt külföldön, de minden utazást lehetőleg összekötött valami üzleti látogatással.

A bridge az egyetlen szenve-

délye, hazardot soha nem játszott, apja szavát vette, hogy nem ír alá váltót.

— Hát ezt nem tudtam megtartani, bizony alá kellett írnom pár millió váltót. De nem magamnak.

A banknak.

Elnéztem ezt az embert. Maga a nyugalom. A munka nyugodt lehet, amíg ilyen emberek vannak a világon. Meg is mondtam, hogy szinte szégyelem magam előtte, ő mindig korán feküdt le, én soha. Én sosem keltem fel korán, ő ma is az első a bankban.

Ezt felelte Kovács igazgató úr:
*»én pedig egyet sajnálok életemben.
Az a pár számárságot, amit nem
követtem, el).* (n. s.)

50-ik Karácsony

Írta: Krúdy Gyula

Krúdy Gyula (gyerekkori kép)

Én írónak készültem semmi másnak.

Azt se mondhatnám, hogy bajaim voltak e miatt szüleimmel, vagy más atyámfiaival. Nem sajnálták tőlem a kőolajat se, amelyből késő éjszakáig liter-számra égettem. Azt hiszem, hogy nem igen törődtek külön-ködéseimmel, amely abban is nyilvánult, hogy inkább szerettem magamban lenni, mint korbelti fiukkal vagy lányokkal. A nők közül abban az időben azokat az angyali lényeket szerettem, akiknek nem nagyon kellett udvarolni. Miután elég izmos fiú voltam: már kora ifjúságomban is földhözterítettem mázsás szakácsnékat hogy hódolatomról biztosítsam őket. Szerettem ligetekben, nádasokban, árokparton meghúzódni,

mint valamely betyárnövendék s parasztményecskeket, a Nyírben még akkor gyakori vándor cigánynőket haramia módjára rohamoztam meg. Holdvilágos éjeken idegen udvarokba másztam be. Többen csodálkoztak, hogy nem vertek agyon. A tánciskola hölgyei orrukat fintorgatták különös kalandjaimon. De annál inkább magasztalt életveszélyes élményeimért két öreg ember, két öreg korhely, két kötnivaló vén huncut, legjobb nyíregyházi barátaim: Kálnay László, az első eleven író, akít megismerni szerencsém volt és Dalnoki Gaál Gyula, aki arról volt nevezetes, hogy ő volt az első magyar vándorszínész, aki öregségére nyugdíjat kapott. Barátaim dicsérete kárpótolt mindazokért a sebesülésekért, amelyeket itt-ott, ma már magam előtt is érthetetlen szerelmi kalandjaimban szereztem.

Azt hiszem: az életrajzomból ezután bízvást kihagyhatom a többi hölgyeket, hiszen alig akarnak többé agyonverni miattuk.

Voltaképpen előbb említett barátaim vezettek be az irodalomba is, kedvessé, mulatságossá, romantikussá meszelgették előttem az írói pályát. Kálnay László elbeszélései a Budapesti Hírlapban jelentek meg. 25 forintot küldtek érte darabonkint. Kálnay egyik nyíregyházi korcsmából a másikba járt s ott felolvasta műveit, megmutatta a postautalvány rózsaszínű szelvényét és így némi tekintélyre tett szert a városban. Dalnoki Gaál Gyula egy régi színlapot bontogatott ki, amely színlapon nagy betűk hirdették, tiogy a vándortársulat előadá-

sában színre kerül a »Görgei vagy a világosi árulás« című színdarab is, amelynek szerzője éppen Dalnoki Gaál Gyula volt. Miután barátaimmal együtt jártam a dicsőséges kocsmákat: természetes dolog volt, hogy már tizenöt esztendőskoromban a közeli debreceni napilapokba küldözgettem mindenféle elbeszéléseket, amelyeket ki is adtak, miután azt hitték, hogy ezeket a beszéleket nagyatyám írta, aki ugyancsak Krúdy Gyula néven a Szabolcsmegyei 1848/49-iki Honvédek Elnöke volt és meglehetősen tekintélynek örvendett a szakmájában. Nagyot néztek Debrecenben, a Debreceni Ellenőr című napilap szerkesztőségében, amikor ott egyszer személyesen bemutatkoztam. De nyomban alkalmaztak 35 forint havi fizetéssel. Ez volt a legnagyobb, szinte elkölthetetlennek látszó fizetésem egész életemben. Színházi tudósító, riporter, vezércikkíró voltam itt. Tizenhatodik évemet még nem töltöttem be. Az érettségi bizonyítványom azonban már a zsebemben volt. Azt hittem, hogy rövidesen megházasodhatok. Sajnos, itt Debrecenben »az úrinők« iránt érzett kedvemet nem intézhettem el oly könnyedén, mint azelőtt. Nagyváradra hívtak, a »Szabadság« című napilaphoz. Itt korrektor is voltam egyéb hírlapírói teendőim mellett. A szerelem, az itt telelő Henry-cirkusz táncosnője iránt itt sem hagyott megnyugodni. A cirkusz után Pestre szöktem. Én itt egykét évig a Józsefvárosban csavarogtam, koplaltam, rongyoskodtam, mert atyám ezt a módszert vélte legjobbnak arra

nézve, hogy a szülei házhoz visszatérjek. Persze, nem mentem; később nem mehettem, mert atyám 50 éves korában meghalt. Reménytelenül szegény voltam a Gyöngytyúk-utcában. Érdekes, hogy ebben az időben soha se gondoltam az öngyilkosságra, mint későbbi életemben annyiszor. Ekkor egy furcsa kis könyvem jelent meg az Ország-Világ című lap ajándékköteteként. Valamiképpen eljutott a

Budapesti Hírlap szerkesztőjének kezébe. Másnap az újságban mutatványt közöltek a könyvecskéből a tárcarovatban. Az irodalomrovatban pedig tíz sort írtak róla. Tíz sorsdöntő, végzetes, dicséretes mondatot.

— Hát nem maga a szabolicszi öreg honvéd? — kérdezte Csajtay úr, amikor estére beállítottam a szerkesztőségbe. De már nem lehetett visszacsinálni a dolgot. Pesti író lettem.

Lábass Juci

— Életem első nagy sikerét akkor arattam, amikor mint énekesnőt komoly számba vettek. Hegy hogyan jutottam el idáig, azt röviden mondom el. A kezdet kezdetén, amikor a

Rákosi-iskolát elvégeztem, ajánlatot kaptam a pozsonyi színházhoz. Beöthy László, a Király-színház akkori igazgatója úglátszik felfedezte az alig 17 esztendőös csitri lányban a jövő-primadonnáját, — visszatartott. Így lettem a Király-színház tagja. Szerepköröm aszerint változott, hogy milyen szerep betöltésére volt szükség. Szobalány vagy dáma, táncos vagy naiva, mindegy volt nekem.

— Éveken át fáradhatatlanul dolgoztam, akartam, tanultam, úgy képzeltem célom biztos elérését: az inasorból a primadonnaságig, ha kerülök minden színházi politikát, intrikát, riválisok letérését. Biztos boldogulási eszköznek csak azt láttam, ha magam erejéből, tehetséggel, tisztességes, lelkiismeretes munkámmal törtetek előre.

Így jutottam el odáig, hogy ma, mint a Király-színház primadonnája, magam választhatom meg szerepeimet, van közönségem, mely szeret, szívemhez nőttek.

— Gyermekeveimről keveset mondhatok, szükségem nem szenvedtem, szüleim jól szituáltak voltak, csak később tanultam meg ismerni az életet, amikor felkerültem a nagyváros forgatagába, a színházi nehéz atmoszférába, ahol sok keserű csalódáson keresztül tudtam megbecsülni azt, amihez a sors juttatott.

LÁBASS JUCI (kezdő színésznő)

Lamotte Károly

önéletrajza:

— Az apám festékgyárban volt hivatalnok, akkor még megéltünk szerényen, tisztességesen, de 14 éves koromban árva lettem. Nyugdíj nem volt, ráknehezedett a sors s még *az édesanyámat is el kellett tartanom*. Negyedikes gimnazista voltam, délben kijöttem az iskolából — és *mentem tanítani*, kenyeret keresni. Hamarosan egész sereg tanítványom volt, beleszoktam ebbe a szerepbe, csak az tartott fel kissé, hogy eltörtem az egyik károm, Dollinger csak csontvarrattal tudott segíteni. Instrukorkodtam végig a gimnáziumon, családfő lettem, jogászkoromban tanítottam tovább, aztán a *fővároshoz kerültem díjnoknak*. Nyolcvan korona fizetéssel. A segédhivatalba osztottak be, nem túlságosan fontos szerepkörbe; aktákat hasonlítottam össze, hogy a másolatok vágnak-e az eredetivel.

Sokat tanultam ebből a nem előkelő mesterségből, mert az összehasonlításnál minden aktát

muszáj volt elolvasnom. Később a közjótékonysági osztályhoz tettem, azután a hatodik kerületi előljáráson lettem segédfogalmazó. Innen minden protekció nélkül Bárczy mellé kerültem személyi titkárnak. Nem ismerem Bárczyt, ma sem tudom, miért éppen engem tettem mellé.

— Huszonnyolc esztendőskoromban neveztek ki fogalmazónak, két évre rá tanácsjegyző lettem. A kommün alatt megléptem, utána beosztottak a közjogi és anyakönyvi osztályhoz. 1923-ban lettem főjegyző, majd két esztendeig Ripka kormánybiztos mellett működtem, mint a főpolgármesteri hivatal vezetője. Nemsokára, 925-ben megválasztottak tanácsnoknak és egy esztendeje a pénzügyi ügyosztály vezetője vagyok. Reminiscenciám: Dolgoztam *gyerekkorom óta, senki sem segített* — a napokban letten negyven esztendőskor. Én vagyok a legfiatalabb tanácsnok a fővárosnál.

Ágybérlő

volt LÁNYI DEZSŐ, szobrászművész

1879 január 23-án születtem Baánban, Trencsén megyében, öt-éves koromban Nagybicsére költözködtünk, hol a Vág mellett laktunk. Már 6 éves korom óta úsztam, eveztem, korcsolyáztam és hegyek között turistáskodtam, ami erős fizikumomra nagy behatással volt, hogy későbbi küzdelmeimet bírtam. Az iskolában a legjobb matematikus és rajzoló voltam és gyermekkoromban a pásztorokkal kijártam a legelőre, ahol ostorneveleikre állatokat faragtam és az istállókapukra állatokat festettem. 14 éves koromban Nikoletto kőművesmesternél Zsolnán gyakorlaton voltam, mert apám praktikus kenyérkereső pályára szánt.

Budapestre kerültem, felsőipariskolába Pentelei Molnár János festőművésszel együtt jártunk az építészeti szakra. 1894-ben szüleim tudta nélkül elmentem Mátray Lajos szobrász-tanárhoz és a Rózsa utcái Izsó-műteremben megkezdtem szobrászművészi tanulmányaimat. Minden anyagi támasz nélkül voltam, reggel 8-tól este 6-ig dolgoztam és tanultam, este és éjszaka Fenyő nevezetű bútorkereskedőnél árjegyzéke számára rajzoltam, később Gelb bútortervező cégnél kerestem az élethezvalómat. Tanítottam rajzolni. A 96-os milleniumi kiállításnál segítettem dekoratív munkákat. (Vajdahunyadi vár).

Később Bécsbe kerültem az Akadémiára. Az első ösztöndíjamat, 120 koronát, szüleimnek küldtem. Hogy Bécsben az Akadémiát látogathassam, esténként a Weyringerstrassén, Bay gipszöntőnél aprószeneket öntöttem és retusáltam. Majd Pozsonyba kerültem sorozásra, besoroztak 3 évre a huszárokhoz, mert még nem voltam végzett akadémikus és akkor még nem volt önkéntességi jogom. 18 hónapos szolgálat után mint őrmester,

tartós szabadságot kaptam tanulmányaim folytatására. Katonáskodásom után leghőbb vágyam volt Olaszország, el is indultam pénz nélkül. Triesztben egy osztrák kereskedelmi hajón egy nagy címert faragtam, azután elkerültem Velencébe, innen Rómába mentem, itt mint homlokzat-kőműves dolgoztam, este rajzolni jártam az Akadémiára.

1902-ben visszakérültem Pestre, itt teremtettem meg az akkoriban feltűnt színes politikai és egyéb karikatúrákat. Érdekes, hogy az első hírlapíró, aki engem ebben az ügyben felkeresett Szívutcai lakásomban, ahol mint ágybérlő laktam, Nádas Sándor volt, akit akkor az »Egyetértés« kiküldött, ő írt is rólam más lapokba is. A »Kakas Márton« és »Borszem Jankó« hozták karikatúráimat, ennek a két lapnak munkatársa is lettem.

1903-ban állítottam ki először Ujházy Ede portréját és azóta minden alkalommal a nagy nemzetközi kiállításon is szerepeltem sajátkezűleg faragott márványaimmal, mikor is Ferenc József jubileumi díjat, Kaszinó-díjat, Galambos-díjat stb.-it elnyertem. Külföldi kiállításokon, Londonban aranyérmet, Münchenben ezüstöt, Velencében ezüstöt, Berlinben nagydíjat, Bécsben az osztrák képzőművészeti társulat tiszteletbeli levelező-tagjának meghívott és sok más elismerést kaptam. Esztergomban készítettem az ország egyik leghatalmasabb hadiemiakét, amiért nagy elismerést kaptam. A pesti és budai temetőben néhány emlékem áll. Jelenleg kb. 20—22 gyerek-portrén és alakon dolgozom. Családommal együtt Thököly-úton egy szerény családi villában boldogan dolgozva, jókedvűen élek.

Gyakornok a gipszüzetben

Írta: LENGYEL MENYHÉRT

Apám ispán, finomabban gazdatiszt volt földbirtokosok és gazdag bérlők pusztáin. Temperamentumos ember, igazság bajnoka, aki egy »jól odamondottam neki«-ért mindig feláldozta az állását. Így vándoroltuk be Hortobágytól, ahol születtem — Beregszászig a fél országot. Hétéves koromban súlyos idegbajt kaptam, aminek egyik okozója *az örökös felmondásban levő hatgyermekes család sorsán való aggodalom* volt. Egy hétéves gyerek, aki az egész család gondját magára veszi!

Tízéves koromban Miskolcra kerültem iskolába, egyedül, messze a szülei háztól. Félévig tisztességes ellátásban voltam, azután elkerültem onnan, — hazulról csak igen kevéssé tudtak támogatni, a magam lábára állottam tehát. Ha most első gimnazista fiamat nézem, megborzadok arra a gondolatra, hogy egy ilyen kis gyerek egyedül felvegye a harcot az étellel. Tanítottam. Többek közt *írni, olvasni és számolni tanítottam egy nagybajuszú, vastag örmestert*, aki be akart zupálni. Nevetnem kell, ha rágondolok a képre — amint az a cingár kisgyerek az örmestert, tanítja — *havi két forintért*.

Mindenféle piszkos diákvártélyon megfordultam, *hosszabb ideig egy mosónénál laktam*, vele egy szobában s egy szabósegéddel, akivel a nőnek viszonya volt. Haza mindig azt írtam, hogy jó dolgom van. Sokat éheztem, megtámadott a tüdővész.

— Isten csodája, hogy el nem vitt. Így teltek az évek. Letettem az érettségit.

Pesten addig sohasem voltam. Most tizenöt forinttal a zsebem-

LENGYEL MENYHÉRT (19 éves korában)

ben, egy novemberi napon felutaztam Pestre. Egy idősebb rokonomat adták mellém kísézőnek, aki egy napig volt velem Pesten, elkérte a 15 forintomat és otthagyt. Másnap a télikabátom zálogba került. Ott álltam a fagyos novemberben az utcán a Neues Pester Journal s a Pesti Hirlap kiadóhivatala előtt s jegyeztem az apróhirdetéseket, melyekben állás volt kilátásba helyezve. Rengeteg pályázati kérvényt írtam. Végre *felvettek*

egy cement- s gipszkereskedésbe gyakornoknak. Reggel héttől este kilencig ott kellett lennem. Mivel azonban én mindig költői s hírlapírói pályára akartam lépni, pár hét múlva beálltam a »Népvezér« című népbolondító hetilap szerkesztőségébe, ahová a lap első oldalára minden héten hazafias vezérverset írtam — egy forintért darabját. Körülbelül ebből éltem. Hogy hogyan? . . . Ötödmagammal laktam egy fűtetlen bútorraktárban a Klauzál-téren s bár a szerkesztőség a külső Üllői-úton volt, tíz hónap alatt egyetlen egyszer sem ültem villamosra, egyetlen egyszer sem voltam kávéházban s noha tele voltam színpad utáni éhséggel, egyszer jutottam el a karzat legutolsó helyére egy vasárnap délutáni *Trilby*-előadásra a Víg-, színházba. Ünnepponom volt, ha a Newyork-kávéház tükörablakán benézve, megláttam egy író.

Tíz hónap múlva teljesen lerongyolódva, meghalva, kiéhezve hazamentem. Drága anyám sírva fogadott, kimosott, feltáplált s megfogadta, sohase enged el

ilyen bizonytalanságba. Kaptam is végre egy rendes állást az Első magyar biztosító társaságnál Kassán.

Most már nem kellett éheznem, de a lelki kínjaim rettenetesek voltak. Utáltam a hivatalt, szibériai bányamunkának éreztem, de rémes tapasztalataim után nem mertem otthagyni. Író s hírlapíró akartam lenni, de a hivatalfőnököm minden ilyen embert gyűlölt.

Furcsa kettős életet éltem tehát — nappal rendes hivatalnok voltam, éjjel hírlapíró s színházi kritikus, anélkül, hogy a főnököm erről tudott volna. Mint kritikus, hogy nagyobb tekintélyem legyen, huszonegy éves koromban hosszú fekete körszakált növesztettem. Nyolc éven keresztül napi 3—4 órát aludtam. Azután rettenetes ravaszságok és nehézségek árán Pestre helyeztettem át magamat s mikor már az öngyilkosság küszöbén álltam, mert semmire sem jutottam, első darabomat, mely már három éve hevert a fiókomban, végre elfogadta a Thália-társaság s egy hónap múlva elő is adta.

Árvaházi kék sapka

LIBER tanácsnok

Szabómester volt az apja Liber Endre tanácsnoknak, a közjótékonyági XII-es ügyosztály vezetőjének. A piarista házban volt az üzlet, a tanácsnok úr 1878-ban született.

Hároméves volt, mikor meghalt a papája. A boltbeli kin-

lévőségek 1—2 évig még futották a megélhetési költségeket, két évvel a papa halála után, mikor már egy számla se volt esedékes, meghalt a mama is.

Liber tanácsnok úr hatéveskorában bekerült a József fiúárvaházba és tizenkét évig árva-

házi növendék volt. Tizennyolc éves volt, mikor levetette az árvaházi fiúk kék sapkáját.

Mindig tiszta jeles tanuló volt, ennek köszönhetően, hogy tovább taníttatták, mint árvaházi növendék tett érettségét abban a házban, ahol az elhunyt papa üzlete volt.

Iskola után Brassóban lett megyei díjnok 30 forint fizetéssel.

Most már átadom a szót a tanácsnok úrnak:

— Egyetemi tanulmányaimat akartam folytatni, feljöttem Pestre s mert nem volt pénzem élni és tanulni, elhatároztam, hogy ügyvédi irodába fogok dolgozni. Végigjártam az ügyvédek, minden protekció nélkül állást kerestem. *Hatvanhét ügyvédnél kopogtattam, hiába.* A hatvankettedik volt dr. Payer Imre ügyvéd a Magyar-utcában. Ő is elküldött, ekkor már este 7 óra volt. Már mentem kifelé az ajtón, teljesen lesújtva, mikor az ügyvéd visszahívott, hogy tudok-e gyorsírní. Tudtam, felfogadott.

— De nem maradtam itt soká, elmentem Kamermayer Károlyhoz, elmondtam körülményeimmet, nyolc napon belül a Városházán voltam, mint díjnok, az anyakönyvi hivatalban szolgáltam hat évig. Onnan a központi városházára az illetőségi ügyosztályba, onnan az elnökibe. Később Bárczy első titkára lettem. 1916-ban kerültem a közjótékonyági ügyosztályba s ki-

neveztek menekült-kormánybiztosnak.

1923-ban kinevezték tanácsnoknak s a közjótékonyági ügyosztály mellé kapta a szociálpolitikai ügyosztályt. Most már alája kerültek az összes pesti árvaházak. Az egykori kéksapkás fiúból az árvák ügyének legfőbb intézője lett.

Nem olyan ez, mint egy szép mese?

— Csak azt akartam mondani — folytatta Liber tanácsnok — legközelebb a szívemhez a gyermekvédelem áll, a József fiúárvaházban a 100 férőhelyet 200-ra emeltem fel. Megcsináltuk a bélatelepi árvaüdülőt, ahol állandóan 100 fiúárva nyaral. 32 év előtt kerültem ki az árvaházból, de nem felejtettem el, hogy ott voltam, ismerem a helyzetet, végigcsináltam 12 évig és minden bajt, hibát orvosolni igyekszek. Egyébként az árvák minden ünnepélyén ott vagyok, mindenki tudja, hogy árva gyerek voltam magam is, én mesélem leginkább a gyerekeknek.

Liber tanácsnok nem töltötte tétlenül az idejét s a hivatalában szép eredményekre tekinthet vissza. Hat anya- és csecsemővédő intézetet állított fel s a lakásügy terén is szépen működött, körülbelül 4000 lakást építettek s ezzel kapcsolatban megindult a magánépítkezés is. Ínségakciók, tejakciók, gyermekkelengye-akciók, Liber tanácsnok

úr csak ezeknek az akcióknak él, dicséretére legyen mondva.

Megkérdeztem az egykori árvát, hogy véletlen-e, hogy éppen a közjótékonyági ügyosztályba került. Azt felelte, hogy *ambicionálta*. Bárczy, aki ide helyezte, tudta róla, hogy árva volt.

Bizony ő még kék sapkában

járt. Nem úgy, mint most az árvák.

Most már nincs az a feltűnő kék árvasapka. Liber tanácsnok Úr beszüntette. »Minek megbélyegezni az árvákat az utcán is! — mondta — olyan ruhát adunk rájuk, mint amit a többi intézeti gimnazisták hordanak«.

(n. s.)

Mály Gerő

Kérdem, hány éves. Ravasz, örménynézéssel mondja: »Muzsáj azt? (szünet.) Olyan öreg vagyok! (köhint egyet és szem-melláthatólag hamisan feleli): nyolcvannolcban születtem.

— Hol született?

— Siklő! (Szünet.) Nem azon, ami felmegy a Várba! Siklő, Aradmegye. A vasúti állomáson születtem. Harangoztak, mikor a világra jöttem. (Szünet.) Na, nem éppen énmiattam, hanem, mert dél volt. Pont tizenkettőkor jöttem a világra. Azért vagyok ilyen derűs gyerek, süttött a nap, amikor születtem.

Állomásfőnök fia, tízen voltak gyerekek, a nagypapának meg tizenhat gyereke volt. Nagy szegénységben nevelkedett, szeretett volna tengerész lenni, az apja azt szerette volna, hogy

mérnök legyen, így lett belőle színész.

— Mikor apám nyugdíjba ment — mondja — eljöttem hazulról, tizennyolc éves voltam. Kaptam havonta 20 forintot, elég volt, másodikáig remekül kijöttem. Ha elfogyott a pénzem, becsaptam a ruhámat, előfordult, hogy ruha nélkül, nagy havelokban jelentem meg a kávéházban, cilinderben. Nagypám után gyászszöveggel volt bevonva, lakótársam örökölte tőlem ezt a cilindert, két évig gyászolta benne a nagypát, ez oszt egy barát. Sokféle lakótársam közt volt egy színésznövendék is, de ő megkomolyodott idejekorán. Mézeskalácsos lett Kolozsvárt.

— Nem éheztem, de sokat se ettem, néha két kávé is jutott

egy napra. Egyéb azonban nem. Ha megjött a pénz, a buffétben megettem tizenhat töltött káposztát, elég volt elsejéig. Derűs és vicces volt az életem, igazán nem gondoltam rá, hogy sült csirke is van a világon.

— Először a Népszínházban voltam kórista. Ekkor már nem kaptam hazulról semmit. Mi az, hogy nyomor? Volt úgy, hogy nem volt lakásom, sokszor hetekig aludtam Pázmán Ferencnél.

— Aztán Kárpáti Györgyhöz kerültem Galgócra, ezt ne keresse senki a térképen, mert ez olyan kis pont, hogy még a megyei térképen se szerepel. Mindenki számára kis pont lehet ez, csak én tartom fontosnak, itt kezdett nekem jól menni. *Szép írásom volt, én írtam a színlapot.* Ezért külön kaptam 20 krajcárt. Kellékes voltam, színlaphordó és főszínész egy személyben. Egyik nap Don Hustot játszottam, a másik nap a Goldstein Számit. Ez nagy iskola volt nekem.

Aztán egy másik kis direktor Vajdahunyad vidékére vitte. »Pénzem mindig volt bőven, a színlapbúcsúzóval rengeteget lehet keresni. Bár ma is hordhatnám házhoz a színlapot!«

Ragyogó szemekkel beszél a jutalomjátékairól. Azt mondja, hogy Berettyóújfalun nagyon szerették, az egész társulat zsidó volt, ő rajta kívül. Az egész vá-

ros zsidó volt s ezért jamkipurkor ő is a templomban volt reggeltől estig papucsban. »Bizony apuskám ortodox templom volt. Ementem, kíváncsi voltam, mindenki azt hitte, hogy én vagyok a legtisztességesebb zsidó a társulatnál, azok közül ugyanis egyses jött el a templomba.«

Megbukott az igazgató. Megint Pest, három krajcár a zsebemben. Mit lehet csinálni! Náthán címiroda Rákóczi-tér. Itt felveszik kisegítőnek 80 krajcárt kap 1000 borítékért. Délben nyolc vasért kolbász, kettőért kenyér. Céklára már nem tellett. A drámacigarettát felenként szítta, hogy tovább tartson.

A színészegyesület házmesterénél lakott. Piszkos díványon. »Nem adtak lepedőt, hogy ne lássam a poloskákat«. Aztán vett egy régi jó ruhát pár forintért a Petőfi-utcában s egy új cipőt kettő nyolcvanért. »Cipőt mégse mertem ócskát venni.«

Most már cipője volt, mint elegáns ficsúr szerződés után nézett. A Vigszinkörben, mint színész, rendező, szerepező, titkár és díszletfestő 70 forintot kapott. Két hónap után Angolpark 120 forint s a »festés külön«.

Pár éve hazatért. Aztán a Vigszínház. »*A többi már olyan jó, hogy nem is emlékszem.*«

(n. s.)

Marczali Henrik

Úgynevezett csodagyerek voltam: iskola, egyetem nem okozott nekem semmi nehézséget. Első nagy csalódásom az volt, hogy nem lehetek generális. Ak-

MARCALI HENRIK, (gyermekkori kép)

kor nyolcéves múltam és azzal állítottam be nagy lelkesedéssel atyámhoz, hogy az leszek. De atyám leintett: »hogy akarsz az lenni, hisz nem vagy gróf«. Ez nagyon elbúsított, de néhány hét múlva kijelenttem: ha már nem vihetek végbe nagy tetteket, legalább megírom. Így lettem historikus. Pedig, mint mondták, mutogathattam volna magam mint gyorsszámoló is. Tízéves múltam, mikor elő-

ször jártam iskolába az V. osztályba — a négy elsőt mint magántanuló végeztem két év alatt. Győrbe kerültem — arcképe ott készült. Aztán Pápara kerültem, 14 éves koromban tettem érettségit, még 32 ezüst forintnyi díjat is nyertem, *mint legjobb fizikus és matematikus*. Pesten, az egyetemen, azonban a história mellé szegődtem. 1873-ban nyertem tanári oklevelet, két évvel később doktor lettem. Akkor Trefort miniszter, Kármán Mór és Heinrich Gusztáv ajánlására külföldi tanulmányútra küldött. Tanultam Berlinben, Parisban és Oxfordban. Szabad mondanom, nem loptam az időt.

Hazatérve, 1878-ban a gyakorló iskolában (mintagimnázium) voltam segédtanár és az egyetemen magántanár. 1879-ben akadémiai díjat nyertem. Az nyáron meghalt a világtörténelem tanára az egyetemen és a kar engem bízott meg a helyettesítéssel, majd tanárnak is ajánlott. Mint Fraknói Vilmos mondta, ezüst tálcán hozzák elém a katedrát — ha kitérek. Erre nem voltam hajlandó. Megalázást láttam benne, pedig emelt fővel akartam bejárni földi pályámat, így a gyakorló iskolához neveztek ki rendes tanárnak 1880-ban és a tanítóképzőbe is. 1886 óta vezető tanára voltam a történeti szemináriumnak, 1895 elején, Wlassics minisztersége alatt, a hazai történet rendes tanára lettem a budapesti egyetemen.

Sokat dolgoztam; meg is becsültek. De nemsokára észlelnem kellett, mennyire belenyúlnek a politikai szenvedélyek addig simán haladó életembe. Salamon Ferenc halála után a főváros azt óhajtotta, hogy én folytassam Budapest történetének megírását. De akadt olyan, aki késznek nyilatkozott, hogy azt ingyen írja meg. Ennek köszönhető, hogy Budapestnek mai napig sincs feldolgozott története. — Azóta évről-évre sűrűsödtek a támadások ellenem. Az országgyűlésen gróf Apponyi Albert, akkor közoktatásügyi miniszter, fogadott védelmébe. 1910-ben 13 kellett pörölnöm az »Alkotmány«

munkatársát, ki hamisítással vádolt.

Az esküdszék 1913-ban elmarasztalta a vádlottat és így békén maradhattam. 1919-ben a kommün biztosa tett ki, mert valamennyiünk nevében kijelenttem előtte, hogy ezentúl is hazafias irányban akarunk oktatni. Az egyetemi tanács előbb felfüggesztett, aztán igazolt, majd ismét felfüggesztett, a miniszter pedig 1924-ben nyugalomba küldött.

Életem olvasás, tanítás, írás volt. Ha az oktatásból ki is koptattak, az olvasáshoz és íráshoz megmaradt a kedvem és örömöm.

Munkával is elérhet...

Írta: MÁRKUS LÁSZLÓ

Valami túlságos tanulságosnak az én életem története nem mondható. Apám mérnök volt, aki vasutakat «pített és folyókat szabályozott. Édesanyámat alig ismertem, hatéves voltam, mikor meghalt. Apám mindig máshol épített valamit és a vakációkat nála töltöttem, az iskolaévet pedig Máramaroszigeten, ahol nagyanyám nevelt. A szigeti református liceumban sok erőteljes, férfias, szabad, liberális eszmét leheltem be és aztán Pestre kerültem az orvosegyetemre, innen pedig a jogi fakultásra. De az újságírás és a művészet vonzott, ott hagytam az egyetemet, beléptem az Alkotmány szerkesztőségébe, majd Kiss József a Hét-hez hívott és ott Molnár Géza, Molnár Ferenc, Cholnoki Viktor, Ignóty, Kóbor Tamás és Lövik Károly társaságában fanatikus és szilaj harcosa lettem az akkori mutatózó új művészeteknek. Részem van annak a színészstílusnak a győzelmében, amely Pethes Imrével jött a kiszáradt hagyományok ellen és egyik legélesebb kardja voltam a »Miénk« és a »Nyolcasok« képzőművészeti harcán.

Részvettem a Thália munkájában, sokat utaztam, aztán önkéntesi esztendőm után kimentem Párizsba, ahol pszichológiai és ismeretelméleti tanulmányokkal töltöttem egy évet. Ezeket a diszciplínákon kívül az esztétika, művészettörténet és a technikai kultúra érdekelt mindig, újabban pedig a szociológia izgat. Beöthy László 1906-ban úgy vélte, hogy színházi kritikáimban jelentős színvonalat érdek mutatkozik, s meghívott a drámai színházhoz lett Magyar Színházhoz rendezőnek. Első nagyobb munkám a Császár katonái volt, aztán a Sasfiók, aztán a Hamlet. Sok mindent próbáltam színpadon, sok olyat, amit most mint külföldi vívmányt követel a magyar rendezéssel elégedetlen kritika. A háború mindenféle zsákutcába sodort, csináltam filmet, kabarét és díszletterveket, mígnem Wlassics Gyula báró meghívott az Operához és most itt vagyok. Első munkám a Farsangi lakodalom volt, aztán a Parsifal, az egész Ring, a Pelléas, a Falstaff, a Hány, a Figaró, a Turandot és egy sereg egyéb repríz és premier. Most a zeneelmélet érdekel nagyon és

azt hiszem, az Operánál végre itthon vagyok. De minden körülmények közt az újságírás volt és lesz a szívbeli szerelmem és írtam szindarabot is és talán még fogok írni ezt is, egyebet is. Eyletem történetének talán egyetlen tanulság az, hogy *tisztára munkával*

és tanulással is elérhet az ember valamit.

Én legalább nem emlékszem, hogy valaha egyebet csináltam volna, mint hogy vágyakoztam végére járni annak, ami érdekelt és mindig nagy feleiőséget éreztem a munkámmal szemben.

Medek Anna

Az énekművészet múzsája — úgy látszik már a bölcsőbe tette le ajándékát, mert a sors kegyeltjének

sajnos — éppen ő nem érthette meg sikereim kezdetét Maleczkyné növen déke voltam, majd Parisban képeztem

(kisgyermek)

MEDEK ANNA

születtem. Jómódú szülők, szép családi kör lelkesedett gyermekkori mutatványaimon és a kis »Komödiantin« énekét a bő számban érkező vendégek türelemmel viselték el.

Hova lett a jómód? Hova lettek a vendégek? Elvitte mind a nagy világgés! Jó szülőim bíztattak mindig, hogy csak énekeljek és megadtak minden lehetőséget, hogy tanuljak. Apám volt legnagyobb pártfogóm, de —

(1891-ben)

magamat tovább, de a legtöbbet mégis Maleczkynének köszönhettem, aki a kezdet nehézségein szeretettel és türelemmel segített át. 1908-ban léptem először a magy. kir. Operaház színpadára Elsa szerepében, utána a Sentát énekeltem — szerződtek — s ettől kezdve a magyar kir. Operaház tagja vagyok. Azóta sokat dolgoztam, sokat énekeltem és igen keveset éltem. Énekeltem itthon és kül-

földön, Európa igen sok országában. A közönség mindenütt szeretettel fogadott és a kritika is elismerő és jószagos volt hozzám. Az énekművészetben soha nem csalódtam, mert önkritikámat soha nem vesztettem el, de emberekben néha — de akkor na-

gyon csalódtam. Ma itt vagyok, a magyar művész sorsával a szívemben. Úgy érzem magamból, és a közönség szeretetéből, hogy még mindig művészetem aranypalástja takar, amely megvéd tok mindentől és erőt ad a jövőre.

Nem volt gyermekkorom

Elmondja: Miklauzits Adolf, a köztisztviselők fogyasztási szövetkezetének nyug. alelnöke

— Lékán, Vas megyében születtem 1880-ban. Ötéves lehettem, mikor Budára kerültem fel a Várba, ahol az édesapám az Esterházy-kastélynak volt a gondnoka. Tehát »várbeli gyerekek« számítok. Apám polgári iskolába íratott be, azonban Nemes püspök — aki akkor még káplán volt, — tanácsára átíratott a gimnáziumba. Nemes káplán úr »jófejú« gyerekeknek tartott, és váltig azt mondta édesapámnak: »Kár volna a fiúért, ha nem gimnáziumi műveltségben részesülne«. Édesapám sajnálta a külömbözeti vizsga díját, azonban mégis átíratott. Nyolc forint 50 krajcárba és egy kosár szőlőbe került a taníttatásom a külömbözeti vizsgára, egy várbeli borbély fia volt a tanítóm. Mint gimnazista, aztán elemista növendékeket tanítottam és amint egy kis pénzre tettem szert, visszafizettem édesapámnak a nyolc forintot. Nem volt gyermekkorom. Fájó szívvel néztem a korombeli boldogan labdázó, golyózó budai gyerekeket. Nekem mindig sietnem kellett tanítani, a hónap alatt mindig könyv volt. Télen a konyhában tanultam, a kályha mellett gázlámpa fényénél. Csak itt a kony-

hában volt jó meleg. Nyáron reggel négy órakor kellett kelnem, mert édesapám engem bízott meg a paradicsompalánták öntözésével. Iskola előtt vagy harminc kanna vizet hordtam a palántákra a gondnoki lakás mellett elterülő veteményes kertben. Mindig álmos voltam. Ez volt az én gyermekkorom. Mint kisfiú, az volt a vágyam, hogy

MIKLAUZITS ADOLF
(gyermekkorú kép)

diplomata legyek. A Keleti-akadémia akartam járn. Honnét vettem ezt, nem is tudom. Talán azoktól a fiatal, jókedvű mágnásfiúktól hallottam, akik az Esterházy-kastélyba jártak. Azok mind diplomatának készültek. Emlékszem, egyszer nem mentem el a kötelező ministrálásra, mert mindakét cipóm talpa lyukas volt és féltem, hogy ha majd letérdepelek, meglátják. Minden örömöm — a színház volt. Krecsányihoz jártam le Budára, ha volt egy kis szabad időm. Annyi pénzem sem volt soha, hogy állóhelyre menjek, ezért aztán statisztáltam.

— Tizennyolc éves gyerek voltam, mikor egy hajnalban arra ébresztettek, hogy meghalt az édesapám. Ettől a perctől kezdve családfenntartó lettem. Én tartottam az édesanyámat, testvéreimet. Csak rántottlevest és stercet ettünk esztendőkön keresztül, mert többre nem tellett. Szaladtam a mindennapi kenyér után. Ha elgondolom, mi minden voltam: adófelügyelőségi díjnok, aztán az első cím- és lakjegyzék adatainak gyűjtésére kaptam megbízást. Közben pénztárnok voltam a totalizatőrnél, a pénzügyigazgatóságnál négy esztendőig díjnok, végre kineveztek fogalmazónak évi 400 forint fizetéssel. Közben szorgalmasan tanulmányoztam jogot és magam is még mindig tanítottam fiatal gimnazistákat. Fogalmazó lettem, végre titkár és most az a megtiszteltetés ért, hogy megbíztak a házadókataszter elkészítésével. Naponta nyolc órát gyalogoltam, házról házra kellett járnom adatokat gyűjteni. Annyit jártam abban az időben, mint egy postás. A rossz táplálkozás

és a túlfeszített munka következtében súlyos beteg lettem. Mikor hosszú idő múlva felépültem, a pénzügyminisztériumba az adóvégrehajtáshoz osztottak be. Itt már nem kellett többé gyalogolnom, íróasztalnál ülhettem. 1917-ig voltam itt. Ebben az időben kezdődtek a háborús megélhetés nehézségei. Néhány tisztviselőtársammal beszerzési csoportot alakítottam a pénzügyi tisztviselők élelmézésére.. A Lánchíd-utcában egy kis pinchelyiséget béreltünk ki és mi magunk mértük a burgonyát, a spenótot, a karalábét, a zöldbabot. Később cukrot is lehetett már nálunk kapni, sőt Vörös községben száz disznót hízlaltattam Schlesinger disznókereskedőnél a tisztviselőknek. A kis lánchídutcai pinchelyiségben idővel már mindent lehetett kapni, nagyszerűen elláttuk a nehéz helyzetben lévő tisztviselőket. Teleszky Jánosnak, az akkori pénzügyminiszternek innét származott az ötlete, mikor elrendelte, hogy az egész országban állítsanak fel ilyen beszerzési csoportokat. Ennek a tervnek a keresztülvitelére és megszervezésére engem szemelt ki. A háború végéig 120 ilyen beszerzési csoportot sikerült létesíteni, melyeket én igazgattam központilag. 1920-ban javaslatot tettem a pénzügyi kormánynak a tisztviselőtársadalom kedvezményes-ellátására. A javaslatot elfogadták.

A köztisztviselők fogyasztási szövetkezete, amely ekkor már régebben fennállott, volt erre hivatott, a minisztertanács engem delegált az intézet élére, hogy mint alelnök folytassam, további munkámat.

Napszámos volt és főrend lett Mészáros István

Mészáros István 1883-ban született, ma tehát 45 éves. Apja néhai Mészáros György 2000 négyszögöl földdel és belsőségé] rendelkezett, anyja néhai Németh Anna, teljesen vagyontalan nagygyengési leány volt. Mészáros István szülei 1925-ben és 1926-ban 80 éven felüli korban haltak el. Testvéreit kiskorukban vesztette el, s Mészáros István mint egyedüli fiúgyermek a szülei házában apja és anyja mellett nevelkedett. Természetes, hogy már 10 éves korában répatáblában dolgozott és napszám-ból keresett pénzzel segítette szüleit.

Ma is feleségével együtt két kezük munkájával tartják fenn magukat.

17 éves korában a szombathelyi városi vízvezetéki mű elkészítésnél dolgozott mint munkás két évig, utána a szombathelyi városi kövezés és aszfaltozási munkálatokban vett részt 5 éven keresztül. E munka kora tavasztól késő őszig tartott. Közben szülei nagyon megöregedvén, a gazdaságba hazahívták s annak munkája mellett apjával együtt aratni járt, illetve cséplőgépek mellett részes-munkásként dolgozott.

Mészáros István 23 éves korában nősült: van egy 12 éves leánya és egy 6 éves fia.

20 éves korában megszervezte Nagygyengésen a *római katolikus ifjúsági egyesületet*, melynek 4 év múlva, 1907-ben ügyvezető elnöke lett. Mint ilyen, alapította meg az Ifjúsági Könyvtárt is, mely csakhamar 100 kötetre tett szert. Ennek 1914-ig volt elnöke. A háború kitörésével úgy a Róm. Kath. Ifjúsági Egyesület, mint a Könyvtár beszüntette működését. 1919 január 6-án mindkét intézmény újra megkezdte működését s a háborúból hazatért ifjak újból lelkesedéssel választották Mészáros Istvánt elnökükké. A kommunizmus alatt készítette el Budapesten a Rétai és Benedek cégnél az ifjúsági egyesület szép zöld selyemblogóját, melynek hazahozatala miatt súlyos kellemetlensége támadt

a szombathelyi kommunista vezetőséggel. (1919 június 12.) A kommün után 1919 augusztus 31-én nagy ünnepség keretében maga gróf Mikes János püspök szentelte fel az ifjúsági egyesület zászlóját, mely alkalom-

MÉSZÁROS ISTVÁN

mai az egyesület elnöke meleg elismerésben részesült. 1920 elején a könyvtárat már 400 kötetre emelte fel.

1920 május 8-án avatták fel Nagygyengésen a háborúban elesett hősök emlékoszlopát, melynek költségeit színdarabok s műkedvelőelőadásokból, vallásos és hazafias ünnepélyek beléptidíjából gyűjtötték össze, amiben Mészáros Istvánnak, mint ügyvezető elnöknek kellett kivennie részét.

1921 évben alakította meg a nagygyengési Gazdaszövetséget 180 taggal, amely öt lelkes egyakarattal

nökévé választotta. E tisztet mai napig is nagy szorgalommal látja el.

A Felsődunántúli Mezőgazdasági Kamara a háromévenkénti tisztújítás során 1925. évben delegálta Mészáros Istvánt a Budapesten székelő Országos Mezőgazdasági Kamarába, így volt megválasztható Mészáros István 1927 január 9-én az Országos Mezőgazdasági Kamara részéről a felsőház tagjává. Nagygyecs község 1400 lakossal bír és Szombathelytől 6 kilométerre fekszik. A község határa 3000 holdat tesz ki, mely a kisemberek között

száros Istvánnak három holdat alig meghaladó gazdasága van.

Feleségével ketten szorgalmas munkával, két kezük után tartják fenn magukat, de ilyen nehéz életviszonyok mellett is mindig tudott Mészáros István magának időt szakítani arra, hogy társainak és községének, az ifjúságnak érdekeivel foglalkozzék.

Jelszava egész életében az volt, hogy »Imádkozzál és dolgozzál«. Politikával sohasem foglalkozott, inkább gazdasági, társadalmi és szociális téren igyekezett tevékenykedni. Egyébként pedig a szélsőségeknek és túlzásoknak mindig ellensége volt.

Életutam

Írta: NAGY ENDRE

Megérkezett emberek életútját oda-tartani a most indulók elé példaadás-nak: nagyszerű és nemes gondolat.

NAGY ENDRE (4 éves).

Íme az én életutam.

Apám szegény korcsmáros volt Nagyszöllősen és nagy erőfeszítéssel tanított Nagyváradon. De én iskola helyett jobb szerettem a Kőrös partján csavarogni, a vizsgáimon csak többszörös nekiszaladással tudtam átugrani.

Aztán apám — még hősiesebb erőfeszítéssel — Pestre küldött jogásznak. De én a tandíjat arra használtam föl, hogy jól megtanuljak billiárdozni. A jogot nem tudtam elvégezni, tehát írónak mentem. És mivel sem elég műveltségem, sem elég szorgalmam nem volt hozzá, hogy valamely nagyobb irodalmi munkába mélyebben beleássak, — conférencier lett belőlem, ahol az apró, tünékeny, kurta ötleteknek sem műveltségre, sem szorgalomra nincs szüksége. Így lettem én vagyonos ember, holott sok zseniális kortársam szegény emberként viaskodik az élettel. Pályafutásomból ennyi pedagógiai értéket tudtam kiszedni.

Péchy Erzsi

Életem története egészen romantikus. Mindég csodálkozom, hogy a színigazgatókkal egyáltalán beszélni tudok arról a valamiről, amit úgy hívnak hogy — fellépti díj. Nézze csak kedves Szerkesztő úr!

Székelyhidon, Biharban megszülettem. Azután elkezdtem nevelődni. Úgy gondoltam, hogy valamelyik bihari pusztán kacsákat hizlalok, magam is meghízom vagy kilencven kilóra. Tízéves koromban a kukoricagóróban arattam első primadonna-sikeremet. Játsoztam és énekeltem a gyerekeknek. Belpódíjat senki se fizetett, de frenetikus sikert arattam. Elvégeztem azután a felsőleányiskolát, tornából és énekből kitűnő volt, matematikából megbuktam. Akkor kaptam egy anyai pofont. Ugyanis a színészi pályáról óhajtottam eszmeceserét folytatni jó Anyámmal, ő a problémát meglehetősen egyoldalúan oldotta meg — erre én férjhez mentem! »Az urammal majd másképp vitatkozom a színészetéről« — gondoltam. Ez eddig elég romantikus!

Az is romantikus, hogy egyszer egy nagynénémmel megnéztem a Királyszínházban a Jánoskát és mikor kijöttem a színházból, így szóltam: »Meglátja, leszek én még itt — primadonna!«

Ezzel a remélem elég határozott mondással vége is van a romantikának. Ettől kezdve nem mentem a Gerbeaudba, hogy énekórára legyen pénzem.

Azután Beöthy László felléptetett a Magyar Színházban a »Gésák« című operettben. Utána szerződtetett.

A kukoricás primadonnából — színésznő lett!

Azután — jöttek a sikerek,

PÉCSI ERZSI

elsősorban azonban a csalódások! Sok! De azt hiszem, mindég én voltam az erősebb. Mert mégis eljátszottam a »Médi«-t, a »Lilibárónő«-t, »Szép Heléna«-t, »Offenbach«-ot, »Kék mazur«-t, »Nótás kapitány«-t, »Mersze Mery«-t, dalokat énekeltem stb., stb. Mindig veszekedtem, de sohasem haragudtam. — játszottam Bécsben. Manchesterben

Londonban . . . Érdekes, itt nem is voltak csalódásaim! Csak dolgoztam és dolgozom! Senkinek nem. vagyok az ellensége, sohasem voltam, csak a *magamét* követeltem mindég. Már mint a

színésznőét! Sajnálom, hogy nem érdekesebb az életem története.

Nem tehetek róla. Én is olyan vagyok, mint egy másik ember, aki sokat dolgozik!

Apám, hol hibáztam?...

PAKOTS JÓZSEF

Futásfalvi Pakots György lábbelikészítő. Ez volt az én drága, melegszívű apám. Székely. Háromszékben született. Két éves korában már árva. Az ő apja még »úr« volt, könnyelmű magyar úr. de életere pontot tett 1849-ben egy Kozákdárda a szitáskeresztúri csatában. Az anyja — a nagyanyám — pedig sok székely özvegygel együtt erdőkön, vízmosásokon át menekült nyugat felé az ugorkaevő muszkák elől. Apámat, a két éves gyereket ölében vitte. 1874-ben Pakots György lábbelikészítő pedig

PAKOTS JÓZSEF (1901)

megházasodott Alvincen, feleségül vette nagybaconi Bardócz Rozáliát, az anyámat. És 1877-ben született József fia, aki én vagyok. Drága apám! Csak lábbelikészítő volt, de én úgy gondolok rá, mint a legnemesebb, legjobb, legüríbb emberre, akivel életemben találkoztam. Gyermekeszem és szívem megérezte, hogy rendkívüli ember. Mert az volt. A szülőfalumban olyan becsüléte volt, mint a legelőkelőbb kaputos embernek. A legjobb barátja egy régi, nemes, tönkrement úr volt, bizonyos Nemes Laci nevezetű, akiről az a legenda járta, hogy papírforintosokat használt fidi busznak a szivarjához és négylovas hintón járt. Ezt a lezüllött urat apám segítette. Nem ingyen. Mialatt apám a kis műhelyében bőrt vagdalt, vagy kalapált, Nemes Lacinak fel kellett olvasnia neki. És a »Karthausit« én, az öt éves gyermek, először ennek a furcsa embernek rekedt hangján át ismertem meg. Én rossz gyerek voltam. A palánkok tetejéről szedtek le minden áldott nap, vagy a — közeli kastély rombadólt falain szakítottam el a nadrágomat. Negyedik elemista-koromban megszöktem hazulról. Iskolatáskával a hátamon begyalogoltam Nagyenyedre és óvást emeltem a tanfelügyelő előtt Apáthy Árpád nevű tanítóm felfüggesztéséért, aki szerintem igazságtalanság áldozata volt. Nekem lett igazam, a tanítót visszahelyezték. A faluban nevettek rajtam, az apám megvert, de aztán büszkén csókolt meg. Középiskoláimat a dévai főreáliskolában végeztem. Kitűnő diák voltam. *Negyedik realista koromban*

meghalt az én drága, jó apám. Éppen nagypénteken. Tüdőgyulladásban. Negyvenkét éves volt. *Ettől kezdve magam tartottam el magam.* Gyöngye diákokat tanítottam, elrontott úri csemetéket, nagy sikerrel. Pénzt kerestem. Jól öltözködtem és cvikkert hordtam. Mikor mint praeniaturus Pestre kerültem, pályáztam az Eötvös kollégium alapítványi helyére. Nem volt protekcióm: így a tanári pályának búcsút mondtam, jogász lettem. Cvikker helyett monokli került a szememre. Ügyvédi irodában dolgoztam, a kedves Herczl Dóránál. *A postatakarék díjnoka is voltam,* Dentz Ákos mostani képviselőtársammal a későbbi vezérigazgatóhelyetessel itt kerültem igaz, benső barátságba, szerkesztettem az Egyetemi Lapokat, háromnegyed évig — bocsánat! — antiszemita ifjúsági vezér is voltam Ortmann Bercivel, aki most Váry Albert orszgy. képviselő, nyug. koronaüg^yészhelyettes. Közben a régi »Nemzet« munkatársa lettem. És kezdtem ontani az újságtárcákat. *Sokat dolgoztam,* sokat éheztem, nehéz volt az élet, szegény özvegy édesanyám is volt s egy nővérem, akinek hamar meg-

halt az ura és sok gyerek maradt utána. Persze az egyetemi tanulmányok elvégzéséről, hogy szépen fejezzem ki magam, most már *nem* lehetett szó. Örökös munka, gond, láz, álmodozás. Huszonöt éves koromban már házasodtam. Boldog rohanással. Végre egy szerető otthon. És jön a gyerek. És robotolva a szerkesztőségekben. Hazánk, Magyarország (a régi), Magyar Hírlap, végül Pesti Hírlap. Könyveim jelennek meg. Nemzeti Színház-beli darabok. Petőfi Társaságbeli tagság. Éveken át parlamenti levegő. Politikai újságíró lettem. És végül nyomomban a végzet, a forradalmak után politizálni kezdek. Előbb a főváros közgyűlésébe kerülök s 1922-ben az ország házába. Most már néhány paddal beljebb. Az otthoni íróasztalomra szomorúan bámulok. Csak vendég vagyok már mellette; oh, mikor lesz máskép? Karrier? Istenem, a fiam is már újságíró. Sőt házas. Mi, Pakotsok nagyon sietünk. Szegény apám nagyon is sietett. Negyvenkét éves korában már el is ment. Pedig milyen jó volna megcsókolni a munkás, áldott kezét és megkérdezni: hol hibáztam?

Móricz Zsigmond

Megkaptam a felszólítást, hogy beszéljek az életemről, mint self made man.

Nagyon szívesen tenném, de nem tekintem magam magamcsinálta embernek: engem az apám csinált.

Szegény iparosember lettére elvégeztette velem a nyolc gimnáziumot s az egyetemet. Még mit tehetett? Ő nem volt oka, hogy az egyetemen négy év alatt öt fakultáson voltam és sehol se vizsgáztam.

Csak egy dolog van bennem,

ami méltóvá tesz talán arra, hogy ebbe a kategóriába sorozzanak az emberek: az hogy bár világéletemben jeles tanuló voltam s huszonegy éves koromig mániákus olvasó — úgy, nagykorúvá létem táján, ráeszméltem az életre s szerencsésen elfelejtettem lehetőleg mindent, amit az iskolában tanultam.

Azóta már nem is olvasok. Sokkal szenzációsabb az az olvasmány, amit az élet nyújt, mint amit a világ legkitűnőbb írója is ki tud belőle vonni.

Hídvám

PALLÓ IMRE

Udvarhely vármegye egy kis küüllőmenti falucskájában, Mátisfalván láttam meg a napvilágot 1892 okt. 23-án. Szüleim hétszilvafás székely gazdálkodó emberek, —akik, hála Istennek, ma is élnek— kálvinista papnak szántak, de hát a sors másképpen akarta!

Öt elemi után a székely udvarhelyi Bethlen-kollégiumba kerültem, ahol már első gimnazista koromban résztvettem az intézeti énekversenyeken és nyertem is díjat. Egyelőre azonban még a legmerészebb álmaimban sem mertem volna arra gondolni, hogy valamikor mint a budapesti M. Kir. Operaház művésze fogok önéletrajzot írni a Pesti Futár részére. Magam is azt hittem, hogy egykor valamelyik Ids székely falucska templomának katedróján fogom dicsérni az Urat, aki azonban máshogy végzett felőlem. Az isteni akarat végrehajtója az unokabátyám, Hegyi Sándor budapesti rendőrtanácsos, akkoriban pedig pesti jogász volt, aki kijelentette, hogy ha török, ha szakad, érettségi után Pestre kell mennem a Zeneakadémiára, mert olyan hangom van, hogy operaénekes lehet belőlem.

Nemsokára letettem az érettségit s unokabátyám s felfedezőm unszolására nagy nehezen rászántam magam, hogy Pestre jöjsek. Nehéz volt az elhatározás, mert szüleimtől a bizony még a magam szemében is kissé kalandosnak tetsző vállalkozásra anyagi segítséget nem akartam igénybe venni, annyival is inkább, mert az első évben — 1910-ben — a Zeneakadémiára nem vettek fel. Azzal az ígérettel tarsolyomban, hogy a jövő évre fölvesznek,

beállottam díjnoknak a Statisztikai Hivatalhoz s egyúttal beiratkoztam a jogra is, hogy megnyugtassam a szüleimet. Szerény keresetemből valahogy csak eltengődtem, de bi-

PALLÓ IMRE 18 év előtt

zony lakásra már nem jutotta s ezért örömmel vettem unokabátyám ajánlatát, hogy menjek hozzá lakni. Neki köszönhetem, hogy hosszú időn át — hét esztendeig — lakás-gondok nem bántottak.

Pénzem az ugyan minél ritkábban volt, — úgyhogy nem egyszer még a *hétkrájáros hídvám fizetése is megoldhatatlan probléma volt* előttem, de volt fiatalos jó kedvem az mindent pótolni. Szuterén lakásom kályháján *magam kotyvasztottam szegényes vacsorámat* s főztem a jövőre terveket, melyek közt

első helyen természetesen a Zeneakadémia szerepelt. A következő évben föl is vettek oda s boldogságot csak az zavarta meg, hogy ott kellett hagynom statisztikai fényes állásomat s megint kenyér nélkül állottam. No, de sose volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. Csakugyan, kaptam is egy *50 korona havi jövedelemmel járó nagyszerű priváttanítói állást* s én egy időre megint el voltam látva. Az igaz, hogy a fiú elbukott s én kibuktr.m a kondícióból, de szerencsére más, jobb tanítvány akadt s így sikerült ellaviroznom odáig, amíg a Zeneakadémián államsegélyt kaptam.

Aztán már könnyebb volt a sorsora. Elvégeztem az egyetemen hat félévet, lettem három alapvizsgát s legjobb úton voltam ahhoz, hogy a bűvös »dr« betűket a nevem elé

ragasszam, amikor kitört a világháború. Mint hadapródjelölt a harctérre kerültem, de kimenetelem előtt próbát énekeltem az Operaházban oly eredménnyel, hogy ösztöndíjas taggá szerződtettek.

Másfél év telt el azonban addig, amíg az Opera kérésére a harctérről Budapestre vezényelték 1917-ben.

Budapesti beosztásomból engedéllyel bejárhattam az Operaház próbáira és előadásaira. Így hadnagyi beosztásomban is megmaradtam a világháború végéig.

1917. év szeptember 21-én léptem fel először a Parasztszünetben s azóta ... de hát a többről ne beszéljünk, mert a további szerepeim már eléggé ismeretesek egész a mai napig, amikor a legszebb szerepet játszom állandó repertoárral: a boldog férj szerepét!

Petschauer Attila

Rossz kölyök voltam, naponta tíz játékot törtem össze. Zugligetben nyaraltunk, az összes kis csirkéket megfojtottam, majd mint aki dolgát jól végezte, száraz akácfalevélből szivart sodortam és 3 éves koromban szivarozni kezdtem.

Már akkor kezdődött a self made.

Gimnáziumba íratlak, a Barcsayba. Ezzel egyidejűleg sportolni kezdtem, vívtam, úsztam, korcsolyáztam. Ugyanekkor zongorázni és franciát kellett tanulni. Sok volt, bizony a sokból keveset csináltam. Sportolni igen nagy kedvem volt, franciát tanulni azonban muszáj volt. Volt egy csúnya öreg tanítónóm. Ha nem tudtam a leckét, hát a testi fenyegetéstől sem rettent vissza. Könnyű volt neki, egy védtelen férfit bántani; már akkor lovag voltam és tudtam azt, hogy nőt, sajnos, nem szabad visszaütni.

Tehát hátramaradt az iskola elhanyagolása és én ezt nagy buzgalommal csináltam; tanárain rákfenének tartottak, a diáktársaim imádtak, minden intő-konferencia után azt tanácsolták szüleimnek, hogy vigye-

PETSCHAUER ATTILA (6 éves).

tak el az iskolából, mert én nem vagyok gimnáziumba való elem. Én egy rossz kölyök vagyok, aki csak bitangságokat csinál és nem tanul semmit, szégyene vagyok az osztálynak.

Egy tanárom különösen utált. Skopál tanár úr! Matematikát tanított, konzervatív gondolkodásával nem látta be azt, hogy mégsem azon fordul jmg a világ, hogy valaki almában Visszafelé el tudja mondani a Pythagoras-tételt. Ké: öbbi sikereim titka mégis Skopál tanár úr, mert ha ő nem szidott volna annyit, nem gyötört volna olyan sokat, akkor én sohasem tudtam volna bizonyítani, hogy algebratudás nélkül is lehet sikereket elérni és az országra dicsőséget hozni. Ő hangoztatta legtöbbet, hja, már megint nem tanultál, szégyene leszel ennek az osztálynak«.

Ez nagyon fáj nekem, de érzem, hogy eljön az idő egyszer, amikor Skopál tanár úr szeretettel fog emlegetni.

— Ötödikes voltam, megnyertem a középiskolai bajnokságot, egy nagy nehéz márvány plakettet kaptam, az iskola öröme lettem. Ha ezt a versenyt nem nyerem meg, talán még ma is ötödikes lennék. Az osztályfőnök úr latin óra megkezdése előtt a díjjal együtt a katedra elé szólított és egy nagy beszédben méltatta győzelmemet, amit az osztály állva hallgatott végig, majd felém fordult és stentori hangon ezeket mondta: »kedves Attila, viselje egészséggel«, erre én a világ legtermészetesebb hangján ezt mondtam: »*sajnos, tanár úr, ezt nem lehet viselni.*« Az osztály fuldokló röhögésbe tört, az osztályfőnök pedig görécös botját vágta hozzám elismerése jeléül.

És ez így ment évről évre, át kellett engedni, mert mindig győztem és ez az iskola sikere voít.

Végre lematuráltam 17 éves koromban. A tanárokkal való küzdelemben megedzve, léptem az életbe. Még nem vagyok nagykorú.

Pekár Gyula

Pekár PEKÁR GYULA (12 éves)

— Négy esztendőskoromban Debrecenben egy szép nyári délután sírva fakadtam, az édesapám megkérdezte mi bajom van, így válaszoltam »ilyen szép nap nem lesz soha többé«. Ebben a kijelentésben azt hiszem benne van, az én artistikus hajlamom. Először *taligás akartam lenni Debrecenben*, azután festő, vagy szobrász. *Izso Miklós* térdén lovagoltam mint kisgyerek és kilencéves koromban életnagyságú aktokat rajzoltam házunk falára. *Még nem voltam tízesztendőskoromban, amikor az írásra vettem magam: drámát írtam »Pesti fogoly« címen.* 14 éves koromban jelent meg az első nyomtatott munkám. Ekkor már beszéltem németül, franciául, angolul, nemsokára megtanultam oroszul, olaszul, latinul, *tizenhétéves koromban nyolc nyelven beszéltem.*

Atyám, Székely Bertalan tanácsára, a »mintarajz tanodába« küldött. Azt mondta Székely, tehetséges vagyok, nagy figuralista lesz belőlem. — Az atyám következő kérdése ez volt: Lesz-e belőle Rafael? Nem kapott biztos választ, erre jogásznak adott. Bécsben államvizsgát tettem és a váltótörvényszékre kerültem joggyakornoknak. Az életem krízise 20 éves koromban volt: az olasz-osztrák határ vonalán az apám azt magyarázta, hogy az egyik országban van halálbüntetés, a másikban nincs. Ha a határra állok és az egyik kezemmel gyilkolok, felakasztanak, ha a másikkal, akkor nem. Ebben a pillanatban éreztem, hogy a jog is relatív fogalom, otthagytam a jogot. Megtanultam spanyolul, majd Parisba kerültem és ott lettem író. Mednyánszky László 1896-ban kérve-kért, hogy legyek festő, de én akkor már csak írni akartam. Ettől az időtől kezdve humanista vagyok, éppen annyira érdekel az irodalom, a filozófia, a politika, mint például a sport. Az apám még felnőtt koromban is azt kívánta, hogy tanuljak tovább és legyek egyetemi tanár. Nem telje-

síthettem a kérését, pedig nagyon szigorú tudott lenni hozzám, ha megharagudott valamiért, félesztendőn át szóba sem állt velem. Később, nagynehezen belenyugodott, hogy író lesz a fiából, és ezt mondta: »Ha már erre a bitang pályára mégy, úgy írd legalább, hogy az emberek megértsék és ne feledd el, hogy mielőtt íróvá lettél, úriember voltál.« Most karácsonyra jelenik meg a hetvenegyedik művem, dráma a kínai falról. A karrierem különben olyan, mint a legtöbb karrier »le grand Dieu hasard«, a nagy Isten a véletlen. Véletlen az is, hogy kegyelmes úr vagyok. A napsugár kéréjén egyszer mindenki átmegegy, ha csak nem számár. Ezenkívül csak a véletlen, az élet sikerének legnagyobb titka. Huszonhárom éves koromban evezős lettem, ebből élek azóta. Sportolok rendületlenül, az idén november 8-án még fürödtem a Dunában. Ha fitt vagyok, 76 métert úszom a víz alatt, a tengerben 14 méter a mélységi rekordom. Majdnem világrekord. Most szeptemberben nyolc méter mélységig jutottam le. 61 esztendő s vagyok.

Dr. Marton Miska

Születtem korán reggel, Budapesten, a Zerge- (most Horánszky Nándor-) utca egy földszintes házában, ahol nagyapámnak pipagyára volt. Kanosaiba én voltam a város legszebb gyermeke. Rohamosan felnőttem, zenei csodagyermek voltam, minélfogva boldogult édesapám a jogi pályára parancsolt, amellyel szemben undorom egy immár hosszúra nyúlt élet során állandó maradt. Meggyőződés és készütség nélkül doktor, majd

ügyvéd lettem. Közben újságíró voltam, színházi ügynök, értékpapír — áldozat és — kereskedő. Szelfmédmen vagyok a javából. Mert amikor rengeteg évvel ezelőtt az ügyvédi vizsgát ledadtam, egész vagyonomat a szolgáknak adtam, aki a diplomámra a pecsétet illesztette. Egy vas nélkül vágtam neki a komoly életnek. Most, kedves és tarka életem szomorú alkonyán, az vagyok, aki az ügyvédi vizsga napján voltam. Szegény és kancsal.

Átneveltük a napokat

Elmondja: FÓLYA TIBOR festőművész

Születtem Szolnokon 1886-ban, atyám a vármegyének tekintélyes egyénisége volt, vagyonos ember s így ifjúságomban nem sokat gondoltam az élet küzdelmeire, melyek később rámszakadtak. Atyám korai halála és

PÓLYA TIBOR (6 éves)

családunk teljes vagyoni összeomlása hamarosan mégis megterheltek az élet bajaival. Nagyon nehezemre esett, mint fiatal művésznövendéknek, kenyeret keresni és még az öcsémet is támogatni. De mind a kettőnknek egészséges szervezetünk mellett az egészséges kedélyünk is megvolt, amit csak most Játok, hogy a természetnek mily fontos adománya.

Nem csüggedtünk el, hanem humoros oldaláról fogván fel a dolgokat. *nagy szegénységünkben átneveltük a napokat.* A szolnoki művésztelepen kezdtem tanulmányaimat. Bihari Sándor fedezett fel, majd Fényes Adolf vett pártfogásába, nemcsak mesterem,

de atyai jóakaróm is volt. Később víg cimborák közé keveredtem és a munkát kezdtem elhanyagolni. Ezen körülmény hozott aztán abba a helyzetbe, hogy kiváló mesterem kezem-k súlyával is megismerkedtem, mely kissé magamhoz térített. Szolnokiul aztán a pesti iparművészeti iskolába kerültem, de csak egy félévet töltöttem itt, mert hogy enyhén fejazzem ki magam, *tanárain az iskolából eltanácsoltak.* Félév után hasonló sors várt rám az Akadémián is. Így jutottam ki aztán Münchenbe, hol Franz Stucknak lettem a növendéke és mint fiatal gyerek, a Fliegende Blätter művészgárdájába sikerült bejutnom.

Innen vágyam Parisba vitt. Itt Steinlein iskoláját látogattam. Magamról a pari-i tartózkodásom alatt nélkülözni kell a meleghangú megemlékezést, mert nem tanulmányaimban, hanem éjjeleimet nappallá téve, inkább Paris könnyelmű világában igyekeztem virtus okai elérni. Visszakerülve Budapestre, lapoknak dolgoztam, majd a nyarakat Szolnokon töltve, viszonyom a művészettel mindinkább elmélyült.

Na és aztán jött a háború, a műteremből engem is kicibált és kedélyemet kikezdte, vagy mondjuk megkomolyított. Polgári hajlamaim kezdtek felébredni és megházasodtam, innen egy új életem kezdődött. Ez az új életem, melyet már a munkának szenteltem, érdekesített arra, hogy e kiváló társaságban szerepeljek. Most már a családomnak éa a munkának élek. Munkásságomra bizonyágaim kollektív kiállításaim az Ernst-múzeumban, külföldi sikereim és a többi kiállítások, ahol résztveszek, plakátjaim, illusztrált könyveim, portáljaim és a helyiségek, melyeket rajzaim díszítenek. Amerikai útjaim alatt is szakadatlanul dolgoztam, így Newyorkban és Torontóban, mely Canadának legnagyobb városa, kollektív kiállításaim voltak.

Ez az én életem története dióhéjban. Tanulság belőle az, hogyha komolyan meg nem fogja az ember, bármely hivatása is van, nem viheti semmire.

Géplakatos-tanonc volt

PEYER KÁROLY nemzetgyűlési képviselő

Ötéves koromban kerültem el szülőföldemről, Veszprémmegyéből és szüleimmel Bécsbe költöztem. Az elemi iskola első osztályát is ott végeztem. 1888. évben szüleim Budapestre költöztek és én a Wesselényi-utcai elemi iskolába kerültem, még pedig újra az első osztályba, inert a bécsi tartózkodás alatt a magyar nyelvet majd elfelejtettem. Az év végén az osztály legjobb tanulója voltam és a tanítóm — Rózsa Sándor volt a neve — büszkén mutatott be a vizsgán. Három elemi iskolát ott végeztem, mind kitűnő eredménnyel.

A megélhetési gond apámat ismét tovább üzte és a herendi porcellángyárban kapott alkalmazást, én pedig Veszprémbe kerültem iskolába. Harmadik elemiből első polgáriba. Két osztályt végeztem ott, miután ismét tovább kellett vándorolni Pécsre. Ott nem volt polgári iskola és így a különbözeti vizsga letétele után a harmadik reálba kerültem. Az egyes osztályokba, sőt iskolákba való átlépés nyomott

hagyott az előmenetelben és a negyedik reált már elégséges osztályzattal végeztem. Apám nem tudott tovább taníttatni és

PBYER KÁROLY (1905-ben)

Így géplakatos-tanonc lettem. Háromévi tanoncidóm után a fővárosba kerültem és a Böck-féle gépgyárban dolgoztam 26 fillér órabérrel. Munkaidő reggel 6 órától este 10 óráig, vasárnap reggel 6 órától 10 óráig volt. Ez is kivétel volt, mert messze laktam szüleimmel a Hungária-

úton, a gyár pedig a Soroksári-úton volt.

Egy év után a Wörner-féle gépgyárba kerültem, ahol hat évig dolgoztam. Onnan a Betegsegélyzőbe tisztviselőnek, majd 1907-ben választottak meg a gépgyári munkások titkárnak. Ezen időtől kezdve a vas- és fémmunkás- és bányamunkásszövetség alkalmazottja voltam és 1927 április elseje óta a Szakszervezeti Tanács főtitkárja.

Tanonckoromban már sokat olvastam főleg Zola, Jókai, Eötvös, Gorkij munkáit. Közben tanultam és nem egyszer aludtam el az asztal mellett.

A szakszervezeti mozgalomban már 1899-ben vettem részt és minden estémet ott töltöttem. *Nem ismertem a korcsmai és kávéházi életet* és a szakma munkásai sokszor gúnyoltak, mert sem inni, sem kártyázni nem

tanultam meg. Másra kellett az időm, tanultam és tanítottam és ennek a munkának nagyrésze volt a vasmunkások és bányászok szervezésében.

Képviselővé 1922-ben választottak, azt megelőzőleg a *bolszevizmus bukása után belügyminiszter, később a koncentrációs kormányban munkügyi és népjóléti miniszter voltam.*

Fiatalságomtól kezdve sokat dolgoztam és sokat dolgozok ma is. Voltak jó napjaim, de volt sok rossz is. Nem panaszkodok, a sors életpárul oly asszonyt adott, aki szívesen osztozott velem jóban-rosszban és megáldott egy kisleánnyal, ki jövőre kerül az iskolába, akit én a legszebbnek és legokosabbnaktartok. Lehet, hogy itt elfogult vagyok, de az élet sok szenvedéséért ezt tartom a legszbbh jutalomnak.

Tízéves Korában már zeneszerző

volt Radnay Miklós, operaházi igazgató

Másfél éves voltam, mikor anyám özvegyen maradt — három gyerekekkel — akik között én voltam a legkisebb. Előkerült a tanítónői oklevél és a szegény tanácsjegyző most már még szegényebb özvegye nekivágott az életnek, csupán saját erejében bízva Korán jelentkező zenei hajlamomat szolgálta az egyetlen szórakozás, amit áldozatok árán engedhettünk meg magunknak: Operába jártunk, fel a harmadik emeleti zártszékekre és két karzati bérletünk volt a vigadóbeli Filharmonikus hangversenyekre.

Nem is igen voltam több, 10—12 évesnél, mikor megírtam »A börtönökben« és a »Kinizsi« című operáimat, tagadhatatlanul a »Fidelio« és a »Toldy szerelme« hatása alatt. Építőköveimből pedig színházat építettem, a fadoboz fedelét mint vasfüggönnyt szerkesztettem bele és egyetlen nézőmnek, bátyámnak adtam elő besötétített szobában, gyertyákkal kivilágított színpadomon operáimat és drámáimat — ólomkatonákkal.

Előbb otthon tanultam zenét a világtalan és korán elköltözött Horváth Attilától, akinek műveit nagyobbbrészt én kottáztam

RADNAY MIKLÓS (diák 1920)

le a tanításért cserébe, majd mint az osztály Benjáminját, 15 éves koromban vett fel növendékül Koessler János a Zeneakadémiára. Tanultam és tanítottam, az utóbbinak anyagi eredményét részben a családi gondok enyhítésére, részben könyv- és zene-műtáramra fordítva. Időm és

erőm megoszlott a Barcsai gimnázium, a Zeneakadémia és a magánleckék között, hogy nem ment egyik sem a másik rovására, bizonyítja az érettségi elnököm megjegyzése: »reméli, tudományos pályára lépek«, mire szegény latintanárom segített ki zavaromból, mondván: »hát, hacsak Horatius verseit meg nem zenésíti?! . . .«

Alig húsz esztendőskoromban állami ösztöndíjjal Münchenbe kerültem. Wagner és Mozart ünnepi játékok, próbák, előadások, Beethoven-, Brahms-, Bruckner-hangversenyek, Mottl, Loewe és Mahler, micsoda nevek, napok, élmények, emberek egy fiatal léleknek! Döntőek! Elhatározóak!

Ezer benyomással, nagy tervekkel jöttem haza és azután — mint annyi mással — velem is az történt, hogy nem az Opera-

ház színpadára kerültem, amire készültem, hanem a távoli cél helyett a közeli kenyér után nyúltam: előbb a Fodor-zeneiskola, majd később a Zeneművészeti Főiskola katedráján működtem, küzdve a magyar zenei élet eredményeinek és az új idők vívmányainak megmentéséért.

Az operaházi harmadik emeleti zártszékből egyenesen Bánffy Miklós gróf intendánsi páholyába jutottam, az »Infánsnő születésnapja« némajátékom bemutató előadásán, aztán mint zenekritikus előtt nyílt meg a földszint, mielőtt a kultuszminiszter úr meg nem hívott az Operaház vezetésére.

Azt érzem, hogy egy élet fejlődése és elrendeltetése sokfélelől van összeróva, de a küzdelem és az akarat, a tehetség és a szerencse keveredése törvényszerűen sorakozik egymás mellé.

Rajnay Gábor

Nem hiszem, hogy self-made man lennék, öt éves koromban nagyobb úr voltam, mint most. Csizma és keztyű nélkül nem mentem ki az utcára. (Amint a mellékelt ábra mutatja.)

Hogy hol kezdődik az élettörténetünk? Már régen a születésünk előtt. És aztán később hiába vétünk ellene folyton-folyvást, a rosszból jó lesz, a jóból rossz. Milyen ostobaság azt hinni; ezt mind te csináltad. Amit örököltél vagy nem örököltél, amit magaddal hoztál vagy nem hoztál a világra, ez visz előre vagy hátra.

Az apám és az anyám! Két ellentét, két szenvedő ellentét fájdalmas reményeiből lettem én az új ember, a más, a fékezhetetlen, a rakoncátlan, futkározó, ordító, lármázó, romboló — egyetlen rossz fiú. Nem volt megállás a rombolásban, csak a mese. Órák hosszat ülni a kályha mellett egy csúnya, öreg vénleány cseléddel, a ragyogó élő öreg mesével és hallgatni újra és újra zengő mesét.

Aztán játszani szeretni a tükör előtt, meghalni, sóhajtani, imádni, nagyozni, képzelődni, hazudni, mesét csinálni és ezt többet és jobban csinálni, mint többi maflán báméskodó vérszegény gyerek — ez a tehetség, itt kezdődik már valami végzet szerűség és hogy hova vezetett és hova vezethet, azt én röviden megírni nem tudom. A közbeeső mese sok, de a vége mindig az életünk gyermeksége.

Különben az életrajzi adalaim: Aradon 1885-ben születtem. Családi nevem Joanovics Gábor. — *Atyámat hat éves koromban elvesztettem.* Zseniális ügyvéd volt, hét nyelven beszélt. Azt mesélik róla,

RAJNAI GÁBOR (3 éves)

hogy öreg fiskálisokkal még latinul tárgyalt. Én, ha agyonütöttek volna, sem tanultam latinul. Se iskolába jám, se tanulni nem szerettem.

Édesanyám egész életét nekem áldozta. Ő próbált nevelni és még ma is úgy beszél velem, mint egy rossz iskolakerülő gyerekkel. Neki aztán igazán nem vagyok híres self-made man. Azt hiszem, még mindig nincs megelégedve velem. Hányszor kikaptam, mert mindig játszani akartam menni. Hiába, nem lehet segíteni rajtam, rossz fiú vagyok, ma is, holnap is, mindig csak játszani megyek . . .

Rákosi Szidi

— Hetvenhat éves vagyok. Teli emlékekkel. Nyolc évig a Népszínházban voltam, aztán Paulay átvitt a Nemzetibe. Emlékszem, egyszer a Nagymamá-

RÁKOSI SZIDI
(Fiatalkori kép Beöthy Lászlóval)

ban Serafinát játszottam, akkor még nem volt nagyon ismert a nevem, de már kezdtem fölfelé menni. Előadás után Csiky Gergellyel elmentünk vacsorázni, mindenki örült, mindenki dicsért, ekkor mentem én át új szerepkörre, öregeket kezdtem játszani. Velünk volt Zsiga fiam is, szegény, aki meghalt. Hozzá fordultam:

— Mindenki örül nekem — mondtam neki — csak te nem szólsz semmit. Mire Zsiga ezt

felelte: »Mócikám (így hívott) s rám nézett szelid szemeivel. Mócikám, ez semmi! Maga sokkal nagyobb lesz, magát még mindenki csodálni fogja, hogy milyen nagy. Mikor ezt kimondta a gyerek, mind nevetünk, hogy milyen jósnak állt be a gyerek. Azt is hozzátette: »én már talán meg se érem«.

— Ötvenkettőben születtem, Gyulay Pál volt a tanárom és Tóth Ede. Jenő bátyám nevelt, ő vigyázott minden lépésemre.

— Sohse voltam szerelmes természetű, barátaimat szerettem. Egyszer voltam férjnél, Beöthy Zsolt volt a férjem. Elváltunk, de sohse tudtam rászáni magam, hogy újra férjhez menjek.

— Egészséges vagyok, teli életkedvvel, jól alszom és jól tudok enni. Megnézek minden színdarabot és táncprodukciót, az iskolám miatt tudnom kell mindent. Angol könyveket olvasok, Wallace-t nem nagyon szeretem, izgat. Most Elinor Glyntől olvasok esténként eredetében, de nem sokat érek rá. Egész életemben nem volt fölösleges időm, mindig csak dolgoztam.

— A virágot nagyon szeretem. A szelence-virágot legjobban. Nógrádmegyében hívják szelence-virágnak: orgona. Kint a temetőben a sírjainkon csupa szelence-virág van.

— Magamnak élek. Mondhatnám egyedül vagyok. A világ fordulását is csak messziről látom. A múltkor valaki megmondta nekem, hogy a nők az estélyiruha alatt nem hordanak

inget. Nagyon szomorú lettem, így szóltam hozzá: »miért mondta ezt el nekem?!«

— Ó, a nők. A táncnál telhe-

tétlenek, hóba, sárba ki vágottan járnak. Nem félnek semmitől, Ez a meztelenség! Meddig fog ez tartani?

Rassay Károly

Friss, fiús feje van, igen egészséges arcszíne, egyáltalán igen élénk színek vannak rajta. Szemei furcsán vágott, mongol szemek.

Sok erő van a beszédében, igen határozott, eleven, energikus férfi. Valaki.

— Édesapám Zentán duna-gőzhajózási állomásfőnök volt — így kezdi életrajzát — 1300 forint nyugdíjat kapott.

Hat gyerek volt, négy fiú, két lány. Kosztosdiákokat tartottak. »Hetedikes koromba már diákokat tanítottam. Mint más szegényfiú, ebből ruházkodtam.«

Két vágya volt. Vagy erdész akart lenni, vagy tengerész. De nem volt meg az anyagi erő. Beiratkozott az egyetemre, de előadásra nem járt, csak a vizsgákra jelentkezett. Tízforintos állást kapott. Hogy mi volt az állása? Gyakornok volt, esetleg azt mondták neki: »Fiam, hozzá 10 szivart!«

Közbe felutazott az indexet aláíratni. Ez első évben volt, aztán feljött Pestre, mert Zentáról nehéz volt a pesti egyetemet elvégezni. *Itt napidíjas lett a pénzügyben*, eleinte 30 forint volt a fizetése, aztán 2 korona 80 napidíj.

Nyolctól kettőig volt a minisztériumban, délután tanult,

megszerezte a jogi doktorátust. Mint napidíjas a Pál-utca 6 szám alatt lakott, itt 11 forintot fizetett a szobáért, de ez drága volt, elment Budára lakni a Vitéz-utcába, *itt egy kereskedő-segéddel laktak együtt*, itt már csak hét forint esett rá. Kedves, budai ház volt, közel a linci lépcsőhöz.

Senkivel nem barátkozott, ott-hon ült és tanult. Munkabeosztása az volt, hogy iroda után

RASSAY KÁROLY (egyetemi hallgató)

félórát ledőlt, hétig tanult és este 9-kor lefeküdt mindig.

Vizsgára úgy készült, hogy négykor reggel kelt. *Ebédelni 40 krajcárért ebédeltem, a levéltár helyén volt egy kis ház egy özvegyasszony remek ebédet adott diákoknak, magamfajta díjnokoknak.*

Vacsorára hideget evett »nővérem is küldött egyetmást, ő már férjhezment egy főerdészhez.«

Karriere sohse gondolt, becsületes beámer akart akkor már lenni, vége volt az álmoknak, tengerészeinek.

Egyszer még megpróbált repülni, ajánló-levéllal elment Szerdahelyihez, a Pesti Napló szerkesztőségébe, hogy újságíró akar lenni, *»írtam egy öngyilkossági hírt, de sohse jelent meg. Három napig jártam a szerkesztőségbe, úgy néztek rám, mint valami rablógyilkosra, három nap múlva feladtam a küzdelmet azzal, hogy erről az oldalról sohse fogom megmászni a hegyet. Nem lehet ezt volonterkedéssel kezdeni itt mindjárt főszerkesztőnek kell lenni!*

— Letettem a doktorátust — folytatta önéletrajzát Rassay — ekkor már a szegénység nagyon kupán vágott, nagyon imponált volna elmenni fogalmazó-gyakornoknak, de ott csak 45 forint fizetést kaphattam volna. Nem volt más választás: ügyvédjelölt. Pesten dr. Bene Ödönnél mint ügyvédjelölt 160 korona fizetést kaptam. Csöndes iroda volt.

Egyik fivér ezredorvos, a másik joggyakornok, hárman így éltek Pesten, Rassay Károly szorgalmasan készült az ügy-

védi vizsgára. *»1912. december 31-én az ügyvédi diploma életemen mitsem változtatott.«*

Zentán ügyvédi iroda, írógép, íróasztal hitelbe. 1913-ban megválasztották városi képviselőnek. Bácsmegyei törvényhatósági bizottsági tag lett. Itt már elkezdődött az izgalom, nyugtalanság. Hosszú közéleti szereplés után, folyamodik Pestre, de itt csak jegyzőnek akarják felvenni a bíróságnál, holott Zentán már vezetőszerepet játszott.

1914. április 11-én jegyző a királyi törvényszéken 163 korona fizetéssel. Aztán kitört a háború, berendelték az igazságügybe. *Ekkor még rettenetes sovány volt, idegbeteg, untauglich.*

1916-ban gyönyörű pozíciót ígért neki Zenta, megüresedett a polgármesteri állás 12.000 korona fizetéssel, itt törvényszéki jegyző volt a IX. ügyosztályban havi 220 korona fizetéssel. *»Polgármesternek nem mentem, az életem második végzetes szerencsés cselekedete volt. Két év múlva földönfutó lettem volna. Vagy menekült zentai ügyvéd.*

— A kommunizmus engem mint miniszteri titkárt talált az igazságügyben. Már a Károlyi-forradalomban áthelyeztettem magam a legszürkébb osztályba, az építészeti ügyosztályba. Ez egy unalmas hely volt, de veszélytelen. Nekem ugyanis a radikális dolgok nem smakkoltak s az építési ügyosztályban nem történt semmi, ott házakat építettünk! Az építési osztályban a kutya sem törődött velem, egy nap valamilyen ügyben meglátogatott Baránszky budai ügyvéd, valami pénzt kért az igazságügytől egy építési dologból

kifolyólag. Járt neki. Aztán így szólt hozzám: »titkár úr, mi a véleménye, nem volna kedve ellenforradalomra. Adok egy címet! Tessék elmenni délután!

— Baross-utca, nem tudom hány szám. Csilléry lakásán vagyok. Egy lány fogad: katonai, vagy politikai? ezt kérdi tőlem. Bevezet egy szobába, politikus lettem. Köteles szerénységgel hallgatom a jóindulatú dolgokat, hogy kommunizmus után mi lesz. Aztán az események zajlanak. Moziszerű dolgok. Friedrich elfoglalja a miniszterelnökségi palotát, feljártam a Wenckheim palotába, de nem gondoltam komoly politikai szereplésre. Jött Clark. Bárcy lett az igazságügy-miniszter. Ez nem tetszett a Weinckheim-palotában, nem bizlak benne, zúgolódtak ellene, hogy megbízhatatlan. Ekkor Wein Dezső megszólalt: »ne lár-mázzatok, Rassay Károly lesz az államtitkára.«

— Leszaladt bennem a vér — mondja Rassay — ez nem kis dolog. Egy hónapos házasság voltam, miniszteri titkár! Mit csinállok, ha megbukik a kormány. Itt maradok politikai államtitkári fizetéssel. Nem vakított el a dolog, gondolkozni kezdtem,

hol itt a garanciám. Mit csinállok majd a minimális nyugdíjjal Budapest közepén. És 24 órai gondolkodást kértem.

— De késő volt gondolkozni, kijött a hír a sajtóba s a minisztériumban részint mosolygó, részint fanyar arcokat láttam, itt már nem táncolhattam vissza, így lettem államtitkár. Képviselő is véletlenül lettem, pár hónap múlva szembekerültem a saját pártommal. 1920 májusban Wolff Károllyal az élen lista ment ellenem. Ekkor jelent meg minden reggel egy új nagy plakát ellenem, hogy a kereszténység árulója vagyok. A többi már ismeretes. Kezdték a tisztviselőket lenyakazni, jöttek hozzám s én tanácsoltam, hogy a városnál minden régi tisztviselőt jelölni kell, kivéve, ha konkrét vád van ellene. Leszavaztak. 1920. szeptemberben kiléptem s azóta az én életem balfelé fordult.

A többi már előttünk játszódott le. A zentai kis fiú, aki tengerész akart lenni, ma az ellenzék vezére. A miniszteri díjnok, aki 7 forintos lakásban lakott, államtitkár lett és ma az elsők közt áll a magyar politikában.

Fényképészinás

volt RÁTKAY MÁRTON

— Születtem 1882 november 18-án. *Édesapám asztalos volt, előbb Pesten, azután Miskolcon.* Később műhelyvezető lett és azután társ lett ott, ahol alkalmazva volt. *Hatan voltunk testvérek.* Becsületes mesterember volt az édesapám, számolásban olyan zseniális volt, hogy az építkezésekhez öt küldték kalkulálni.

— Nyolcéves koromig itt laktam Pesten a nagyapámnál, csak azután kerültem le Miskolcra. Édesapám jótállt valakiért, az illető rossz lett és *egy éjszaka alatt teljesen tönkrementünk.* Ezzel az emberrel — aki miatt édesapám mindenét elvesztette — most néhány évvel ezelőtt találkoztam Newyorkban az Easten. Mutatták nekem züllötten, deliriumban, azonban én nem lepleztem le magamat előtte.

— Miskolc város legszélébe kerültünk a Gordonba. így hívják ezt a negyedet. *Földes szobában laktunk.* Rettenetes nagy volt a nyomor. Tizenegy éves voltam ekkor. Apám munkát vállalt egy asztalosműhelyben, *mint egyszerű munkás.* Elhatároztuk, hogy feljövünk Pestre mindnyájan próbálkozni. Miközben a család azon tanakodott, hogyan kellene összeszedni az útiköltségre a pénzt, még egyszer jött a végrehajtó és az ágyakat, az utolsó párnánkat is elvitte. Akkoriban még szabadott a fejpárnát is kivenni az adós feje alól. Édesapám, édesanyám és az

öt gyerek — egy kislány már meghalt — *szalmán aludtunk a földön.*

— Apám szerzett valahol pénzt, hogy felutazhassunk Pestre. Az utazás napján hirtelen kétoldali tüdőgyulladást kaptott. Anyám nem maradhatott ott a gyerekekkel a pusztában. Én az öcsémmel ottmaradtam, hogy édesapámat ápoljam. Meg aztán az iskola miatt is maradnunk kellett, hogy befejezzük az évet. Ott feküdt halálos betegen édesapám a szalmazsákon, üres szobában és mi ketten, öcsém és én mellette. Hívtuk az orvost, az orvos ezt mondta: »Itt már csak az Isten segíthet, vagy a pióca«. Sose felejttem el, négy kilométer messzeségből hoztam piócát, úgy futottam, hogy mikor visszaérkeztem vele, összeestem. Meg is mentettük édesapámat. Ott laktunk a földes szobában, bútor nélkül, minden nélkül, amíg fel tudtuk hozni Pestre. A tanévet is befejeztük. Olyan szegények voltunk, hogy mikor az iskolába jártunk Miskolcon, *a cipőtalpukat spárgával kötöttük oda a felsőrészhez.* Pedig apám öccse ott Miskolcon gazdag háztulajdonos és cipőgyáros volt, a bátyjának pedig asztalosgyára volt és szintén gyönyörű háza. Talán azért nem segítettek rajtunk, mert édesapám egészen másfajta ember volt, mint ők, egy kicsit bohém, kicsit könnyelmű.

— Pestre jött tehát az egész család. Anyám családja két szo-

bát rendezett be számunkra. Apám asztalosmunkás lett egy gyárban. A gyerekeket kihelyezték rokonokhoz. Emlékszem Károly-körút 5. szám alatt laktunk *én vittem iskola után mindennap ebédet az apámnak a gyárba*, amely ott volt, ahol ma a Kúria áll, a külső Nádor-utcában. Rohantam az étellel, versenyt futottam a villamosokkal, kocsikkal és legnagyobb boldogságom az volt, ha édesapám melegen kapta meg az ebédet. Édesapám nemsokára meghalt, nem bírta el szegény ezt a nyomort. Én pedig kenyér után néztem. *Elmentem fényképészinak Uherhez*. Ott tanultam ki és mikor felszabadultam, Mártonffy Gyulánál kaptam állást, havi nyolcvan forint fizetéssel. Tizennyolcéves voltam ekkor és családfenntartó.

Azonban nem voltam megelégedve sorsommal — színész akartam lenni, ott Miskolcon ez volt már a vágyam. Nagyapám cipelt magával mindig színházba. A miskolci színházban láttam meg először Sziklai Kornélt és Boross Endrét és azóta élt bennem és nyugtalanított ez az érzés. Egy szép napon beiratkoztam az Akadémiára. A család kétségbeesett — féltek, hogy elvesztik a családfenntartót. Ellenézték, én pedig Berlinbe szöktem, csak az öcsém tudta, hol vagyok. Meghagytam neki, csak akkor hívjon haza, ha a családom már beleegyezett. Könnyebben mentem ki Berlinbe, mert akkor már a nagyobbik öcsém is keresett. Elhatároztam, addig maradok Berlinben, amíg bele nem egyeznek. Berlinben olyan nyomorba jutottam, hogy a végén eladtam egyfedelű ezüst-

órámot, amit édesapámtól örököltem, utolsó emlékemet tőle és anizskártyákat vettem a pénzben. *Ezeket a kártyákat az Unter den Lindenen árultam. Így tartottam fenn magam*. Milyen gyönyörű érzés volt, mikor tavaly egy taxival mentem keresztül az Unter den Lindenen, Reinhardt hoz siettem, hogy szerződésemet a Deutsches Theaterhez aláírjam...

— Berlinből a magyar konzul küldött haza. Itthon pedig beleegyeztek abba, hogy az Akadémiára járjak. Nehéz volt a helyzetem, sem az arcom, sem az alakom, sem a hangom nem volt az akkori követelményeknek megfelelő. Az első félévben kidoztak. Várady Antal és Ujházy Ede odamódosították ezt a szigorú határozatot, hogy év végéig — módot adtak nekem még a fejlődésre. Hála Császár Imrének és Ujházy Edének, akik elősegítettek ebben, áprilisban már az elsők között voltam az Akadémián. Mikor Ujházy először látott a színpadon az ő óráján, odajött hozzám jelenésem után és ezt mondta: »Fiam, jó színész leszel«. És megkínált egy britannikával, ami a legnagyobb kitüntetés volt nála. Tizenkilenc éves voltam ekkor és sorsom eldőlt. Ujházy szivarját húsz évig őriztem üvegbura alatt az íróasztalomon, amíg egyik vendégem, vagy rokonom el nem csórta azt onnét. Ez a szivar volt az én vitézségi érdemem, ezzel mentem ki az életbe.

— Az Akadémia után Beöthy szerződtetett a régi Nemzeti Színházhoz, de mielőtt a szerződést perfektuáltuk volna, Beöthy eltávozott a színház éléről. Somló, aki utána jött, szín-

tén szerződteni akart, azonban csak ösztöndíjasnak, én ezt Beöthy ajánlata után nem fogadhattam el. Elszerződtem a Magyar Színházhoz, 1903 január 22-én Zola Thérèse Raquin című darabjában játszottam a para-

litikus férjet. A Magyarban operettet kezdtek játszani, én drámai színész lévén, otthagytam a színházat és vidékre mentem. Beöthy hozott fel azután a Király Színházhoz.

Ripka főpolgármester

A képviselőház folyosóján találkoztam Ripka Ferencsel, Budapest főpolgármesterével. 1870-ben született, valamikor újságíró volt s mint szegény gyermek kezdte. Valóságos regény az élete. Mese,

— Apám erdészsegéd volt Gödöllőn — kezdi a mesét a főpolgármester — a koronauralomban. Fiatal korában tüdőgyulladásban meghalt, fiatal özvegy és 3 gyerek maradt utána. A tüdőgyulladás úgy történt, hogy a király megsebzett egy szarvasbikát s az eltűnt, keresni kellett, édesapám egész éjjel kereste, így lett beteg s 42 éves korában elpusztult. Én 6 éves voltam, bátyám 12 éves, öcsém 4.

Így hagyott itt minket apám karácsonykor árván az erdőben. Szegény meghalt, a karácsonyfa mellett feküdt, koporsója mellett a karácsonyfa gyertyái égtek.

— Én — folytatta Ripka — akkor kerültem az első elemibe, nyugdíj nem maradt édesapám után, *a király évi 112 forint kegydíjat engedélyezett az özvegynek. Ebből kellett élnünk.*

— A lakásból is kivettek bennünket, bátyám Pesten járt a reálba s a kapucinusoktól kapott ingyen — ebédet, én pedig Gödöllőn jártam elemibe. Kis öcsém aztán 5 éves korában meghalt, egyedül maradtam otthon, a plébános véleménye az volt, hogy taníttatani nem tudnak, *adjanak tanoncnak.* De a bátyám nem engedte, ő is diák fiú volt, de energikusan felvitt Pestre iskolába, *elmentünk a kapucinusokhoz, ahol nekem is ingyen ebédet adtak.*

— Hogy hol háltunk? — kérdezte kipirult arccal Budapest főpolgármestere — *Budán egy bádogosnál, az adott egy sarkot, ott állt egy ágy, ketten aludtunk bátyám s én egy ágyban. Ezért édesanyám évenként egy disznót hizlalt.* Reggelit is édesanyám küldött, mindig volt egy kis szalonnánk, ebédet pedig a barátok adtak ingyen.

— Sok bajom volt a német nyelvvel a reálban, de a harmadikban már olyan jól tudtam a németet, hogy egyik kis osztálytársamat németre is tanítottam. A budai reálba jártam, a tanároktól könyveket kaptunk s másképp is segítségemre voltak. Diákokat tanítottam, a negyedikben megüresedett egy ösztöndíj, én kaptam meg, *ekkor már úr lettem, szobához jutottam*, egy óránál laktunk csöpp kis szobában, emlékszem, egész éjjel hallottam a különböző órákat ketyegni, az üzletből áthallatszott s én megfigyelhettem, minden óra másképp ketyegett, másképp lélegzett, mintha emberek lettek volna.

— Érettségi, katonai szolgálat, egyetem. Aztán munkatársa lettem az Országgyűlési Tudósítónak, a Magyar Újságnak, majd a Hazánk című lapnál dolgoztam. De az újságírás nem volt számomra elég kecsegtető pálya, a Ganz-gyárban kerültem magyar levelezőnek 75 korona fizetéssel, *utóbb magyar, német levelező lettem*. Közben a Műegyetemre is jártam. Aztán a műszaki osztályban a városi világítási üzemekhez kerültem, rábízta az egész műszaki osztály vezetését. *Tizenhárom év alatt díjnokból cégvezető jötitkár lettem a Ganz-gyárban*. Most már nagy fizetésem volt. 1896-ban díjnok, 909-ben cégvezető!

— Alám tartozott Ganzéknál a városi világítás egész szervezete. 25 városi világítási telep állt a vezetésem alatt. Vároóói dolgok, üzemi dolgok, révén illetékes helyen súlyt helyeztek, hogy kerüljek a városi bizottságba. Ebben az időben Bárczy felkért, hogy *legyek bizalmas tanácsadója a világítási üzemek városítása dolgában*. Ezt a feladatot elláttam, megtörtént a gázgyár s az elektromos művek megváltása. Ekkor én a gázműveknél vezérigazgatóhelyettes lettem, majd 1924-ben Budapest kormánybiztosa. Most pedig főpolgármester vagyok.

Nem lesz magából színész!

Elmondja: RÓZSAHEGYI KÁLMÁN

Hetvenháromban születtem Endrddön, Békés megyében. Nagyon kegyetlen leszek az életrajz elmondásában, csak az igaz-

RÓZSAHEGYI KÁLMÁN (gyerekkori kép)

ságot fogom elmesélni. Anyám másodszor ment férjhez, egy vidéki színész lett a férje, így én már nyolcéves koromban színpadra kerültem, vidéki ripacséknál tanultam ki. Például Szeghalmon engem mar mint gyereket szeretett a közönség és itt a pesti múzeumban van egy példány Békésmegyei Közönség, kritika van rólam, mint

sihederről, hogy Rózsahegy Kálmánka a Sárga csikó Pista gyerekében beférközött a publikum szívébe.

Délceg, szép ember volt a nevelőapám, nagyon szerelmes lett a mama bele, vándorszínészek lettünk, anyám is fellépett, én is, nevelőapámmal, az öreg ripaccsal, jártuk az országot. Anyám gyönyörű asszony volt, kitűnő művésznő lett. Később ő tanított írni, olvasni

Tizenhat éves nem voltam, amikor a Színiakadémiára felvettek Szegény Várady Antal volt az akadémia főtitkára, jóbarátja volt a mostani apósomnak. Hevesi Józsefnek. Hevesi József ajánlott engem Váradyhoz. Hevesi az anyámnak első unokatestvére volt, tehát távoli rokonok voltunk.

A színiakadémiai első időkben az Ó-utca 8. alatt laktam, özvegy Sternnél. Egy szoba, alkov volt s ott tizenegyen laktunk. Volt köztünk filozóf, színész, festő, sőt egy nyomdászinas is. Lakott ott velünk egy nyomdai korrepetitor, mindig hajnalban jött haza, meztelenre vetkőzött és tornászni kezdett. Nagyon népes volt a szoba, két összetolt ágyban öten is aludtunk. Havi

nyolc forintot fizettem. Kellet volna fizetnem.

A régi Nemzetivel szemben volt egy tejsarnok, úgy hívtuk, Kis bűdös. Egy drága, kedves özvegyasszonyé volt, mind a növendékek odajártak libamáját kávézni. Tönkre is ment szegény.

Ha nagyon sok pénzem volt, a Magyar-utcában ettem négy tál ételt harminc krajcárért. Egy özvegy úriasszonynál, akinek gyönyörű szép úrilányai szolgálták ki a vendégeket. Együtt voltunk akkor: Sebestyén Károly, Hevesi Sándor, . Lázár Ödön, együtt járt velem az akadémiaára: Hegedűs Gyula, Rátónyi Ákos.

Nagyon sokat koplaltam az első évben, míg nem ismertem ki magam a viszonyokkal. Hetekig is tartott, míg nem ettem meleget, a régi Műgyetem mellett egy öreg asszony óriás-kiflit árult, azt beosztottam három részre, reggel, délben, este.

Egy nagyon szomorú karácsony estére emlékszem, a szülők nélkül töltöttem Pesten egy kis korcsmában a Rókus mellett. Kettesben egy öreg pincérrel, neki se volt senkije, nekem se, a csapos is elment ünnepelni, ott szomorkodtunk Pesten, tizenhét éves voltam.

Másoltam szerepeket Meszlényi Adriennek. Nagy, nehéz szerepeket, amiket ő lemásoltott, kiíratott, de el nem ját-

szotta szegény soha. Harminc krajcárt kaptam egy ívért. Statisztálásért ötven krajcárt, de csak keveset hagytak statisztálni, mert alacsony voltam.

Magam éltem, magam tartottam magamat négy esztendő alatt, amíg növendék voltam, összesen harminckilenc forintot kaptam hazulról. Ők tovább jártak a vidéken.

A Színiakadémián engem nem sokra becsültek, az igazgató. Mihalovits Ödön, minden fél-esztendőben kedvesen és szeretettel közölte velem: »maradjon ki Rózsahegyi, nem lesz magából színész».

Magam se hittem benne, én ugyanis mindig gazdálkodó óhajtottam lenni, de a nevelőapám, az öreg ripacs, fanatikusan hitt bennem, miatta aztán mindig visszakéredzkedtem, hogy ne dobjanak ki.

Aztán Debrecenbe szerződtem Turai Jenőhöz. Fizetés hetven forint nyáron, nyolcvan forint télen. Ott voltam három esztendeig. Itt kell megemlíteni első szerelmemet, tiszta, ideális szerelem volt, még akadémikus koromból datálódik, együtt szerződtem vele Debrecenbe, onnan elszerződtem Kolozsvárra, ezzel végeszakadt a szerelemnek, ne kérdezd a nevét, ma is él, a lánya a Nemzeti Színház tagja.

Kolozsvár két év, onnan Magyar Színház. Ott meghültem,

mellhártyagyulladás kaptam és három orvos lemondott az életemről. Olvasó, úgy nézz rám, hogy én az orvosi tudomány szerint 29 év óta halott vagyok. Beöthy László megkönyörült rajtam, elvitt a Nemzetihez, előleget adott, csak azért, hogy legyen pénzem temetésre.

Meggyógyultam, első fellépésem a Nemzetiben, Bródy Sándor darabjában, a Hóféhétkében, a kis tiszteletet adtam. Azóta a Nemzetinél vagyok, pár éve,

mint örökös tag. Két szenvedélyem van, a vadászat és a dohány. Az Isten adott három szép gyereket. Azt gondolják, hogy van egy házam is. Itt a tévedés, ezt a házat a publikum vette nekem jubileumomra, de nem az enyém, hanem a Pénzügyintézet Központé. A Pékáé.

A lányomból, sajnos, művésznő lett. Mielőtt erre a pályára lépett, bevittem egy szobába, ahol a falon ezüstkoszorú lóg, alatta szőrtarisznya. Mifélek kódistarisznyának hívják.

Majd megfagytam!

RUDNAY GYULA

RUDNAY GYULA 1908

— Egy gömörmezei kisközségben, Pelsőcön születtem 1878 január 9-én. Édesapám kocsmáros volt. Később azután Bejére mentünk az egész család, ott is kocsmát nyitott apám abban a faluban, ahol Tompa Mihály ekléziája volt. Furcsa ember volt apám, bohémtermészetű, aki festett, verselt, muzsikált. Festői vénámat tőle örököltem. Első mesterem a rajzolásban is ő volt. Ezek után természetes hogy nem volt kocsmáros: barátai is »iparművészekből« verbuválódtak. Vándorszínészekből, komédiásokból, ripacsokból, akiknek nemcsak kosztot adott ingyen, hanem az ingét is odaadta. Tönkre is ment apám vagy ötször egymásután. Bején jártam iskolába, bizony nagyon szegények voltunk, *tizenegyen voltunk testvérek.*

Emlékszem egy jelenetre gyerekkoromból. A tanítómesterem, Palcsó Sándor, aki már akkor megjósolta egész művészi karrieremet kis irkára vetett rajzai-ból, temetni hívott minket. Tudniillik, mi gyerekek, mi voltunk a temetéseken az énekkar és a miséken is ministráltunk. A tanítónak feltűnt egy ízben, hogy én nem akarok temetni menni, pedig nekem volt a legszebb hangom az osztályban. Addig faggattott, amíg kivallottam, hogy azért nem mehetek, mert *foltos a nadrágom*. Ekkor mondta ő, hogy »foltos ruha nem szégyen, csak szennyes, piszkos ne légyen«, így vigasztalt meg nagy szegénységemben. Édesapám mindenhol tönkrement, egyik faluból a másikba vándoroltunk a szüleim és a tizenegy gyerek. Salgótarján — Rudasbánya — Miskolc. Mindenhol volt kocsmája a környéken.

— Bejében végeztem az elemi iskolát, Sajógömörben a gimnáziumot. Négyéves koromtól kezdve rajzoltam, krétával mindig telerajzolgattam a falakat, ki is kaptam érte sokszor. Sajógömörön a gimnáziumban volt egy rajztanárom, szegény Weisen Soma, aki igen bízott az én művészi jövőmben. Mondtam neki, hogy nekem nem felel meg az, ahogyan iskolában rajzolni tanítanak. Csinálj amit akarsz, mondotta az öreg rajztanár és én akkor festettem egy kompozíciót, amelynek az volt a címe: Bem honvéd altábornagy diadala. Kompozíció volt ez. Tizennégyéves koromban már komponáltam. Öt forint jutalmat kaptam az évvizsgán ezért a képért egy földesúrtól.

— Iskoláim után felkerültem

Pestre az iparművészeti iskolába. Szüleim támogattak, persze nagyon szerényen. Egy-két évig voltam csak itten, mert akkor már nagy híre volt Münchennek. Leutaztam tehát Hollósi Simonhoz Münchenbe. Éppen csak az útiköltségem volt meg, apám már meghalt akkor, édesanyám pedig nem tudott támogatni. Semmi jövedelmem nem volt, ha visszagondolok, magam is csodálkozom, hogyan, miből éltem akkor, huszonegy forinttal utaztam ki Münchenbe és mondhatom, több pénzem egész idő alatt nem is volt. Csak abban bíztam, hogyha nincs pénzem — hát haza sem jöhetek majd. Ezért mertem kimenni pénz nélkül. Egy rossz műtermet béreltem és sohasem felejttem el, hogy téli vihar dühöngött kint, nekem meg nem volt se szenem se fám, lefeküdtem a hideg szobában, hajnal felé teljesen megdermedtem. Úgy találtak rám, orvost hívtak, aki kijelentette, hogy ha húsz percig még alszom, *bizony megfagytam volna az ágyban*. Kosztom Münchenben javarészt kenyérke volt és tea. *A népkonyhára jártam kosztolni*, azonban ez sem volt teljesen ingyen, pár pfennigbe került, úgyhogy néha megesett az, hogy ezt se tudtam megfizetni. Szinte örültem, *mikor a népkonyhára járhattam ebédelni*. Bizony, voltak akkor még hatannyolcan magyar festők, akik velem együtt »étkeztek« ott a népkonyhán, akik ma már nagyok lettek.

— Úgyszólván minden pénz nélkül kerültem le Rómába. Kitűnő ajánlólevelet kaptam Szoldatits Ferenc hetvenéves öreg magyar piktorhoz, aki akkor ott arrivait ember volt, juttatott is

nekem munkát. Ezután Paris következett, az életem itt kezdett felderülni. Volt egy francia mecénásom, Rodolphe Flamm aki orvos volt, zeneköltő, palotája volt a legelőkelőbb negyedben. Ő csináltatta nekem az első zsakettet. Mikor a tükörben megláttam magamat, nem ismertem magamra.

Autója is volt, bevezetett a legjobb párisi művészi társaságokba. Munkáimmal szép pénzt kerestem. Rudolphe Flamm foly-

ton kérte, maradjak, telepedjek le, ne menjek haza — a semmire. Én mindig így válaszoltam: »De ha nekem az a semmi kell«.

— És tényleg egy szép napon hazajöttem a — semmire. Hazahozott a honvágy, pedig ott már nagyon jó dolgom volt. Tízévi küzködés várt rám idehaza. Meg is nősültem, van három szép gyermekem. Első sikerem 1908-ban az Ernst Múzeumban volt idehaza. Ez a kiállítás megpecsételte az én sorsomat.

Kétszáz kölcsönvett koronával

SÁNDOR ERZSI

Tanítónőnek készültem. Kiténtéssel tettem le a felvételt. De nem volt protekcióm. Nem vettek fel a preparandiára . . .

SÁNDOR ERZSI
(zeneakadémiai növendék)

A hangom már előbb feltűnt a regeli miséken, szent Antal kenyérosztáskor. Felvittek Farkas Ödönhöz, a kolozsvári konzervatórium nagyemlékű igazgatójához. De ő se vett fel. Igaz, csak azért, mert 15 éves voltam

A következő évben már a »konzi« növendéke vagyok s ne tessék megszólalni érte, ha azt írom — büszkesége.

Ahogy elvégeztem kolozsvári konzervatóriumot, nekivágtam Budapestnek 200 kölcsönvett koronával.

Az Akadémián a felvételi vizsga előtt tövéről-hegyére kikérdeztek; »Tanult-e kisasszony szavalást, poétikát, összhangzattant, olaszt stb.« Én, székely igazmondással > mindenre »nem«-mel feleltem.

Mihalovits, az Akadémia hírneves igazgatója, kissé ingerülten kérdezte tőlem:

— Hát mit tanultak?

— Énekelni

— Mit hozott a felvételire?

— Donna Anna levéláriáját s Ofélia örülési jelenetét.

Derülség fogadta a vidéki kis lány önérzetes szavait.

Énekeltem . . . Mosolyogtak ismét. De ebből már jóságos szeretet áradt felém . . . Egyenesen az operai tanszakra vettek fel.

Pedig *nem volt protekció*m.

És dolgoztam. Folyton csak dolgoztam, na nem lukullusi lakomák mellett. S gyalog róttam kétszer-háromszor naponta a hosszú utat az Akadémiáig, mert nem jutott villa-mosra.

Eljött a nyilvános föllépés, mindjárt az első évben. Nem volt társadalmi esemény, *egy lélek ismerősöm* *Se ült a nézőtéren*, az öltözőmbe se küldtek virágot a »tisztelőim«.

Énekeltem . . . Egy szál gyönyörű virág hullott elém, egyik elsőemeleti páholyból.

— Szabad felvennem? — kérdeztem a drága, jó Alszeghyt.

— Hát hogy az ördögbe ne?!.. . A miniszteré!

Másnap az Opera tagja lettem. Pediglen megint nem volt protekcióm.

Azóta egész életemet a színháznak szenteltem s szentelem ma is, nagy, igaz hűséggel ... Cs. és kir. kamaranékesnő lettem. Majd a kir. Opera örökös tagja.

Szünetlen munka, szünetlen törekvés a szépség felé, — ez a hitvallásom, ez az életem. Megvetem az olcsó, külső hatásokat, idétlen reklámok zenebonáját.

Alig pár napja, a Lakmé utolsó előadásán együtt hallgattuk a színpadon Nuryval (Székelyhidy becéző neve) a körzenét . . . Elég jó estém volt.

— Erzsi. . . szólt Székelyhidy . . . te veled a jó isten kegyelme van.

— Igen, — érzem! Isten kegyelméből lettem énekesnő.

Ezért nem félem az emberi gonosz-ságot.

Sándor Pál

— Hat éves koromban Bajáról jöttünk Pestre, — kezdte önéletrajzát Sándor Pál — igen szegények voltunk, az Akadémia bérházában *egy szoba-konyMban lak-tunk, az is leégett*. Leégett mindenünk. Apám tulajdonképpen gazda volt, de *a 66-os termés tönkretett minket*. Akkor volt az a fagy, a legnagyobb magyar fagy volt. Pestre jöttünk s apám az I. J. Kohen cégnél könyvelő lett. Ez hatvanhét vagy hatvan-nyolcban volt, négyen voltunk gyerekek s a legnagyobb szegénységben éltünk. *Nálam egy krajcár is volt valami, de tíz krajcár vagyon*

volt. A könyvelőség után apám 1879-ben alapította a céget. A cég először így ment: Popper, Domány és Schlesinger. Aztán Domány kilépett, lett Popper és Schlesinger. Majd pedig végével: Schlesinger és Polakovits. Mikor én a kereskedelmit elvégeztem, azt hittem, nagy úr vagyok, bementem az üzletbe és *söpörni kellett a hivatalt s vajaskenyérért küldtek*. Ja, ja, a mai fiatalság!... Nekem reggel háromkor fel kellett kelnem s a magtáraknál kellett lennem *s hajnalban kimentem a hajókhoz*. Nem volt vasárnapunk, nem volt vasárnap

munkaszünet, sőt éppen a vasárnap volt a legnehezebb napunk.

Gyerekkora szegény volt, utóbb a gabonaüzlet jól ment s fiatalossága idejéből nem emlékszik kellemetlen incidensekre. Apja szerette a zenét, nagy súlyt helyezett a zenére, iroda után pipára gyújtott s a gyerekek zongoráztak neki.

Sándor Pál véletlenül lett politikus. 1897-ben Mezei ellen valakit kandidálni kellett s őt kérték fel, hogy »adja kölcsön a nevét«. A bukás akkor még biztos volt,

Mezei 1100 szavazatával szemben Sándor Pál 700-at kapott.

— Így kerültem bele — mondja Sándor Pál — eszembe se jutott...

Politikai pályája, karrierje közismert. A közútinak lett a vezérigazgatója Jellinek után. Aztán csak politikus. Állítólag tízezer emberen segített. Ez egy szép jubileum! . . . Most lesz hetven éves. Igazgatósági tagságai nincsenek, cím, rangot sohasem fogadott el, ünnepeletni nem hagyta magát.

15 forint ebédpótlék

STEIN EMI, a Kereskedelmi Bank vezérigazgatója

1878-ban született, apja városi orvos volt.

Pozsonyban végezte a kereskedelmi akadémiát. A Hitelbanknál kapott állást, szegény fiú volt, tizenhatéves korában 30 forint fizetése volt, és ehhez járult 15 forint ebédpénz. A delet ugyanis átdolgozta s ott ebédelt hideget a bankban.

Rendes ügybeosztása mellett, nyolc évig Ullmann Adolf titkára volt.

Közben, mint magántanuló saját erejéből gimnáziumi kiegészítő vizsgát tett és megszerezte a jogi doktorátust.

Huszonötéves korában jogi doktor lett. »Úgy éreztem, jó, ha ezen a pályán jogi tudással is bírok.«

1904-ben a Hermes igazgatója lett, ott tíz évig dolgozott.

1914-ben az Angol-osztrák bankhoz hívták meg igazgatónak. 1915 január elseje óta pedig

a Kereskedelmi Banknál van. Most ügyvezető-igazgató.

— Első keresetem volt, hogy a kereskedelmi iskolában egyik társamat tanítottam. Tizenhatéves korom óta. hazulról egy fillért se fogadtam el. A fizetésemből éltem s még arra is tellett, hogy angol órákat vegyek.

Stein igazgató nem tartozik azok közé a self made manek közé, akiknek nem volt cipőjük, se lakásuk. Szerény polgári családból elindulva igen nagy pozícióba került a saját erejéből.

Ha megkérdeznék tőle, hogyan csinálta meg a karriert, mert karriert csinált, hiszen iskolatársait, sőt gyakornoktársait, akik vele együtt kezdték, azokat messzi elhagyta; ha megkérdeznék, hogy lett ügyvezető-igazgató a Kereskedelmi Bankban, mosolyogna. Azt felelné, hogy pontosan járt hivatalba és sokat dolgozott.

Self made girl

SOMOGYI NUSI

— Hány éves?

— Ilyeneket nem lehet kérdezni operettszínésznőtől — felelte Somogyi Nusi.

Életrajzi adatai: Budapesten született. Első lakása a Kertész utcában volt, szücs volt a papája.

Szegény volt, mert a nagy-papa, akinek Győr mellett volt birtoka, elvert mindent a győri gőzfürdőben. Elcimbalmazta a pénzét, a cigánybandát bevitte a bazenba, ott úszott a cimbalom s a vagyon is ott úszott el.

Apjának 4 gyermeke volt, három fiú és egy Nusi. Ha a papától kérdezték, hány gyereke van, ezt felelte:

— Három fiú és egy színésznő.

A Deák-téri elemibe járt és négy polgárit végzett. Azt mondja: »nagy nehezen«.

A 2. polgáriból egyszer kicsapták.

— Miért? — kérdeztem.

— Magaviselet miatt! — felelte.

Iskolatársnőire nem emlékszik, néha lát egy kövér nőt, ilyenkor dereng valami.

Előbb varni tanult a Bálvány utcában, egy szalonban. Tanuló lány volt. Ezt abbahagyta s mert színésznő akart lenni, elment ügyvédi irodába. »Ide azért nyomtak be — mondja, — mert apa nem akarta, hogy színésznő legyek.«

Itt is azt csinálta, mint a varrodában, táncolt és kuplékat adott elő.

Három hónapig volt ügyvéd-girl, akkor beiratkozott a Vig-

színház színészkolájába, a bátyja fizette a tandíjat.

Első szerelem: Tanay Frigyes a Tatárjárásból.SOMOGYI NUSI

Az iskolából Kecskemétre szerződött karkötelezettséggel.

Beöthy fedezte fel egy nyári színpadon, behozta a Királyba, Szibiliben lépett fel.

Az apja itt nézte meg egyszer és utoljára. Tovább nem volt rá kíváncsi. Akkor még szücs volt. A papa.

Most megint Beöthynél lép fel, mint prózai színésznő. Soha senki nem protegálta, van egy kabalája: a protekció mindig pechesen végződik.

Sebestyén Géza

színiigazgató

— 51 éves vagyok, azt szokták rám mondani: »milyen fiatalnak néz ki«. Mire én mindig

SEBESTYÉN GÉZA, 23 éves

ezt felelem: — ja, kérem, én nagyon öregeen kezdtem. — Hát igen . . . Egész furcsán úgy kezdődtem, hogy Kurdsibrákon születtem, ahol édesapám a Dőry-uradalom egyik bérlője volt s Tolna vármegye első úrkocsisa, akit az országúton csaknem lehetetlen volt »elkerülni«. Édesapám kezében lévő zöld ász és vörös ász közé toladott a makk alsó s ezzel elfuccsolta az egész bérletet úrkocsival mindenestül. Egy árva fillér nélkül Kurdsibrákról Budapestre kerül-

tünk. Itt Pesten apámnak sikerült olyan pozíciót szereznie ahol kocsikázási szenvedélyének tovább hódolhatott — *lóvasúti kalauz lett*. Másik szenvedélye a családi terjeszkedés sem maradt eredménytelen s hamarosan *hét gyermeknek lett az édesapja*. Érzélgősség, szentimentalizmus ide vagy oda — de lehetlenség, hogy meg ne emlékezsem drága jó édesanyámról, erről a szent asszonyról, a legszebb és legműveltebb asszonyról, aki gyönyörűséges kék szemeit tönkrevirasztotta s puha, bársonyos kezeit kérgesre törte a szakadatlan munkában. Ő tanított meg, hogy minden szégyenkezés nélkül minden becsületes munkát el lehet vállalni.

Tizenkétéves koromban kiálltam a régi Debrecen-szálló elé és a *lóvasútról leszálló utazók podgyászát hordtam ki a keleti pályaudvarhoz*. Vagy pedig a lóvasút elejére és oldalára akasztott sírkoszorúkat a kerepesi temetőbe — s így naponta néhány krajcár keresettel segítségére lehettem édesanyám leírhatatlan küzdelmeinek. Többnyire sírkoszorúkat vittem — ilyenformán gyermekkorom legdúsabb kereseti lehetőségei éppen a legszomorúbb napokra estek: mindenszentek és halottak napjára. Ezek voltak az én gyermekkori Saljapin és Fléta eseteim.

— Kölyökkoromban kimondhatatlan vágy és irigységgel néztem azokra a kis ministráns-

gyerekekre, akiken temetések alkalmával szép csipkés fehér ing és nagy fekete vagy piros gallér díszelgett. Nem nyugodtam — lázas energiával betanultam a ministrációt és *ministránsgyerek lettem* az erzsébetvárosi plébánián, ahol — elfogultság nélkül állapítom meg — mindenki nagyon szeretett. Mint *harangozógyerek* egyenest elsőrangú voltam! Talán itt alapozódott meg a zenei karrierem . . . Viszont ministránsi mivoltomhoz fűződik életem legmegdöbbentőbb pillanata. Temetésre mentünk s esős idő lévén, áldott emlékezetű Dégen Titusz plébános konflisba ült, míg én teljes ministránsi ornátusban a bakon helyezkedtem el. Alig dőcögött ki a konflis a Szegényház-térről a Dohány utcába, az első ember, akivel találkoztam, az öreg Schlesinger volt a — hittantanárom! Elsőtétült előttem a világ és egész biztosra vettem, hogy én most a saját temetésemre megyek. Végül úgy menekültem meg,

hogy az öreg Schlesinger nem hitt a saját szemének.

Színházrajongásom első pozitív eredménye az lett, hogy édesapám, aki már reggel 5 órakor szolgálatba ment, minden reggel fél ötkor felkeltett s minden előzetes eszmecsere mellőzésével a táskaszíjjal kegyetlenül elvert. Addig üldözött, amíg beüldözött az Országos Színművészeti Akadémiába, ahol jeles sikerrel végezvén 1899 április 1-én kezembe vettem a vándorbotot.

Színészi állomásaim időrend szerint: Deés, Brassó, Eger, Pécs, Budai Színkör, Temesvár, Orosháza, Debrecen, Nyíregyháza, Máramarossziget, Kolozsvár s végül Budapest — Magyar Színház. Színigazgatói állomásaim: Budai Színkör, Temesvár, Várszínház, Miskolc, Budapest, Városi Színház.

Gyermekkori arcképet nem adhatok, mert már régen nagykorú voltam, amikor először lefotografáltak.

Sümegei Vilmos

— Az apám végig verekedte 48-at. Harcolt, megsebesült. Aztán elszedte a négy gyerekét s beszélt nekik a »Házáról«. Azóta vagyok függetlenségig. Sümegeen születtem, egy faluban Vázsonyival. A Jenővel pajtáskodtunk, Vilmos nem igen illett még hozzánk, fiatalabb volt. Apám szegény ember volt és zsidó. Lásanként hozzánk költ Vázsonyi

Vilmos is, együtt játszottunk Eitner Zsigával, Darnay Kálmánnal. Kamaszkorunk után Vázsonyit én mutattam be Irányi Dánielnek, — akkor indult el a pályáján. Újságíró lettem, könyvnyomatosom lett, aztán a Nemzeti Újsághoz kerültem. Független, 48-as lap volt ez, Polónyi Géza főszerkesztette, Eötvös Károly szócsove volt.

Nagy szerepem jutott: a tisz-
eszlári pörnek főtudósítója let-
tem. Sakterlapnak hívtak ben-
nünket, próbáltak lekicsinyelni,
de nem ment. Tiszaeszlár után
a Budapesti Hírlaphoz szerződ-
tem, regényt, tárcát, verset ír-
tam, jó emberem lett Kaas Ivor,
Grünwald Béla, Rákosi Jenő.
Csukássy József, a Béha főszer-
kesztője annyira szeretett, hogy
ötszáz forintot hagyott rám a
testamentumában. Ez volt az
egyetlen örökség életemben. Meg-
kaptam az öt ropogós százast, el
is költöttem.

Sümegei akkor kezdett politi-
zálni, amikor a józsefvárosi vá-
lasztáson Szilágyi Dezső volt az
egyesült ellenzék jelöltje. A kor-
mánpárt Csepreghy János asz-
talosmestert jelölte, az öreg Ug-
rón Gábor meg függetlenségi el-
lenzéki programmal lépett föl.

Ugron mellett korteskedett, pe-
dig Csepreghy a sógora volt Rá-
kosi Jenőnek, aki viszont a fő-
szerkesztője volt. De Rákosi nem
haragudott, megdicsérte, azt
mondta »ez az igazi független-
ség«. Képviselő 30 esztendővel
ezelőtt lett, azóta tagja a főváros
törvényhatóságának is. »Először
megbuktam Letenyén, de nem-
sokára három székely magyar
meghallott beszélni egy függet-
lenségi gyűlésen. Azt mondták,
ilyen ember kell nekik, gyűjtek
csak Gyergyószentmiklósrá, nem
lesz más ott a követ csak én.
Lementem, meg is választottak
a főszolgabíróval szemben. Az
összeomlásig egyfolytában kép-
viseltem ezt a kerületet. Tíz éve
nem vagyok már képviselő, de
Kossuth-szakállt viselek ma is.
mint az édesapám. Ha igaz, most
vagyok hatvanöt esztendő».

Stern Samu

Ötvennégyéves. Az élelmiszer-
szállító r.-t. vezérigazgatója. Öt
reált és kereskedelmit végzett, az-
tán gazda lett. »Huszonegyéves
koromban bementem a gazda-
ságba, 22½ éves koromban nő-
sültem«.

Anyagi gondjai nem voltak, apja
taníttatta, mégis, mint alább ki-
derül, igen nagy karriert csinált
és self made man.

Mikor gazdálkodni kezdett, észre
vette, hogy a tej értékesítés Ma-
gyarországon nehéz helyzetben
van. »Ennek most 28 éve«.

Látta, hogy a tej és annak ter-
mékei rosszul értékesülnek. Egy
barátjával külföldre ment, szét-
nézett s arra a tapasztalatra ju-
tott, hogy nem csoda, ha rosszul
értékesül a tej és melléktermékei,
azok nem is érnek többet, mert a
primitív berendezkedések miatt
nem konkurenciaképesek. Rövi-
den, nem volt jó magyar vaj.
Akkor még köpülték a vaját.

— Elhatároztam — mondja Stern
Samu — hogy csinálók egy vaj-
gyárat, mely az egész környék gaz-
daságának tejéből modern gépek-

kel exportképes jó vaját s egyéb tejtermékeket állít elő. Meg is csináltam, 26 év előtt, betéti társaság volt. Ekkor már az állami tej központok is jó vaját csináltak, de ezeknek veszteségeik voltak, akkor kaptunk felszólítást a földművelésügyből, hogy vegyük át a vezetést, ez meg is történt a mi vállalatunk fuzionált a két hivatalos vaj központtal. *Ezt annyira fejlesztettük, hogy csak Wien számára naponta 12 métermázsa vaját exportáltunk.*

— Miután Pesttől messzi estünk, áttettük az irodánkat Pestre, a nevünk volt Tejgazdasági r.-t.

— Miután Pesten akkor csak egy központi tejcsarnok volt, megcsináltuk az Általános tej csarnokot. Ez a pesti fogyasztók részére csináltuk. Most 4 éve fuzionált a két társaság.

— Most kérem, a Kereskedelmi Banknak érdekeltsége volt a tejgazdasági részvénytársaságnál, innen volt az ismeretségem a Kereskedelmi bankkal. A bank hívott meg engem a Hűtőház igazgatójának, ezeket a fejlődéseket már mindenki ismeri,

Stern Samu neve ma fogalom Magyarországon, kézzelfoghatólag meg se lehet magyarázni a jelentőségét, ellenben igen okos embernek tartják s azt szokták mondani: »ilyen kereskedelmi miniszter kellene, mint Stern Samu.«

— Azt kérdi, voltak-e ambícióim?

— mondja Stern Samu — miután 2 gyermekem volt, azt akartam, hogy a fővárosban nevelkedjenek. Különben jól éreztem magam vidéken. Miattuk jöttem fel. Ez az igazság. Azok szép idők voltak, (Szünet). Akkor még 28 évvel fiatalabb voltam. Sohse felejttem el, az első vaját egy Buck nevű cégnek adtam el 96 fillérért. Azóta? . . . Megtört a háború, de azért nem panaszkodom. Sokat dolgoztam, tizenöt éven keresztül reggel 8-tól este 8-ig. Néha éjfélig. Visszanézve, hogy mi a véleményem saját sorsomról? Az ember a saját múltján sohse gondolkodik, természetes valaminek veszi az ember mindazt, ami történt. Beszélni könnyű volna utólag, de nincs sok értelme. Dolgoztam, eredményeket értem el s ami a fő, jó dologba kezdtem, sikerült. Mindenesetre azt hiszem, hogy akkor könnyebb volt. Ma, ha egy tehetséges, ambiciózus fiatalembert látok, őszintén szólva: sajnálom; sajnálom, mert olyan nehéz a viszonyok s olyan nagy az idegesség. Minden bransban.

*

Ezeket mondta Stern Samu, aki kis, vékony ember, fürge, teli ambícióval. Az ő igazi címe és rangja nem szerepel a kompasszban. Ott legfeljebb az áll, hogy a Kereskedelmi Bank igazgatója. De, hogy Tisza és Wekerle tanácsokat kértek tőle, az nem áll a névjegyén.

Strausz István,

a legfőbb számszék elnöke

— Kis darab földje volt az édesapámnak Gömörben, inkább kő volt mint föld, a három gyerek nevelése súlyos gonddal járt. Később uradalmi ispán lett, de a kenyérgond akkor is megmaradt. Megmondta,

DR. STRAUZS. ISTVÁN

ha tanulni akarok, tanuljak a magam emberségéből. Jó diák voltam, mint kis gimnazistának *két ösztöndíjam volt* Rozsnyón, megtartottam nyolc éven keresztül és jelesen érettségiztem. Úgy gondoltam pap leszek, premontrei tanár, de érettségim előtt meghalt az atyám, édesanyám eltartása is a nyakamba szakadt, abba kellett hagynom a tanulást. A belügyminisztériumba kerültem díjnoknak havi 30 forint fizetéssel. Nemsokára számgyakor-

noknak neveztek ki a státusba, boldog voltam, viszont 30 helyett 25 forint lett a fizetésem. Mert ez már nyugdíjas állás. Négyesztendő alatt díjnokból számellenőr lettem s ezt Baross Gábornak köszönhettem, aki a kereskedelmi tárca mellett, egy ideig a belügyitárcát is vezette. Baross egy árvaügyi fellebbezési aktámat olvasta át, annyira megtetszett neki, hogy folrendelt magához és még aznap kinevezett számellenőrnek. Mire visszatértem a szobámba, a kinevezési dekrétum már ott feküdt az asztalomon. Baross Gábor tanácsára iratkoztam be a jogra 23 éves koromban és még nem végeztem, amikor Gajzágó Salamon, a legtöbb állami számszék elnöke átvitt a számszékhez. A diploma megszerzésével egyidőben fogalmazó lettem, azután a X. fizetési osztályból soronkívül a VIII-ba ugrottam, mint titkár osztályfőnök lettem. Rakovszky István a számszék későbbi elnöke soronkívül neveztetett ki osztálytanácsosnak és soronkívül lettem miniszteri tanácsos is. Innen utolsó rangsorral Turóczy Vilmos alatt másodelnök lettem. Államtitkári rangban. Az én esetem volt az első, hogy a hivatali státusból valaki másodelnök lett a számszéknel. 1919-ben a legfőbb állami számszék elnöke lettem, 192ü-ban nyugdíjba mentem.

Bizony nem protegált senki soha életemben. Tanultam, dolgoztam, előretörekedtem. Fent laktam a Várban, egyetlen szórakozásom a Bástya-sétány volt. Soha nem táncoltam életemben, nem ittam, nem dohányoztam. Igaz, amióta megengedik a viszonyaim, állandóan hordok magamnál cigarettát, a barátaim, jó embereim részére. Jó egyiptomi cigarettát, meg szivart, gyönyörűséget okoz, ha látom, hogy ízlik a trafikom.

Népkonyhán evett

STRÓBL ZSIGA szobrász

Negyvennégy éves, 1884-ben született Stróbl Zsigmond szobrász.

Apja néptanító volt, »éhbérért dolgozott — meséli Stróbl — gyermekkorom nagy szegénységben telt el.« Teljesen magába szívta a vidék tiszta levegőjét, házuk körül fenyes volt.

Nyilvános iskolákban csak az elemi-t végezte, aztán otthon tanult és Zalaegerszegen tette le a négy polgári-t. Első nagy ideálja Munkácsy volt. Második ideálja: Fadrusz.

Nyolc-kilenc éves korában már a természet után rajzolt és festegetett, *a virágok nedvéből facsart ki színeket s a házi kékítőt használta festéknek.*

Tízéves korában a faluban templomot építettek. Ez nagy hatással volt rá, így jellemzi a hatást: *»A boltív elbűvölt, az architektúra szépsége magával ragadott. Házunk udvarán összetört zsindeleből játéktplomokat és dómszerű kis építményeket csináltam.«*

Egy évre rá kutat ástak az udvaron s a nedves agyagból alakokat formált.

Tizenhatéves korában Pestre jött, hogy festő vagy szobrász legyen. Fogalma se volt, hogyan kell ezt elkezdeni, elment híres művészekhez, úgy képzelte, hogy

inas lesz, mintha a cipészetet tanulná. A művészek az iparművészeti iskolát ajánlották, be is iratkozott, itt kezdődik igazi nyomora. Otthon még volt enni-valója, de itt a teljes szegénységbe süllyedt. Apja *havi tíz koronával segélyezte.* Itt Pesten sült szalonnán élt, a Főherceg Sándor-utcában élt egy szobaszerű lyukban egy festővel és egy borbélylyal.

Két esztendeig élt Pesten, akkor Glück Frigyes ajánlatára a munkásutcai népkonyhán kapott ebédet *anyagilag is teljesen leromolva, minden közeli remény nélkül állandóan dolgoztam az iskolában.«*

Mátrai Lajos, a tanárja, ezután *megbuktatta szobrászatból.* Később Wienbe ment, 25 koronával a zsebében, a bécsi akadémián sikerült a felvétele s most Bécsben kezdődött egy fantasztikus élet. *»Pénztelenségünknel csak könnyelműségünk volt nagyobb.«* Kis figurákat csináltak, azt eladták, közben éhezett az egész magyar kolónia. *»Ha pénzünk volt, ötven pár forró virsliit vettünk s mind megettük.«*

Már gyerekkorában a kész dolgok sohse érdekelték, játékja sohse volt, örült egy fadarabnak, maga faragta meg, azzal fan-

táziált. Hatéves lehetett, a házuk mellett patak folyt, ekkor *egy kis társával együtt elindultak megkeresni a patak eredetét. Őt napig kóboroltak s a csendőrök hozták haza őket.* Ez is azt jelenti, hogy a dolgok kezdetét, okát, eredetét kereste, nem volt kíváncsi a kész patakra, mely ott folyt a ház előtt.

— *Mindig aktív voltam, már gyerekkoromban is. Sohse szerettem a kést. Alkotni akartam* — így jellemzi sajátmagát Stróbl.

Bécsben csak egy évig bírta ki. Hazajött s a képzőművészeti főiskola növendéke lett. *»A harmadik évben kitétek a főiskoláról, ugyanonnan, ahol most tanár vagyok.«* Nem indokolták, csak kiírták a kapu alá, hogy elég volt, elmehet.

Nem ártott Stróbl Zsigának, hogy az iskolából kicsapták. Igen híres szobrász lett, méltóságos úr, kormányfőtanácsos. Élete legnagyobb művének a szabolcsi hősök emlékszobrát tartja, di-

menzióban is a legnagyobb. Két évvel ezelőtt, 1926-ban, Tisza István debreceni szobrát készítette el, ez állami megrendelés volt.

Nagy amerikai sikerei voltak, Londonban megmintázta lord Rothermere mellszobrát s a lord fiáról is készített szobrot. A nagy Hearst márványaktot rendelt nála.

Tíz évig tartott a nagy nyomor, belekerült a városi szörnyű szegénységbe, nem ismert egy embert. Nem volt cipője, sétálni nem mehetett, lakása se volt, nem is lehet érteni, mi adott erőt a küzdelmek elviseléséhez.

— *Jókedvű csak huszonhat éves koromban kezdtem lenni! — meséli — azt hiszem, addig nem is nevettem. De ma vidám fickó vagyok és nem ismerem a blazírt - ságot. Még mindig nem tértem magamhoz, sokszor, mikor bemegyek valahová és kinyílik előttem egy ajtó, csodálkozom, nehezen élem be magam. . . «*

Szabó Sándornak, az egységespárt alelnökének apja földműves volt

— Prügy (Szabolcs m.) községben születtem 1887 augusztus 10. napján. Apám, Szabó József, a községnek 35 éven keresztül volt bírója, vallásos, dolgos, komoly *földműves ember volt*.

A prügyi református elemi iskolába jártam, ahol a tanítóm külön ültetett, mert már nem volt mit tanulni az elemi iskolai tankönyvekből s miután élénk gyerek voltam, a többi gyerek sem tudott nyugton tanulni.

Sárospatakon jártam gimnáziumba. Igen szerettem a tanulótársaimat, a pajtátságot, barátságot, tornát, éneket. Eleinte jeles tanuló voltam, később azonban a száraz gimnáziumi tantárgyak nem tudtak teljesen lekötöni, nem tartoztam a legjobb tanulók közé. Igen érdekelt a politika, felsőbb osztályos koromban inkább futott az eszem azon, hogy részt vegyek a választási harcokban. Nyolcadik osztályos korunkban, az október hatodiki ünnep elmulasztása miatt, az egész osztály megtagadta az előadáson való részvételt s az ennek következtében lefolytatott eljárás alatt Rozsnyó városba mentem évközben folytatni a tanulmányaimat és ott érettségiztem az ág. ev. gimnáziumba.

Ezzel a lépéssel kezdődött tulajdonképpen az én önállóságom, mert ahogy saját elhatározásomból kiléptem a sárospataki gimnáziumból, ettől fogva ügyeim intézése saját gondom lett.

Hatan voltunk gyermekek, nem számíthattam, hogy az én további tanulásom költségeit fedezhetik, *magamnak kellett ellátásomról és fenntartásomról gondoskodni. A jegyzői pályát* találtam olyannak, amelyen kockázat nélkül szerény létfenntartást szerezhetek magamnak, jegyzőgyakornok lettem, *havi*

16 korona fizetéssel. Mint anyakönyvvezető-helyettes évi 100 korona tiszteletdíjat kaptam.

Egy évi jegyzőgyakornoki működés után jöttem Budapestre a

SZABÓ SÁNDOR 1910-ből

jegyzői tanfolyamra. Itt jött az erőpróba. Beiratkoztam gyors- és gépírás, német levelezés tanfolyamra és a jegyzői tanfolyamra, ezenfelül a jogra. Mint okleveles jegyző kerestem elhelyezkedést s találtam Lengyeltótiiban, Somogy megyében. 1909-ben megválasztottak szülőfalumban rendszeresített nyugdíj-képes állásba, segédjegyzőnek. Tovább tanultam és vizsgáztam. Bevonultam a tiroli 4-ik sz. császárvadász ezredhez egyéves önkéntesnek, hogy németül megtanuljak. Kitüntetéssel és legjobb minősítés-

sel végeztem az önkéntesi évet, megtanultam németül és kevésbé olaszul is.

Az önkéntesi év után minden szabad időmben magamat képeztem, célom a jogi pálya s az ügyvédség volt. Megszereztem a politikai doktorátust s aztán egy kiegészítő szigorlatot s akkor jöttem az ügyvédi pályára.

Mint ügyvédjelölt vonultam be a világháborúba az első napon. Ott kitüntetést szereztem és 1915 okt. 13-án hadifogságba jutottam s ott töltöttem 28 hónapot. Ott megtanultam oroszul, úgyhogy fél éves hadifogságomkor már több könyvet, többek közt egy orosz iskolai jogi könyvet és regényt fordítottam le magyarra. Az első hazatörökvők között érkeztem haza, 1918 március 15-ét már Budapesten ünnepeltem. Itthon az oroszországi rettenetességeken okulva, csak a magyar földművestársadalom politikai megszervezésétől és iskoláztatásától vártam segédelmet,

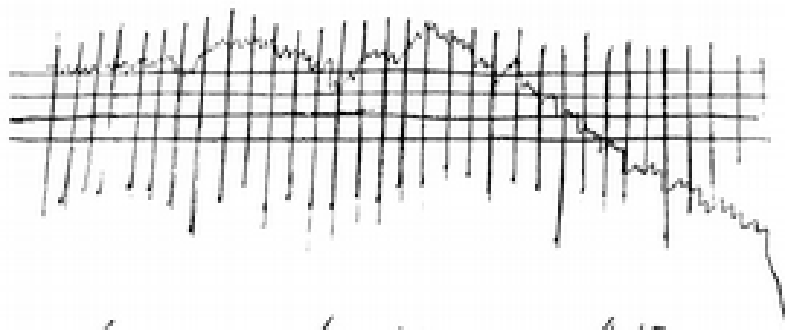
ez lelkesített, hogy a politikával foglalkozzam.

Azóta életem a közéleti porondon mozog.

Tanácsadóm s irányítóm nem igen volt, inkább a magam szigorú bírálóhoz, mint mások engedékeny ítéletéhez szerettem igazodni, soha sem tettem és mondtam olyat, amit magamra kellemetlennek tartottam. Mindig szívesen ragadtam meg az alkalmat, hogy bárkinek minden köszönetvárás nélkül segítségére legyek. Azt hiszem, ez a szolgálatom volt legfőbb ajánlólevelem mindenütt s az, hogy minden ígéretemet száz percentig igyekeztem beváltani, csak mióta képviselő vagyok, nem tudom ezt a tulajdonságomat úgy megtartani, ahogy szeretném, de remélem, ha nem leszek képviselő, újra megtarthatom, mert akkor annyit vállalok, amennyit akarok, most pedig annyit kellene elvégezni, amennyit velem szemben kívánnak.

Szép Ernő

Utólagos:

Az orvosi feljegyzés a fentiekhez csatolva.

Szép Ernő

Hat elemi

Hat elemi. Írta: SZÍJJ BÁLINT felsőházi tag

Születtem Nagyigmádon 1868 február 5-én (jaj, de régen volt), apám 45 hold birtokú kiscgazda volt 12 gyermekkel. De nagykorúságot csak öten értünk, ebből is elhalt 24 éves korában, 1871-ben született öcsém. Négyen még élünk, én vagyok a legfiatalabb.

Elemi iskolába itthon, Nagyigmádon jártam, s 5 év alatt 6 osztályt végeztem. Tanítóm mindenáron rá akarta beszélni szüleimet, hogy vigyenek felsőbb iskolába, mert szerinte jó tanuló voltam: szüleim hajlottak is a kérésre, de én ellentálltam és pedig azért, mert már akkor ismertem, hogy *szüleim a testvéreik kifizetéséből kifolyólag súlyos adósságba keveredtek és a gazdaságilag áldatlan 70—80-as években alig-alig bírták a súlyos kamatokat. Hátha még én is tanulni megyek! Másrészt pedig azért, hogyha én tanuló, akkor nem hajthatok lovakat — foglalkozásom miatt! — Jó lovat hajtani pedig nagyon szerettem!* Így én itthon maradtam gazdálkodni. Tudományszomjain azonban kísért egész életemen át a mai napig is, de gyermek és ifjúkoromban ezt alig lehetett kielégíteni. *A kalendáriumon kívül — no meg a jó öreg biblián — csak egyetlen könyv volt házuknál: »Robinson« története, melyet az itt megszünt Olvasókör anyagának felosztásakor adtak mint részt atyámnak. Ezeket olvastam én el ötször-hatszor, mikor a gazdasági munka engedte és még a szomszédunknak járt egy »Hírmondó« című hetilapja, ezt kértem kölcsön és ezek voltak szellemi táplálékaim, míg 1891-évből besoroztak katonának!*

A 6-ik honv. huszárezrednek Ógyalán állomásozó I. osztályának 2-ik századához kerültem, hetheti katonáskodás után elküldött századparancsnokom az ezredaltiszti iskolába *Vácra*. Öt hónapi tanulás után mint tizedes jöttem ki az iskolából a századhoz, egyéves katonakoromban szakaszvezetővé, majd egy és háromnegyedéves katonakoromban őrmesterré léptettek elő. Két év letelte után kapitányom minden rábeszélése ellenére, hazajöttem szabadságra. 1893 őszén. Édesanyám még 1884-ben elhalván, édesatyám alig várta, hogy

megjöjjek, s megnősüljek, hogy hozzám költözzék. Megis nősültem 1894 jan. 23-án, atyám hozzánk költözött azonnal és a mi gondozásunk alatt, volt 1913 jan. 7-én, 87-ik életévében bekövetkezett haláláig.

SZÍJJ BÁLINT

Hozzánk költözése után, 1899-ben megosztottuk a kis vagyont, egynek-egynek 11 hold jutott, 8 hold jutott feleségemnek és 2400 kor. (nekem pénz nem jutott, sőt holdankint 174 kor. adósság, melyből Isten segítségével 10 év elteltével kilábalunk). Közben fél házrészünket eladva, egészítetünk, azután földjeinket szaporítottuk, úgyhogy most már annyi van, mint szüleinknek volt, 45 hold. Háború alatt 22.000 koronát hadikölcsönbe is adtunk, mely k. b. elvesztett számunkra. Gyermekkel az Isten nem áldotta meg házasságunkat, ezért is nem vettünk több földet!

A közművelődéiért — mely a politikába is belesodort — megtettem, amit tennem lehetett, alig jöttem

haza a katonaságtól, 1895. évben »Népkönyvtár« alapítottam, melybe antikváriumokból és egyéb helyekről szereztem használt, de jó könyveket, majd Darányi akkori földm. miniszterhez folyamodtam népkönyvtárért, s segélyezett is 155 kötettel. Tovább gyarapodva, 1904-ben Gazdakörre fejlődtünk, s így munkáltuk a köz érdekeit, így alapítottam meg 1906. évben a Hitelszövetkezetet és 1910. évben a Hangya fogyasztási szövetkezetet, mely szövetkezetek a háborús krízist szerencsésen megúszták és örvendetes fejlődéssel mennek előre.

Önzetlen közéleti munkámért 1899. évben községi képviselőtestületi taggá, 1902. évben előljárová, 1905. évben községi pénztárossá, ugyancsak 1902. évben vármegyei törvényhatósági bizottsági taggá választottak. Azóta is mindig újra megválasztva, ma is az vagyok.

1910-ben Szabó István kívánságára és barátaim rábeszélésére képv. jelöltséget vállallam, de dacára hűeim nagy lelkesülésének, az ármány elbuktatott. Liberális világnézetemet

hibának rótták fel! 1912-ben községi bírónak választottam, melyet háború végéig viseltem.

1920. jan. 25-én 1201 szótöbbséggel nemzetgyűlési képviselővé választottak kisgazdapárti programmal Gerencsér István kereszténypárti jelölttel szemben. 1922-ben szintén Gerencsér volt egyik ellenjelöltem, a másik Juhász Vince nagykőrösi tanár, ekkor az első választásnál nem sikerült abszolút többséget kapnom, pótválasztáson választottak meg Gerencsérrel szemben 1656 szótöbbséggel, Képviselői működésem ismeretes az újságok előtt, még csak azt jegyzem meg, hogy mind a két cikluson egyik alelnöke voltam a kisgazdapártnak. 1926 őszén, amikor a nemzetgyűlést feloszlatták, nem léptem fel képviselőjelöltnek, hanem Péntek Pál barátomat ajánlottam helyettem, akit meg is választottak,

1927 januárjában a kormányzó úr öfömlétsága örökös felsőházi taggá nevezett ki.

Ezekben írtam meg vázlatosan *életem történetét.*

SZERÉMY

SZERÉMY ZOLTÁN (30 éves korában)

»Apám papnak akart nevelni (vagy ügyvédnek, kereskedőnek, hivatalnoknak, orvosnak és a jó Ég tudná még minek nem!), de én a bennem élő ellenállhatatlan kényszernél fogva, színész lettem . . .« — Hogy aztán ezek az ellenállhatatlan kényszerek hazulról való megszökésekkel és elnadrágolásokkal voltak-e egybekötve, az nem változtat a lényegen, vagyis azon, hogy aki színész lett, az csaknem kivétel nélkül *jobbra* indult el az élet országútján és *balra* érkezett meg valahová (rendszerint valamely vidéki színésztársaság ösztövére kebelére . . .). így történt ez nem kisebb »színészemberrel«, mint teszem azt Petőfi Sándorral . . .

Engem is *jobbra* indított el boldogult édesapám, a híres és

nevezetes nevelőintézetbe, a nagyszombati konviktusba, hogy aztán onnan kikerülve, valami jogvégzett megyei hivatalnokot fabrikáljon belőlem. — Az öregúr, maga is, mint főszolgabíró szolgálta az ősi Nógrádmegyét és a família többi tagjai is a megye kenyerét ették Palóc - országban, mégpedig jelentékeny hivatalokban. — No, és a nagyszombati komoly iskola ahol sem a jónevelést tekintve, sem a szigor dolgában nem volt hiány, mégis elferdítette az édesapám velem kapcsolatos komoly és jóra való szándékait. Nem, mintha én rosszul tanultam volna Sőt ellenkezőleg. — Pirulva valom be, hogy én jó tanuló voltam. De — a sors útjai kifürkészhetetlenek! — Volt a nagyszombati konviktusban egy nagyszerű kis színház! . . . Olyan tökéletes színpaddal és szabályos nézőtérrel, hogy akármelyik vidéki vándor színigazgatónak méz csurrant volna álmában az ajkán, ha véletlenül azt álmodta volna, hogy ő a direktora ennek a kedves kis színháznak. — Noshát, mi diákok, jól szavaló, ügyesen mókázó, léhát tanárilag színjátszásra alkalmasnak assentált intézeti ifjak, ebben a színházteremben játszottunk aféle »iskoladramákat«. Én tehát Nagyszombatból már »megmélyezve«, sőt minden hivatalnoki pálya szempontjából »elvesztem« kerültem haza, Balassagyarmatra a különben kitűnő érettségi bizonyítvánnyal a zsebemben. Mert bár egyelőre ugyan beiratkoztam Pesten a jogiegyetemre, de én már tudtam, hogy soha egy me-

gyei aktát megfogalmazni nem fogok.

Egyszer aztán a balassagyarmati szintársulat sanyarú napokat látván, kikunyorált az édesapámtól engem egy szerep eljátszására ... Ez volt a sorsdöntő eset rámnézve. A direktorra nézve is, mert — ahogy a színigazgatói orr nagyszerűen és előre kiszámította — telt házat vonzott maga az az esemény, hogy a központi főszolgabíró fia játszani fog a színészekkel az »arénában«. — Följegyzésre talán csak az érdeemes, hogy első, tulajdonképpeni színjátszásom ekkor esett a Liliomfiban. Persze, nagyszerűen játszottam és — színész lettem (nem vicispán). A részletek ettől kezdve valóban nem érdekesek! Nem kellett sokat küzdenem a családi ellentállással, sem semmi majorátusból leendő kitagadás veszélyével. Gizella nővérem már akkor megtörte számomra is a jeget a családban, mert ő már az Országos Színitanoda növendéke volt és az én fölvilágosodott atyafiságom is idejekorán megérezte, hogy az élet a vármegyénél sem fenékgig tejföl ...

Elvégeztem hát én is a színészakadémiát! — Csiki Gergely, Szigethy József, Bercsényi, Újházi voltak a tanárim és én iparkodtam, hogy e kiváló színész-nevelőknek ne hozzak szégyent a fejükre. Pont negyven éve az idén, hogy színészkedem. A Vígszínházon kívül (ahol a megnyitás óta dolgozom), csak Kassa és Kolozsvár voltak a színész-nevelő állomásaim. Ennyi az, amit pályafutásomról és magamról mondhatok.

Szüle Péter festőművész küzdelmes fiatalsága

Ma híres festő, a beérkezettek közé tartozik. Nagy megrendeléseinek vannak s a Bethlen-udvarban előkelő műteremben dolgozik.

SZÜLE PÉTER (1910-ben)

Negyvenkét éves. *Apja Cegléden vasutas volt, kalauz.* Jegyeket lyukasztott.

— Mi hatan voltunk testvérek — meséli Szüle Péter — nővéreim fiatalon meghaltak, öcsém pedig a harctéren. Szegény önként állt be. Újpesten laktunk kis nádfödeles putri-

ban, én még csizmában jártam iskolába. Volt *egy* jó kemencénk, édesanyám azon süttött perccet nekem. *Én már akkor rajzoltam.*

93-ban Pestre helyezték a vasutast, illetőleg Újpestre. Ott járt a fiú elemibe. Mint harmadik elemistát a tanító egy kis könyvből meg is említette őt, mint egy ügyes kis fiút, aki rajzolgat. Kívánta neki, hogy olyan karriert csináljon, mint Munkácsy Mihály.

Rajzolgatott, a festéket nem ismerte, amit látott, lemásolt.

A nyári szünetben, *mint kis fiú elment a kőművesekhez és a cserepesekhez dolgozni.* Újpesten nem egy ház van, amelynek a cserepezésében résztvett.

— Kijártam a piacra — meséli — és segitettem nagyságáknak libát hazavinni, kaptam öt krajcárt, tíz krajcárt. Volt egy fűszeres Újpesten, Éliásnak hívták, a pincéjében kicsírázott a krumpli, oda is elmentem, a csírárt leszedni s a krumplit behánytam a kosárba. Tizenöt krajcárt kaptam. Két vénkisasszony volt, azoknak a virágait öntöztem, ott is kinézett 10—15 krajcár . . . Nagyon szegény kisfiú voltam.

Közben felfedezett egy fényképnagyítót Újpesten, ott lesekedett az ablak alatt, bámulta, milyen nagy dolog a művészet. *»A palettákról leszedték a festéket és kihányták, én felszedtem, beraktam a gyufaskatulyába s szagoltam az olajfestékeket, hogy milyen boldogság lehet ezzel festeni.«*

Képkiallítást először 1903-ban látott, akkor 16 éves volt. Akkor hat középiskola elvégzése után beiratkozott az iparművészetire az Üllői-úton. *»Két év után Füller Kamill kidobott — mondja — mert nem volt 14 koronám félévi tandíjra. Nem akartak tovább várni.«*

Ezután Zweibrück nevű Király-utcai fényképnagyítónál végzett képnagyításokat. *Utóbb önállósította magát s maga vállalt 10 koronás fényképnagyításokat, otthon a szateliban dolgozott.*

1905 őszén felvették az Andrássy-úti mintarajziskolába, a tandíjat elengedték. De nem festhetett, mert nem volt pénze festékre, Ballóhoz járt, ott rajzolt két esztendeig.

Huszonegyéves korában elment Zempléni Tivadarhoz, akit nagy mesternek tartott.

— Ekkor aztán már mégis volt pénzem, pár fillérem festékre — meséli — festettem minden istennyilát, csendéletet, egy-két koronáért, hetvenöt krajcárért portrét. *Emlékszem, eladtam egyszer húsz skiccet, jó képeket tizenöt koronáért.* Nagyon kellett a pénz.

A nyugati pályaudvar-étte-

remben ingyen kosztot kapott. *»Együtt kosztoltunk ott egy rajztanárral, de baj volt néha, mert nem volt három krajcárunk borralalóra.«*

1908-ban állított ki először a Múcsarnokban. A képet kéz alatt adta el tizenöt koronáért. Ez húsz év előtt volt.

1911-ben végezte el a főiskolát, ekkor már kétszer kapott állami ösztöndíjat vagy pénzt, 1200 koronát. Ebből persze évekig élt. 1913-ban a Benczúr-mesteriskolában dolgozott, itt megint rosszul kezdett menni, *»a háború szele fűdögált.«* Bevonult és 4 évig a harctéren volt, nem dolgozhatott.

1918-ban megkapta a kis állami aranyérmét, a nagy állami aranyérmét tavaly kapta. A Szinyey-nagydíjat 1925-ben.

— Most három éve megy valahogy! — mondja — kilenc éve vagyok nős!

A kommunizmus bukása előtt egy héttel nősült. Felesége is fest, kiállítóművész.

Már nős volt, egy kis kehes *díványon* lakott, Benczúr adta, aztán meg egy mosdótáluk volt. Bútoruk nem volt több. Első bútora egy amerikai íróasztal volt, ott tartotta a festéket, tubusokat.

Szüle kedves felesége így fejezte be az intervjút: *»el nem bírtam képzelni, mikor lesz egy konyhánk, fürdőszobánk. 1925-ben, amikor a Benczúr-telepen laktunk, beesett az eső, befűjt a szél.*

Titkos Ilona

Este fél nyolc. Titkos Ilona most érkezik a Magyar Színház elé. Sokan várják. Hírlapírók, fényképészek.

Rövid kis tárgyalások után különféle tiszteletteljes kézsók, a híres színész nő rohan be az öltözőbe.

Spanyolfal. Öltöztető, örületes meleg és vakító világítás. Azt mondja, jöjjenek máskor, találkozunk máshol, nincs ideje, készül az előadásra. De az újságíró nem hagyja magát. Tessék elmondani az életrajzát.

Ez itt most az utolsó terminus és Titkos Ilona nem maradhat ki azok közül, akik nagy karriert csináltak és akik maguk csinálták meg a karrierjüket.

Szóval muszáj. Tessék. Titkos Hona a spanyolfal mögül:

— Hát az én életem érdekes. Abszolút érdekes téma. (Mit ír most, te jó Isten?) Erdélyben születtem, Kolozsvárott. Pestre jöttem 1916-ban. Apám a Karolina-kórház főgépésze volt. . . (Közben az öltöztetőhöz: Add ide áztat. Nem azt. Azt.) Szóval, azt akarom mondani, nevem ördögkúti Titkos Ilona. Szüleimmel bent laktunk az épületben, állami szolgálat, rendes pozíció. (Várjon most egy pillanatra, előbb hagy tűzzem össze.) Apám nagyon érdekes ember volt, abszolút intelligens, tehetséges. Na már most, az apám tíz évig beteg volt, nyugdíjazták. Velem elvégeztették a kereskedelmi iskolát. Pestre jöttünk, hivatalt kerestem. Akkor ez lehetetlenség

volt, tizenhatban. Vágytam, hogy színész nő legyek, nem volt teljesíthető. Anyagiak miatt. Nem volt pénzünk, még nekem kellett eltartani őket. Miután megfelelő hivatalt nem találtam, elmentem dolgozni a hadi keztügyárba, a Veres Pálné-utcába. Oda beálltam kenyeret keresni. (A tükör elé ül, festi magát.) Ott abban az időben intelligens emberek dolgoztak, a sors akkor kegyetlen volt az emberekhez, nem lehetett válogatni a kenyérkeresetben. Finom hadiözvegyek, jó emberek voltak ott, dolgoztak. Én voltam egyike azoknak, akik a legtöbbet dolgoztak, ügyes voltam, sokat kerestem.

— Ekkor egy komikus fordulat történt, Augusztina főhercegnő lejött egyszer a munkaszobába, ahol én darabszám dolgoztam, lejött s ahogy ott nézegetett, észrevette, hogy finomabb a kezem, mint egy munkásné, megszólított, mint a mesében. Elmondtam, hogy iskolázott lány vagyok, akit a háború kergetett a keztügyárba. Megszólított a fenséges asszony, azonnal abba kellett hagynom a rajzolást (keztüsablonokat rajzoltam) s az ő nagy protekciójára azonnal felrendeltek az irodába. Gépen írni.

— Ez nagyon szép volt és megható, de annyi lett volna az irodában a *havi* lizetésem, amennyit odalent a műhelyben egy *hét* alatt kerestem. Könyörögtem, hogy tegyenek vissza.

— Pénzt akartam gyűjteni, kenyérié s arra, hogy beiratkozhassam a színiiskolába. Nyolc hónapig dolgoztam itt, vehettem is néhány rendes kis ruhát a keresetemből s kéthavi tandíjat is félretehettem. Akkor aztán beiratkoztam az Országos Színészegyesület iskolájába. Nagyon boldog voltam, erős akarattá¹ dolgoztam, nekem az a meg-

győződése, hogy az akarat több, mint a szerencse.

Megkérdeztem Titkos Ilonát, hogyan határozta el, hogy színész legyen. Ki bátorította, mi adott erőt a nagy küzdelemhez.

— Nem lehetett másképp, — felelte — így születtem. *Annak születtem.*

(n. s.)

Tolnai Simon

— Engem nem ösmernek, én a földalatti villamoson kalauz vagyok, amivel azt akarom mondani, hogy engem nem lehet látni. Nekem az a hiúságom, hogy csak a lapomat ismerjék, *engem ne ismerjen senki személyesen.*

Tolnai úr igen egészséges, erőteljes férfiú, hatvankét éves.

— Hány éve dolgozik? — kérдем tőle.

— *Nyolcéves koromban lettem önálló!* — feleli — *magánszorgalomból tanultam és inaskodtam.*

— Nekem nincs életrajzom folytatja Tolnai, a híres lapkiadó — volt egy öregember és egy öregasszony, *nem bírtak enni adni s azt mondták »menj édes fiam és keres kenyerek.* Miután hét leánytestvéretem nem küldhették kenyeret keresni.

— Sohse tudtam olyan foglalkozást vállalni, mely függő állapotot teremtett. Mindig csak az önállóságra törekedtem. Később egy spiritizmusról szóló könyv jogát megszereztem, ezzel

indultam neki az életnek. *Tizennégy éves voltam, rettenetes sokat koplaltam.*

— Egy emlék gyermekkoromból: Tizenhat éves fiú lehet-

TOLNAI SIMON (30 év ellőiti kép)

tem. A 85-ös kiállításon az Iparcsarnok előtt álltam a megnyitás napján. Milán királyt ünnepezték, aki égő cigarettával akart bemenni az Iparcsarnokba, de észrevette, hogy Tilos dohányozni s letette a cigarettáját, én pedig elkaptam s ott mindjárt megvette valaki tőlem, 1 forintot adott érte, mert egy király szájába volt. *Ebből négy napig éltem.*

— Másik adat: 1915-ben európai kiadók jártak Pesten, világhírű nevek. Eljöttek az én

nyomdámba s megkérdezték, hogy hány példányban jelenik meg a Tolnai világlexikon. Azt feleltem: 165.000. Azt hitték örült vagyok. A legnagyobb angol lexikon csak 62.000 példány. De aztán megmagyaráztam, hogy én egy kötetet 1.90-ért adok, *nekem többre van.* viszont azt a lapom előfizetői kapják. Ezzel 165.000 előfizetőt kaptam, viszont az ilyen elterjedt lapban mindenki szívesen hirdet. A hirdetések hozták a nagy jövővelmet. Ez az én üzleti titkom.

Törzs Jenő

— Születtem 1887 április 23-án, Budán. Szegény hivatalnok ember volt az édesapám, a *Neues Politisches*

TÖRZS JENŐ (8 éves korában)

Volksblatt kiadóhivatalának az expeditora. Öten voltunk testvérek, négy fiú és egy leány. Nagyon szerényen élünk édesapám kis fixfizetéséből.

Kis gimnazista voltam, mikor egy hétfőn délután az iskolával ifjúsági előadásra mentem a régi Nemzeti Színházba. A karzatról hallgattam *Lear király-t.* Elhatároztam, hogy színész leszek. Derék szüleim hallani sem akartak róla. Akkoriban a színész mesterség nem volt olyan előkelő, jövedelmező pálya, mint most. Egy este vacsora után, bejelentettem szüleimnek, hogy elhatározott szándékom színész leszek. Nagy vihar támadt a kis ebédlőben. Azután késő éjjel le feküdtünk. Én az idősebbik bátyámmal aludtam. Ő is lebeszél:

— Tudod, mi az a színész? — mondta. — Olyan akarsz lenni te is, mint a . . . (itt a Nemzeti Színház egyik legjelentéktelenebb kis színészenek nevét mondta.)

— Miért nem említéd Újházit? — kérdeztem. — Vagy Szacsvyat, Nádayt? Itt elhallgatott.

Nagy harcok árán mégis beirattak szüleim az Akadémiára. Édesapám ezt mondta:

— Nem bánom no, fő, hogy tisztességes ember legyen belőled. Színész is

lehet tisztességes. (Azt hiszem, nem hitte.)

Három esztendeig színiakadémia. Otthon éltem, otthon kosztoltam és otthonról kaptam ruháimat. A statisztáláson szerzett pénz kávéházra, cigarettára kellett. Meglehetősen kellemes, boldog életem volt. Talán azért, mert nem voltak nagy igényeim. Elvégeztén a Színiakadémiát, szerződést sehogyan sem tudtam kapni.

Micsey F. György, vidéki színigazgató kijelentette, hogy naivája éppen két fejjel magasabb, mint én vagyok. Szomorú lettem, hogy nem kaptam szerződést. De volt egy kollégám, akinek két szerződési ajánlata is volt, egyik Pozsonyba, másik Kecskemétre. Ő a pozsonyit választotta, helyette én mentem Kecskemétre vendégszerezni.

Hajnalba indultam el Pestről, a vonaton tanultam a szerepemet. Vékony, sovány, sápadt kis fiú voltam,

19 éves lehettem. A Gyurkovics lányokban játszottam Horkay Ferit. Olyan bukás volt, hogy Bihari Ákos, az igazgató, egyáltalán látni sem akart az előadás után, ő jobban szégyellte magát, mint én, úgy küldött ki nekem valakivel 20 koronát. Csak utazzam vissza.

— Szomorú napok következtek Pesten. Hosszú ideig szerződés nélkül lődörögtem. Elkedvetlenedtem. Otthonról támogatlak még mindég. *Szüleim nem szemrehányással, inkább részvétellel voltak irányomban.* Édesanyám különösen nagyon bízott bennem. Akkoriban alakult meg a *Thalia*. Itt Ibsen *Nórájában* játszottam Rank orvost először. Most már szép sikerem volt. A »*Szerdac* című lapban különösen *Ignotus* írt rólam szép kritikát. Nemsokára *Beöthy* László leszerdötetett a Magyar Színházhoz. Az első esztendőben eljátszottam a Sasfiókot. Ez döntő siker volt az életemben. Itt már rendben voltam!

Vass miniszter apja kisiparos volt

— Szegény kisiparos családjában születtem, — meséli élet-történetét Vass József. — Ha a műhelyben nem akadt dolog s az öt gyerek enni kért, *apám vállára vette a kapát*, elment zsellérmunkára. így keresett kenyeret s bizonyára soha se jutott eszébe, hogy kiirtsa a családját.

— Én nem az iskolában kezdtem, apám olvasott ember volt s a házunk végében volt egy patak, ahol fűzfavesszők nőttek, kréta is akadt, *öt éves koromban apám ráfogott a betűre*. Felírt 1—2 betűt a műhelyben levő szekrény külső oldalára, azt nekem elmagyarázta, a fűzfavesszőt a kezembe adta, azzal kellett az ábácét mutatgatnom. ő dolgozott ezalatt a műhelyben. Ha esetleg elfeledkezve a betűkről, legyeket fogdostam, a hajlós fűzfavessző közeli érintkezésbe jutott velem. Csontot nem tört. Új vessző pedig mindig akadt a patak partján.

— Az abc-t ötéves koromban már jól tudtam s elkövetkezett

A miniszter ifjú korában

hogy az Eötvös Loránt-törvény cikk 3-ik pontja alapján engem mindjárt a 3-ik elemibe dobtak, de fizikailag a nyakamnál fogva, ténylegesen odahajítottak. Így öröklődött belém a Vass-família »bötűszeretete«.

— A szegénységen, a munkának és a szép gondolatoknak szeretén s a becsületes néven kívül ezt az örökséget hagyta rám az apám.

— Sárváron születtem, Vas megyében, 1877-ben, két akasztófá alatt, tudniillik a két 7-es, két akasztófát jelent. Igen közel is jártam hozzá 1919-ben.

— Gondolt ekkor a két hetesre a kegyelmes úr? — kérdeztem.
(Szünet.)

— Igen.

— A püspököm neveltetett Rómában, az első két esztendő ő fizette értem, aztán ő meghalt s engem felvettek a magyar alapítványi díjmentes helyre. Húszéves koromban kerültem Rómába és huszonhét éves koromig tanultam. Itt már palotában laktam, a magyar-német intézet palotájában. Fegyelmezett, férfias, munkás-élet volt ez. Életemnek legszebb része.

— Boldogult Steiner püspök nagy szeretettel engem választott ki, hogy kiküldjön Rómába, még most is megvan a régi, bieder-

Vass miniszter fotográfiái

mayer-erszény, amit a püspök elutazásom előtt egy órával adott át nekem, hetvenhét körmöci aranyat tett bele, hogy hét esztendő múlva legyen miből hazautaznom. Ő szegény, két évre rá meghalt.

— Róma előtt engem anyai ágról egy kanonok nagybátyám taníttatott, Tóth István. Ő sokszor elmondotta, hogy a családban egy szegény diákgyereket mindig egy-egy kanonok vállalt, az taníttatta. Aki őt taníttatta, az ő nagybátyja, meghalt 1842-ben. Aki azt taníttatta, 1792-ben halt meg. Aki viszont ez utóbbit taníttatta, 1742-ben halt meg. *Mind a hárman 50—50 év közben haltak meg pontosan ugyanabban a kanonoki házban, ugyanabban a szobában és mindig jelen volt a kis diák, akit taníttattak.*

— Aki engem taníttatott, megtörte a tradíciót, nem 1892-ben halt meg, hanem 1894-ben. De azért már 1892-ben meghúzták rá a kanonokok halotti harangját. Az orvosok letettek az életéről, én ott virrasztottam mellette, én voltam a kis diák. Kis II. osztályos diák. A haldokló mellett . . . *Ellenben hajnalban négy órakor a nagybácsi felül az ágyban és azt mondta: »éhes vagyok, hozzátok a reggelit. Rá két évre meghalt.*

— Egy ilyen élet kérem hosszú — mondja tovább a miniszter. — Rengeteg sok történt ezalatt. Rómából visszajövet, Adonyban voltam káplán, Zichy Nándornak voltam az íródeákja. *Talán azt mondhatom el büszkeséggel, hogy semmi protekció, vagy meg nem érdemelt támogatás nem volt osztályrészem.* Egy eset életemből: *II-od Osztályú diák voltam, ösztöndíjra pályáztam, amelyet aztán nem én, a tiszta jeles diák kaptam, hanem egyik társam, egy előkelő ember fia.* Ezt a fiút én tanítottam s a szekundából én szoktam kihúzni. *Ekkor találkoztam először az élet igazságtalanságával.*

— Hogy érti kegyelmes úr? — kérdeztem — házitanítója volt annak a fiúnak?

— *Igen!* — felelte Vass miniszter — *fizetett házitanítója.* És ez engem nagyon bántott, mert az a véleményem, hogy a bíróságon kívül az iskola az a hely, ahol vigyázni kell, hogy az igazságérzet meg ne sértsék. A gyermek ártatlan gondolkozását óvni kell. A gyermek igazságérzete százszázalékos kell hogy legyen.

— Talán ez az emlékem eredményezte, hogy kultuszminiszter koromban, 1921-ben, revízió alá vettem az összes állami diák-ösztöndíjakat és *minden egyes olyan esetben, ahol szegény jeles tanuló mellőztetett kevésbé értékes protekciós társa javára, a viszonyt megfordítottam, ettől elvettem, amannak adtam oda.*

— Emlékeim? Elküldtek engem a boltba kicsi fiúkoromban, hogy hozzak valamit. Ugyanakkor lépett be a sárvári uradalom bérlőjének a fia. Egy négykrajcáros penderített oda az asztalra. (Később kijavította a miniszter *így:* a pultra). Krumplicukrot kért érte. *Es é?i, szegénységem mély völgyéből megrendülve néztem a gazdagságnak ezt a felhőkarcolóját és élénk volt bennem az a meggyőződés, hogy sohase lesz felesleges susztertallérom arra, hogy csak úgy odadobhassam krumplicukorra.*

— Mikor a Szent Imre Kollégium igazgatója lettem, *az volt a kívánságom, hogy oly könnyed anyagi viszonyok közé kerüljek, hogy ne vegyem észre, ha egy koronám hiányzik.* 1911—1918-ig voltam a Szent Imre kollégium igazgatója.

— És most mi a kívánsága, kegyelmes uram?

— Most? (itt kis gondolkozás után azt felelte Vass miniszter); Most anyagiakban az a kívánságom, hogy a tárcám dotáltatnék a hitelnek olyan mennyiségével, hogy a miniszteri tárca meg a saját zsebem legalább egy szólamot eltudna hallgattatni a nagy magyar De Profundis keserves kakofonjából. Legalább egy osztály, egy réteg könnyeit szeretném letörölni. Legalább egyet a síró orcheszterből.

(n. s.)

Végh Károly

a Tőzsde elnöke

1859-ben születtem Bécsben, Győrből származó magyar szülőkötől. 1868-ban Pestre költöztünk és édesatyám beíratott a kir. kath. főgimnáziumba, ahol három hónap elteltével minden tantárgyból magyarul feleltem. Ebben az iskolában és a budapesti kereskedelmi akadémiában végeztem tanulmányaimat és az utóbbi intézetben 1876-ban kintüntetéssel tettem le az érettségi vizsgát. Atyám magánhivatalnok volt, nagy családdal megáldva, de szűkös anyagi körülmények közt élve. Ezért már *tanulókor ómban gyengébb élméret etelő kollégák oktatásával foglalkoztam* és az akkori viszonyokhoz képest elég *szépen kerestem*. Korán elhalt szüleimtől gondos nevelésben részesültem, jó kézsültséggel, több idegen nyelv ismeretével léptem az életbe. Tanulmányaim befejezése után egy helybeli nagy gabonakiviteli üzletbe léptem, ahol a kereset ugyan nem volt nagy, de bő alkalom kínálkozott elméleti tudásomat gyakorlati ismeretekkel gyarapítani.

Abban a régmúlt időben Magyarország még Európa gabonakamrája volt és a magyar mezőgazdaság termékei igen keresettek voltak Közép- és Nyugat-turópában, ahová élénk kereskedelmet folytattunk.

Tanultunk akkor dolgozni is, az üzlet aránylag csekély személyzettel bonyolítottatott le és sok éven át *reggel hét órától a késő éjjeli órákig voltunk befogva*. Szociális törvények, üzleti záróra nem léteztek, senki sem

törődött azzal, hogy az alkalmazottak hány órán át dolgoznak, vásár- és ünnepnapokon is munkában voltunk, *vasárnapokon estefelé szabadultunk ki*.

Nehéz iskola volt, de jótékony hatású. Beláttuk, hogy a megfeszített munkától sem szabad visszariadni. Az említett cégnél mint gyakornok kezdtem működésemet, 19 évig ott voltam, az utolsó öt esztendőben már cégvezetői minőségben.

1895-ben kezdte meg működését a Magyar Folyam- és Tengerhajózási r.t., melynek nagynevű, még ma, 20 évvel halála után is annyiszor emlegetett alapítója, Kornfeld Zsigmond igazgatóhelyettesi minőségben szerződötetett a vállalathoz.

A kereskedelmi szolgálat szervezésével és vezetésével bíztam meg és ennek a feladatnak szenteltem egész tevékenységemet.

Tudva van, hogy a társaság alapításának ellenzői is voltak és működésének első éveiben nem csupán rokonszenvvel találkozott. Hiszen, — sajnos, — régi tulajdonsága a magyarnak, lebecsülni azt, ami az övé és magasztalni az idegent.

1897-ben igazgatóvá neveztettem ki, 1921-ben pedig alelnökké választattam.

A budapesti áru- és értéktőzsde 1898-iki közgyűlése tőzsde tanácsossá választott. 1907-ben a tanács alelnökévé, 1918-ban pedig elnökévé választott.

A felsőházról szóló törvény alapján a tőzsdetanács 1927-ben a felsőház tagjává választott.

Boldog gyermekkorom volt

VARSÁNYI IRÉN

Kérem mi is a feladat?! Hogy írjam meg őszintén az életrajzomat, mint úgynevezett self-made man! Ami azt jelenti ugye, hogy honnan jöttem és hogy a magam erejéből jutottam el idáig! ahol most vagyok. Azt hiszem, igen! Hallgassák csak meg.

VARSÁNYI IRÉN lánykorában

Nagyon szerény viszonyok között kerültem ki az életbe. Székesfehérváron végeztem az iskoláimat és mint már ilyen jól nevelt self-made manhez illik, kitűnő tanuló voltam, úgy hogy a polgári iskolában és később a Színészakadémián is tandíjmentességet kaptam, ami bizony szűkös körülményeimre nagyot jelentett.

Nagyszüleimnél nevelkedtem és tőlük tanultam meg azt a bizonyos kötelességtudást, amely még mai s megmaradt bennem. Az Isten áldja meg őket érte. Boldog gyermekkorom volt náluk. Délután hazamentem az iskolából és már várt a jó meleg kávé, amely ugyan kávébabot keveset látott. Megettem —hozzá egy éktelen nagy vizes zsemlyét és ezzel meg is volt a vacsorám. no néha egy alma, vagy nyáron a jó finom görögdinnye és virultam az egészségtől. Azt kérdezi úgy-e, hogy kinek jutott az eszébe,

hogy színésznő legyek. Az iskolában mindig én voltam az a bizonyos ünnepi felköszöntő, jó szavaló és az iskolaigazgatóm, aki kitűnő ember volt, az figyelmeztette drága anyámat, hogy jó volna, ha az Irénke színésznő lenne.

Mikor elvégeztem a polgári iskolát, feljöttem anyámmal Pestre két kis szobás lakásunkba és nagyban készültem arra, hogy jelentkezsem a Színészakadémia felvételi vizsgájára. Beállítottunk az iskolába piros kis orcámmal, fekete lógós copfommal és hát visszaküldött az akkori igazgató, boldogult Váradi Antal, hogy »kislányom maga még nagyon fiatal, majd talán a jövő évben felvesszük«.

Csakugyan a rákövetkező évben sikerült bejutnom az akadémiába, persze számomra ez a mennyországot jelentette. Hogy melyik évben volt ez — azt ne kérdezze, látja, én is csak asszony

vagyok! De hát Istenem, a nagy Jókai is hiú volt az évekre, akkor szabad nekem is.

Egyszer csak érkezett számomra a nagy nap, kiírtak statisztálni a »Kaméliás hölgy«-ben — azt mondja, hogy — »második ve η dég Varsányi«.

Rohantam haza: »anyám — fellépek holnap a »Kaméliás hölgyben«, de báliruha kell. (Akkor még a statiszták is maguk adták a ruháikat). Hát összeült gyorsan a család és megváratták nekem az első Báliruhámat — nagy B-vel. Tiszta kis finom batisztból és volt rajta egy nagy rózsaszín szalagcsokor, tudja olyan, mint amit az olcsó sírkoszorúkra kötnek és kaptam hozzá egy libatoll rózsaszínű legyezőt, arannyal díszítve, mint amit a karácsonyfa-dióra szoktak tenni. Boldogan mentem este a színházhoz a kétforintos báliruhámban, és kezemben a húsz krajcáros libatoll legyezővel.

Bementeni a színpadra! Istenem, hogy tudjam én azt az érzést leírni!! Forgott velem a világ, sehogy sem akartam kimenni, végre az ügyelő, aki szintén egy »gróf« volt, megfogta a karomat és kilökött. Csak azt nem értettem meg, hogy mért Márkus Emma ment ki a függöny elé és nem én! — Azon az éjjel nem tudtam elaludni. — Itt kezdődött az első álmatlan éjszakám a színház miatt.

Aztán mi is volt? Megnyitották a Vígszínházat és Ditrói Mój'ic volt igazgatónak rám esett a választása. Istenem, pedig akkor még el sem végeztem az akadémiát. A legelső darabban játszottam. Hogy azóta mi történt velem, azt már tudják, nem is érdekes leírni, csak átélni!

Jött a nagy komoly munka, a komoly küzdelem. Kis szerep, nagy szerep, vígjáték, dráma — mindegy volt az nekem. Nagy sikerek néha. Szóval a sors kegyes volt hozzám. Közben férjhezmentem, gyerekeim lett, kikerültem világot látni, nyelveket tanultam, sok-sok szép könyvet elolvastam, sírtam, néha nevettem, — repültek az évek felettem — egyszerre csak megjelent az első ezüstszál a szép fekete hajamban.

Eh, mit bánom én, jól van ez így, szép az, ha az ember olyan fanatikusan hisz a mesterségében, mint jó magam. Kap egy pár elismerő szót és ezzel már meg is kapta a munkája jutalmát. Mint például a napokban történt. A Nemzeti Színházban voltam főpróbán és nagy élvezettel hallgattam Bajor Gizi játékát, egyszer csak oda jön hozzám X neves író és azt mondja: »látja ez Varsányi-iskola« na — mondom — »ha ez az én iskolám, akkor jó iskola«.— Bevallom, melegség öntötte el a szívemet.

Jaj Istenem, milyen szerénytelen dolgokat mondok én itt el magamról, nem is folytatom tovább, na Isten velem!

Weisz Fülöp

1859. december 31-én született. »Úgy tessék rám nézni — mondta Weisz Fülöp, a Kereskedelmi bank alelnöke, — hogy szilveszteri gyerek vagyok.

— A földhitel részvénytársaságnál kezdtem, 1876 január elsején, mint gyakornok. *Ugyan-ezen a napon lépett be oda Lánczy Leó levelezőnek.* Hat hónapig nem kaptam fizetést, első fizetésem 40 forint volt. Az első dolgokra az ember mindig pontosan emlékszik. 1880-ban az Országos bankba kerültem. Közben Lánczy a Kereskedelmi bank igazgatója lett 1881-ben, felhívott, hogy lépjek be, mint tőzszedisponens. Azóta itt vagyok.

Ment előre a ranglétrán, lett cégvezető, aligazgató, 1889 december 19. óta az igazgatóság tagja. *Negyven éve tagja az igazgatóságnak.*

Mindezeket a dátumokat az elnök csak úgy kirázta. Mint Wekerle.

Megkérdeztem, hogy gazdag családból származott-e, az elnök úr így válaszolt: »apám Pesten posztókereskedő volt, ő, mint egész szegény gyerek kezdte, de én se nagyon dúskáltam.«

Weisz Fülöp most 69 éves, egyszerű ember, csak az egyszerű életet szereti. Soha szenvedélye nem volt. »Most fogok ferblizni tanulni« — mondta mosolyogva.

Mióta leányait férjhez adta, csak három hét szabadságot vesz

évente, de pénteken kimegy falura és szombat, vasárnap falun van. Ez így van tavasztól október végéig.

— Reggel fél 7-kor kelek, nyáron hatkor. Idén én voltam az első a hullámfürdőben. Reggelenként felmegyek a Várba s a bástyán sétálok.

Weisz Fülöp frissen néz ki, egy ember, aki 69 éves és teli van életkedvvel, ambícióval. Irigyelni lehet.

Persze, nemcsak ezért.

Megvallom, azt hittem, hogy egy nagyon rosszkedvű és fontoskodó bácsival fogok beszélgetni, ezzel szemben, Weisz Fülöp jókedvű, egy friss ember, aki korán reggel kipirult arccal a korzón sétál.

Többször ismételte, hogy csak az egyszerű életet szereti, délben levest eszik, húst főzelékkel és sok, sok gyümölcsöt.

Bizonyára lehet és kell is Weisz Fülöpöt kritizálni. Szoktuk is. Sokan irigylük, végre is őt az aranyzsákok tetején szokták ábrázolni s itt mi egy szegény, éhes város vagyunk. Itt mindenkinek korog a szíve.

Akárhogy áll a dolog, ő egy nagytekintélyű ember, külföldön is elismerik. Az biztos. S addig is, míg ismét harcba bocsátkozunk vele, írja le most ez a toll, hogy Weisz Fülöp egy igen érdekes, értékes ember, self made man. (n. s.)

Dr. Villani Frigyes báró

életrajzi adatai a következők:

Abban az értelemben, hogy anyagi gondokkal küzdött volna, nem volt self made man. Gondos nevelésben részesült, Theresiánumban tanult. Kitüntetéssel vizsgázott s itt már elkezdte a self made séget. Egyetemet Bécsben végezte, az államvizsgáit három kitüntetéssel tette le. A genfi egyetemen is tanult és Budapesten fejezte be szigorlatait. Fiumében belepott a kormányzóshoz, hívták, hogy lépjen külügyi szolgálatba, anyyira szerette Fiumét, úgy szerette a várost, a behívást a külügybe nem fogadta el.

A kormányzóshoz először gazdasági referens, a végén a kormányzóinak tagja lett, mint tanügyi előadó.

Dacára, hogy nem volt soha katonára s nem is kellett volna bevonulnia, maga kérte, hogy bevonulhasson, mint szakaszvezető ment ki és a Dobron is ott volt, ott lett tiszt. Ez is self made-dolog.

Azután behívták Teschenbe, a hadsereg főparancsnokshoz, mint magyar polgári biztost, ott főleg a szerb okkupált területek ügyével foglalkozott.

Bejárta az egész Balkánt, egész Konstantinápolyig. A háború után lépett külügyi szolgálatba. Húszban, februárban kiküldték Nyugatmagyarországba. Ezt tartja élete legértelmesebb idejének, mert itt láthatta munkája eredményét. Népszavazás előkészítésével foglalkozott és utóbb

mint határmegállapító biztost működött abban a munkában, mely nekünk juttatta Sopront és még nyolc községet. Tíz községet verekedett vissza az országnak először az osztrák-magyar határmegállapító bizottságnál, utóbb a népszövetségénél. A határmegállapító delegáció vezetője volt. Onnan került Prágába. Negyven éves korában lett követ. 1925-ig volt itt. Huszonötötől mostanáig Bukarestben volt követ, három és fél évig. Mint az akkori újságokból is kivehető, nagy parádéval búcsúztatták és a koronarend nagykeresztjét kapta.

Utóbb a párisi követség vezetésével bízott meg és ezt az állását most foglalta el. Ez a mi legfontosabb posztunk. Első front.

Fiatalabb korában sok mindennel foglalkozott. Művészettörténelemmel, botanikával. Akkor még ráért. Most nem lehet. Regényt évek óta nem olvasott, nincs ideje. Csak katonai kitüntetései vannak. Negyvenhat éves. Hat éve követ. Teljesen egészséges, hál' istennek. Szenvedélyei nincsenek. Bridgezni se tud. Pedantéria a szenvedélye.

Ő nem kezdte szegényen, de abban az értelemben self made man, hogy idegenből ideszakadt olasz katonai családból származott. Nem ismertek itt senkit, protekciója nem volt, karrierjét tehát a maga erejéből csinálta meg.

(n. s.)

tartalom:

ágai béla	3	gál gyula	36
ángyán béla	4	gazsi mariska	38
andréka károly	6	góth sándor	39
bajor gizi	7	gratz gusztáv	41
baltazár dezső	8	grieger miklós	43
baracs marcell	10	haller istván	46
bartók béla	11	harsányi zsolt	47
berki gyula	12	hegedüs gyula	49
bezegh-huszágh miklós	13	heltai jenő	51
bettelheim miksa	14	hevesi sándor	52
benedek péter	15	hevesi simon	53
boross lászló	16	incze sándor	55
bródy ernő	17	iványi grünwald	56
bun józsef	18	kádár gusztáv	57
esók istván	19	káldy jenő	59
csortos gyula	22	kálmán henrik	61
dréhr imre	24	kéthly anna	62
esztergályos jános	27	gróf klebelsberg kunó	63
fábián béla	26	koós zoltán	64
feiks jenő	28	krausz simon	65
fenyő miksa	29	kovács géza	67
friedmann ernő	31	krudy gyula	68
friedrich istván	32	lában júci	70
gaál franciska	33	lamotte károly	71
gömbös gyula	34	lányi dezső	72
dr. gál jenő	35	lengyel menyhért	73
		liber endre	74

mály gerő	76	rudnay gyula	108
márton miksa	91	sándor erzsi	110
marczali henrik	78	sándor pál	111
márkus lászló	79	stein emil	112
medek anna	80	somogyi nusi	113
miklauzits adolf	81	sebestyén géza	114
móritz zsigmond	87	sümegei vilmos	115
mészáros istván	83	stern samu	116
nagy endre	84	strausz istván	118
pécsy erzsi	85	stróbl zsigá	119
pakots józsef	86	szabó sándor	121
palló imre	88	szép ernő	122
petschauer attila	89	szijj bálint	123
pekár gyula	90	szerémy zoltán	124
polya tiber	92	szüle péter	126
peyer károly	93	titkos ilona	128
radnai miklós	95	tolnai simon	129
rajnay gábor	97	törzs jenő	130
rákosi szidi	98	vass józsef	131
rassay károly	99	végh károly	135
rátkay márton	102	varsányi irén	136
ripka ferenc	104	weisz fülöp	138
rózsahegyi kálmán	106	dr. villani frigyés báró	139

